

Delandets mönster

En undersökning av hur design kan stödja och uppmuntra delning av resurser och utrymmen

The Pattern of Sharing

An investigation of how design can support and encourage sharing of resources and spaces

Sara Moberg & Helene Wallberg

Chalmers University of Technology, Gothenburg

Department of Architecture and Civil engineering

Examiner: Anna Braide, Supervisor: Claes Caldenby

Chalmers University of Technology, Gothenburg
Department of Architecture and Civil engineering
Master programme of Architecture and planning beyond sustainability (MPDSD) and
Master programme of Architecture and Urban Design (MPARC)
Direction: Housing
Spring 2022

Delandets mönster

En undersökning av hur design kan stödja och
uppmuntra delning av resurser och utrymmen

The Pattern of Sharing
An investigation of how design can support and
encourage sharing of resources and spaces

Sara Moberg och Helene Wallberg

Examiner: Anna Braide
Supervisor: Claes Caldenby

Abstract

This master thesis is examining how design can enable and contribute to a more sustainable life in our built environment, by presenting opportunities to share resources and spaces in a simple and attractive way in a housing area.

The surrounding environment affects our way of life, and the structures of an area that are developed today affect the premises of life for generations to come. The prevailing living standards in this part of the world are contributing to climate change and this way of living has to change. By addressing these issues already in the planning phase, sustainable lifestyles can be made easier. Through communication with Derome (an operative actor working with societal development) this project can be relevant to actual development and connect research and practice. They are now planning a new housing area, Göinge By, placed in the outskirts of Varberg, with the aim to build Sweden's largest climate-neutral housing area.

The thesis question is: How can design support and encourage sharing of resources and spaces in a residential area in Sweden?

The thesis consists of several parts but central are the patterns that are presented in the appendix *Ett mönsterspråk för delande (A pattern language for sharing)*. The appendix consists of six patterns, i. e. principles, for sharing of resources and spaces and can be seen as a kind of guide. The patterns are adaptable to different contexts and places' conditions, but are developed with Göinge By in mind. In the appendix some overall theory is gathered, but above all the patterns The Return Center, Workshop, Office spaces, Laundry, Exchanges and Loans are presented and developed.

When the patterns are put together, a system of sharing is established from household level to district and also city level. The patterns are functional when placed alone but are strengthened by coexistence. All patterns presented in *A pattern language for sharing* have been assembled and tested in a design example in Göinge By.

Keywords: sharing, circularity, resource efficiency, community, behavioral design, sustainable lifestyle

Nyckelord: delande, cirkularitet, resurseffektivitet, hållbar livsstil, samhälle, bostadsutveckling, beteendedesign

Innehållsförteckning

Abstract	4
Summary	6
Studentbakgrund	8
Projektbakgrund	9
Introduktion	10
Frågeställning	11
Syfte	11
Mål	11
Metod	12
Utmaningar	13
Avgränsningar	13
Arbetets delar	14
Ett mönsterspråk för delande	15
Designexempel	22
Bakgrund och kontext	23
Delande på stadsdelsnivå	32
Kvartersnära mönster	50
Diskussion	70
Slutsats	73
Reflektion	73
Referenslista	74
Bilaga:	
<i>Ett mönsterspråk för delande</i>	77

Summary

This master thesis is examining how design can enable and contribute to a more sustainable life in our built environment, by presenting opportunities to share resources and spaces in a simple and attractive way in a housing area. The sector and society is getting more and more eager to develop sustainable housing projects, but to achieve this goal, sustainability has to be looked at holistically. Instead of looking at the construction phase we are focusing on the user phase.

Our surrounding environment affects our way of life, and the structures of an area that are developed today affect the premises of life for generations to come. Since the prevailing living standards in this part of the world are contributing to climate change, we have to change this way of living. By addressing these issues already in the planning phase, sustainable lifestyles can be made easier.

The research question is: *How can design support and encourage sharing of resources and spaces in a residential area in Sweden?*

A personal background to the subject of this thesis is that we wanted to have a reality-based project and preferably a connection to a developer in the sector to learn more about housing development, and to have a possibility to affect development in a way that can contribute to a more sustainable future. We came into contact with Derome, a company whose business extends from forestry to finished houses and property management. They are currently planning a new housing area, Göinge by, in the outskirts of Varberg. The aim is to build Sweden's largest climate neutral housing area with approximately 900 dwellings in different typologies and forms of lease. The area shall offer a sustainable living for everyone and that includes how the residents live their everyday lives.

With our collaboration with Derome a connection between practice and theory is created. The connection also brings a consideration of the

housing market and current demand. Derome has chosen to develop housing areas on agricultural land. A large part of these are single-family houses which is inefficient in land use, resources, and energy. This way of living is a part of the society's norms and ideas of how we should live. It is a behavior we must change, which is addressed in this master thesis. The current plan of the project area has not been set, but is still being worked on. We have therefore chosen to challenge and question it by examining a structure that supports the pattern of sharing.

The thesis consists of several parts but central is the patterns that are presented more elaborate in the appendix *Ett mönsterspråk för delande (A pattern language for sharing)* found in the back of this document. The appendix consists of six patterns, i. e. principles, for sharing of resources and spaces and can be seen as a kind of guide. It is intended to be independent and possible to read separately from other parts of the report, to easily be taken further, inspire and arouse interest in enabling a sustainable lifestyle by addressing consumption and sharing. The patterns are adaptable to different contexts and places' conditions, but are developed with Göinge by in mind. At first, some overall theory is gathered, but above all the patterns; *The Return Center, Workshop, Office spaces, Laundry, Exchanges and Loans are presented and developed.*

When the patterns are put together, a system of sharing is established from household level to district and also city level. The patterns are functional when placed alone but are strengthened by coexistence. They are further strengthened by connecting to public places in the district where activity and shared use can take place, such as schools, public transport and squares. On the smaller scale the patterns should connect to everyday functions that many residents visit anyways, such as laundry rooms, waste stations and vehicle pools.

The Return Center links together the system. It collects and takes advantage of items left in the residential area's various exchange places. There they are sorted for sale, loan operations or as materials for the workshop. The return center will be included as an obvious element in the district and will be located where many people pass regularly, which makes the business visible.

The **Workshop** is advantageously located adjacent to the Return Center. By giving residents access to workshop space, they are given the opportunity to repair, renovate, redo or take care of materials to create something new, which extends their lifespan. Near the home, the opportunity and space is given to quickly fix what you have at home, which is placed in connection with the loan of tools.

By offering good **Office spaces** close to home, an alternative is created that saves on transport, time and space. We propose that there should be shared spaces and places for individual work in residential areas. Near the homes, the office spaces are placed in or next to common areas, and with flexible furnishings, the same area can be used for various activities at different times. On a larger scale, workplaces are placed near the Return Center to take part in the activities nearby.

The **Laundry** is a pattern placed in the neighborhood. A reintroduction of common laundry rooms for all types of housing would provide more resource-efficient use, reduce space in homes, and provide access to other shared equipment such as sewing machines, irons and mangles. The laundry is placed on the entrance level of apartment buildings or in detached buildings next to single-family houses to be easily accessible and they open up to people passing by to make activity visible.

There must be places dedicated to **Exchanges** so that it can easily happen in everyday life. Exchanges in this sense means having the opportunity to leave things that you no longer need for someone else

to take over, and vice versa. Area for textiles and clothes is available at the laundry. Smaller items can be exchanged via exchange cabinets in entrances, while larger items can be left in an exchange room. As part of the large system, regular collection of items is arranged from the neighborhoods that are taken to the Return Center where they are sorted for further use.

To further limit consumption, we also have the pattern **Loans**. You should be able to borrow, and in this way share, items that you do not need to own yourself in order to increase the use of each resource. Loans are also taking place close to home and at the district level. There are different things to borrow at the different levels, depending on how often and spontaneously they are commonly used. The loan operations are run centrally and in connection with the Return Center, where items from exchanges around the district can be sorted into loans on site or to loans close to the home.

All patterns presented in *A pattern language for sharing* have been assembled and tested in a design example in Göinge by, this is presented in the end of the report.

In further work with the pattern language, you can adjust or add patterns for other problems in other contexts. Many professions and social movements need to be included for a complete change, but the focus of our work is on what the role of architecture is and what opportunities it can bring in the transition. In short, it is about giving the patterns for sharing a strategic location and an attractive design. The patterns should be placed in places where many people move and preferably be connected to other patterns or functions that are associated with it. The activities of the patterns should be made visible and open up to the people who move around in the area. You should be able to see and take part in activities and functions that are offered and in this way get inspired to act similarly.

Studentbakgrund

Helene Wallberg

0768439171
helene.wallberg@gmail.com

Chalmers University of Technology
Architecture and planning beyond
sustainability, Msc 2020-2022
– ARK650 Sustainable development and
the design professions
– Planning and Design for sustainable
development in a local context
– Sustainable architectural design
– Managing design projects

Chalmers Tekniska Högskola
Kandidatexamen i Arkitektur 2016-2020

Sara Moberg

0768549823
sara.moberg@outlook.com

Chalmers University of Technology
Architecture and urban design, MSc
2020-2022
– ARK650 Sustainable development and
the design professions
– ARK137 Future visions for healthcare,
housing and work 2: Housing inventions
– Praktik hos Rstudio for Architecture – hösten 2021
– Praktik hos Sjögren arkitekter – hösten 2018

Chalmers Tekniska Högskola
Kandidatexamen i Arkitektur 2015-2018

Projektbakgrund

Bakgrunden till vårt examensarbete ligger i att vi ville ha ett verklighetsförankrat projekt och gärna en kontakt med arbetslivet för att lära oss mer om, och få möjlighet att påverka en bostadsutvecklingsprocess och kunna bidra till en mer hållbar framtid. Vi kom tidigt i kontakt med företaget Derome vars verksamhet sträcker sig från skogsindustri till färdiga hus och fastighetsförvaltning.

De planerar för närvarande ett nytt bostadsområde, Göinge by, i utkanten av Varberg i sydvästra Sverige. Målet är att bygga Sveriges största klimatneutrala bostadsområde med cirka 900 bostäder i olika typologier och upplåtelseformer. Som en del i att uppnå målet och för att bygga på sin kunskap kring hur området kan utformas och utvecklas, involverar Derome examensarbeten och här kommer detta arbete in.

Området ska erbjuda ett hållbart boende för alla, och det inkluderar hur de boende lever sina liv. Det ska vara enkelt att leva hållbart i Göinge by. I detta examensarbete skapas möjligheter att på ett enkelt sätt kunna dela resurser och utrymmen i sitt närområde. Därmed adresseras den ohållbara konsumtion som är rådande idag, och blir en viktig del i hela projektets arbete med att underlätta en hållbar livsstil rörande minskad konsumtion och ökat delande.

En länk mellan praktik och teori

I och med samarbetet med Derome skapas en länk mellan praktik och teori. Det innebär också ett beaktande av bostadsmarknaden, vad som efterfrågas och finansiering. Oavsett Deromes ambitioner om att skapa Sveriges största klimatneutrala bostadsområde finns faktorn kvar att bostäderna ska säljas när de står klara. Därför väljer de att bygga på det som idag är åkermark, samt att bygga många enfamiljshus som många menar inte är särskilt hållbart i grunden då det tar upp mycket mark, ofta är stor bostadsyta och energiineffektivt. Detta tänk hör till samhällets normer och föreställningar om hur vi vill och bör bo, och kan ses som en del i det beteende vi strävar bort ifrån, och är det som adresseras i detta arbete. Den situationsplan som finns över projektområdet är inte satt, utan arbetas fortfarande med. Vi har därför valt att utmana och ifrågasätta den genom att undersöka en struktur som stödjer de tankar och idéer som finns i Delandets mönster.

INTRODUKTION

Frågeställning
Syfte
Mål
Metod
Utmaningar
Avgränsningar
Arbetets delar
Ett mönsterspråk av delande

Fokuset i detta examensarbete har sin grund i det rådande, ohållbara konsumtionsbeteendet som är utbrett i vårt samhälle idag. Det finns en vana av slit och släng, och en önskan om att äga saker som i realiteten sällan används – utan reflektion över det som konsumeras i form av naturresurser, produktion och transport. Vår livsstil och konsumtion påverkar klimatet och miljön. Genom att möjliggöra en tillgång till saker som människor behöver utan att den enskilde behöver äga dem själva, eller genom att göra ägarskifte lättare kan konsumtionen minska samt öka utnyttjandegraden för varje i anspråktagen resurs. Om förutsättningar för delande av resurser och utrymmen finns i livsmiljön kan det individuella behovet och därmed konsumtionen minska, vilket bidrar till ett mer hållbart samhälle.

Frågan om hur en hållbar livsstil kan uppnås är något varje människa, företag och aktör borde ha i beaktande då omställningen inte kan väljas bort – den måste ske. Alla kan inte fokusera på allt men förändring måste ske på alla nivåer, och genom att fokusera på någon eller några aspekter åt gången kan förståelsen om hållbarhet fördjupas, och bli den nya standarden.

Genom arkitektur dirigeras användaren och det skapas fysiska möjligheter som påverkar människors beteenden. Med inspiration från beteendedesign, eller nudging, kan hållbara livsval integreras i utformningen och bli det val som är närmast till hands och lättast att ta. Det gör det till en naturlig och okomplicerad del av vardagen vilket bidrar till beteendeförändring. För oss som arkitektstudenter är det intressant att fördjupa förståelsen om hur arkitektur påverkar människors liv och hur det kan ske mer medvetet för att möjliggöra en hållbar livsstil för den breda massan. Det är här den faktiska förändringen sker. Det är också värdefullt för oss att ha möjligheten att komma närmare verkligheten genom en koppling till aktörer inom sektorn. Vi ser en chans att utforska hur arkitektur kan bidra till den samhällsförändring som behövs, och utveckla ett samarbete i sektorn där man tar del av varandras expertis, insikter och erfarenheter.

Frågeställning

Hur kan design stötta och uppmuntra delande av resurser och utrymmen i ett bostadsområde i Sverige?

Syfte

Syftet med arbetet är att göra det enklare för människor att leva ett hållbart liv. Som en del i att uppnå detta adresseras och ifrågasätts den rådande ohållbara konsumtionen i samhället. Genom att använda utformningen av vår omgivning som verktyg stötts och uppmuntras delande av resurser.

Mål

Målet i ett större sammanhang är att vidga perspektivet på hur vi tillsammans i sektorn kan arbeta med utveckling av boendemiljöer för att möjliggöra en hållbar livsstil i vår byggda miljö.

Metod

Detta examensarbete bygger på erfarenheter och kunskap från tidigare forskning och kontakt med sektorn. Derome har en specifik roll i att hjälpa oss koppla samman det teoretiska arbetet med hur man i praktiken arbetar med utveckling av ett bostadsområde i Sverige. Arbetet utvecklas i samarbete med Derome genom möten kontinuerligt under arbetets gång för att hjälpa oss att hålla det relevant för både teori och praktik.

Litteraturstudier används för att samla kunskap kring ämnet, och lärdomar tas från byggda och spekulativa referensprojekt. Efterforskningarna kompletteras av samtal med olika aktörer samt itereras med undersökande design och utformning.

Utifrån målet om hållbar livsstil är den rådande privatkonsumtionen utpekad som ett beteende vi bör komma bort ifrån för att leva mer hållbart. Vi tar hjälp av beteendedesign i detta arbetet för att inspireras kring hur vi kan främja delande av resurser i form av saker såväl som utrymmen, och därmed minska det individuella behovet av ägande och öka användandet av det gemensamma.

Slutresultatet av detta examensarbete är ett kompendie med ett antal principer – kallade mönster – inspirerat av Christopher Alexanders utvecklande av ett så kallat "mönsterspråk" i boken *A Pattern Language* utgiven 1977. I bilagan *Ett mönsterspråk för delande* presenteras ett antal övergripande mönster för delande av resurser och utrymmen.

Mönstren sätts sedan samman i ett designförslag som testar, exemplifierar och visar lärdomarna från utvecklandet av mönstren.

Utmaningar

Utmaningar i arbetet är att planera för det som inte går att förutse. Projektet fullbordas först när människor har flyttat in och tagit rummen i anspråk. Människor är ofta bundna till vanor och inte så rationella som vi kanske vill tro, och projektets koncept utmaning är att få folk att vilja kompromissa på sin livsstil och det man redan har. "Produkten" blir långt ifrån hela lösningen då processen konstant utvecklas – även i användarfasen – med människor som kommer och går och företeelser i framtidens samhälle, som är svårt att förutse idag då utvecklingen går snabbt framåt.

Ytterligare en utmaning med detta arbete är att se till att det leder någon vart och inte bara stannar som en vision formulerad i ett dokument. Baserat på en fallstudie om *degrowth* (avväxt) i kommunen Alingsås menar Buhr m.fl. (2018) att det är, och kommer förbli, svårt att utveckla en mer ingående avväxtorienterad agenda på lokal nivå så länge det i första hand sker genom formuleringar i policydokument. De drar slutsatsen att en central strategi för att integrera avväxtrelaterade idéer lokalt kan vara att satsa på initiativ som exempelvis pilotprojekt. Utvecklandet av verkliga projekt och experiment ger direkta resultat i form av empiriskt förankrad och konkret erfarenhet av avväxt i praktiken. Om initiativen visar sig fungera kan de ge underlag för en mer generell diskussion om vad ett avväxtorienterat synsätt kan innebära för en kommuns strategiska inriktning.

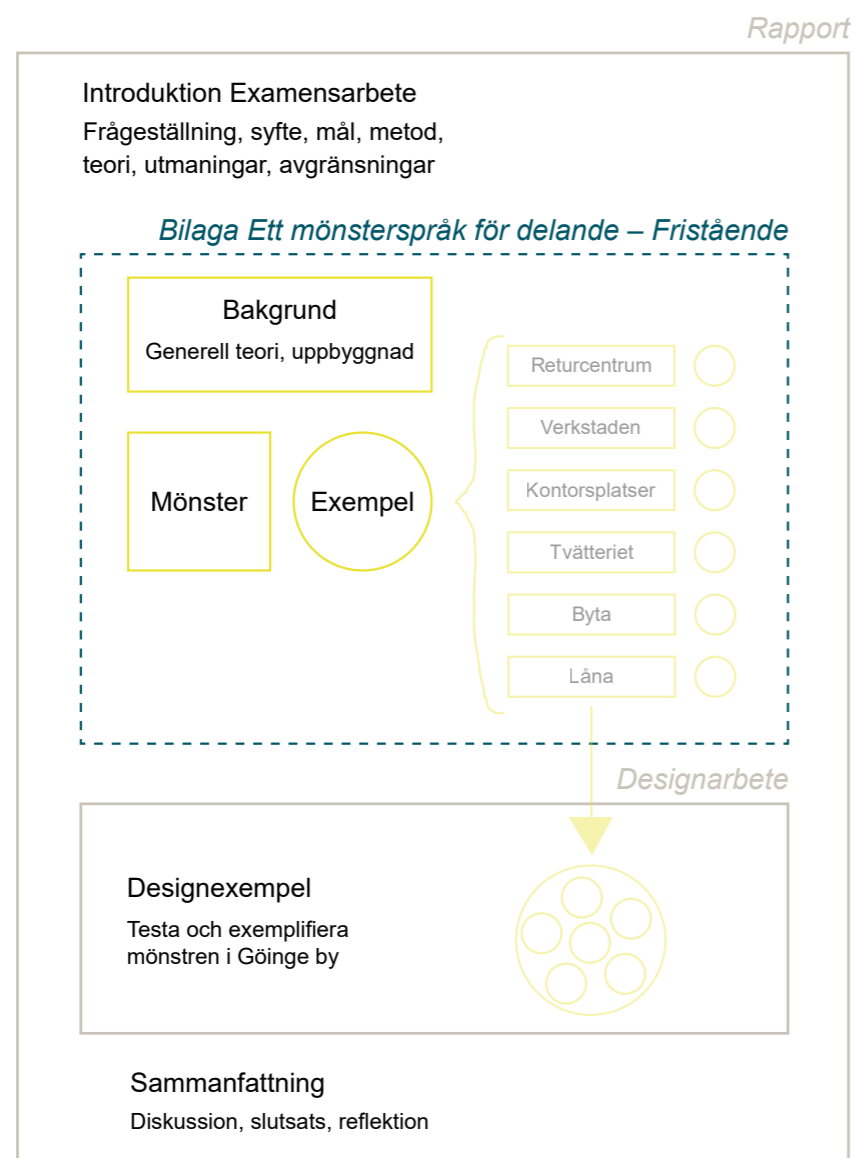
Avgränsningar

Avgränsningen i arbetet ligger i ambitionen att undersöka hållbarhet i relation till delande och hushållning av resurser hos användarna. Fokuset kommer därför vara i just användarfasen, inte i konstruktionen. En stor del av utvecklingen och innovationen i byggnadssektorn har fokuserat kring hållbara material och konstruktion samt tekniska aspekter, såsom ventilation, el och isolering exempelvis. Dessa kommer därför inte att behandlas i detta arbete, men vi understryker vikten av att det är en förutsättning för holistiskt hållbara projekt. Fokus läggs istället på hur design kan underlätta för individen att leva mer hållbart i de byggda miljöerna, främst genom delande av resurser och utrymmen.

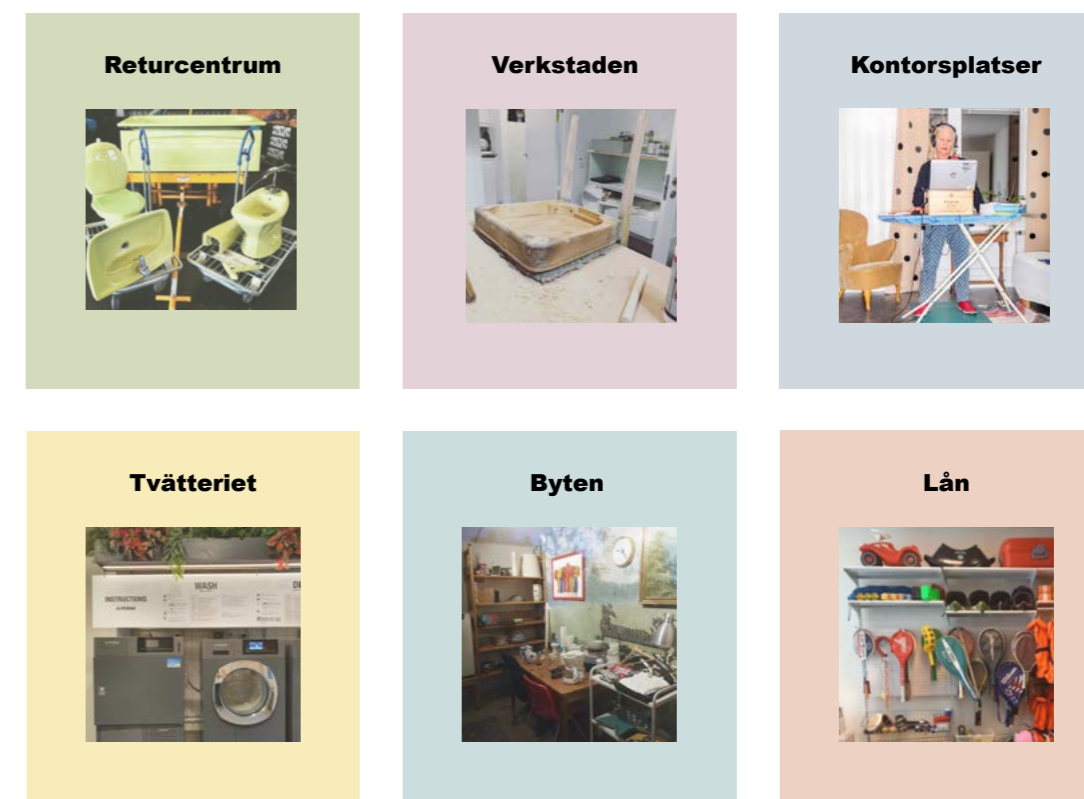
Designprinciperna – Ett mönsterspråk för delande – och designexemplet kommer vara placerat i en svensk kontext. En del system för delande finns redan etablerade i samhället, till exempel bilpool, utegym och gemensamhetslokaler, och vi kommer därför inte fördjupa oss i dessa, utan fokuserar istället på de som är något mer utforskade samt koppla ihop dem i ett nytt sammanhang av delande.

Arbetets delar

Arbetet består av flera delar men centralt är de mönster som förklaras närmare i bilagan *Ett mönsterspråk för delande* som är tänkt att vara fristående och kunna läsas separat från de andra delarna av rapporten. Detta för att enkelt kunna tas vidare, inspirera och väcka intresse kring att möjliggöra en hållbar livsstil genom att adressera konsumtion och delande. Mönstren är anpassningsbara till olika kontexter och olika platser förutsättningar. Bilagan inleds med ett avsnitt med övergripande teori, men framförallt presenteras och utvecklas de sex mönster arbetet kretsar kring genom empiri och referensprojekt. Mönstren itereras sedan i ett designexempel, där dess sammanhang och rumsliga uttryck visas och exemplifieras i Göinge by.

Ett mönsterspråk för delande

I bilagan *Ett mönsterspråk för delande* presenteras de sex mönster för delande som detta arbete fokuserar på. I ett vidare arbete med mönsterspråket kan man justera eller addera mönster för andra problem i andra kontexter, men mönstren Returcentrum, Verkstaden, Kontorsplatser, Tvätteriet, Byten och Låna är utvecklade med Göinge By i åtanke. Utöver dessa mönster redogörs kort ett antal principer för delande som redan är etablerade.

Syftet med mönsterspråket är att illustrativt i både text- och bildform lyfta fram ett antal principer för delande. Instruktioner tas fram för hur man möjliggör och utformar enkelt och attraktivt delande för användarna i ett framtida bostadsområde. Mönstren som presenteras i bilagan blir i en senare del av rapporten testade och sammansatta i ett designexempel i Göinge By. På följande sidor följer utdrag och sammanfattningar från bilagan, för en mer utförlig beskrivning av bakgrunden till mönstren, själva mönstren och systemet, se bilagan i slutet av detta dokument.

Bakgrund till mönsterspråket

Inspirationen till detta mönsterspråk kommer från boken *A Pattern Language* som gavs ut år 1977 av Christopher Alexander m.fl. C. Alexander, är en inflytelserik brittisk-amerikansk arkitekt samt designteoretiker och han är professor emeritus vid University of California, Berkeley. I samarbete med några av hans elever utvecklade han ett mönsterspråk för att ge alla, inte enbart yrkesverksamma inom samhällsplanering, möjlighet att designa och bygga i olika skalor, inspirerade av samhällens beprövade byggnadstradition. Mönsterspråket presenteras i sin helhet i boken *A Pattern Language* och testas i en design för ett universitetsområde i boken *The Oregon Experiment*. Inspirerat av *A Pattern Language* har vi skapat bilagan *Ett mönsterspråk för delande* för att presentera ett antal övergripande mönster för delande av resurser och utrymmen. Likt C. Alexander presenterar vi bakgrunden till problemet, en lösning och instruktioner tillsammans med figurer och illustrationer. Mönstren argumenteras för genom teori och referensprojekt.

I inledningen av bilagan lyfts resonemanget om att det i den nödvändiga omställningen till ett hållbart samhälle är uppenbart att teknologi och

storskaliga förändringar inte ensamt kan lösa alla problem, det behövs även en förändring i hur allmänheten lever sina liv. Det rådande resursintensiva sättet att leva måste skifta till ett samhälle med låg påverkan och omtanke för resurser.

En stor del av privatkonsumtionen sker nära hemmet i form av mode och inredning. Många människor renoverar och byter ut fungerande objekt i hemmet och fyller det med nya, ofta sällan använda, saker som bara kräver utrymme att förvaras på. Många i Sverige bor idag på en stor yta, vilket kräver mycket energi för uppvärmning och elanvändning. Genom att dela på fler resurser – både saker och utrymmen – kan det frigöras plats i hemmen och därmed kan mindre yta per person möjliggöras.

Genom att göra delande enkelt och attraktivt i ett bostadsområde vill vi leda människor mot trappsteg ett och två i avfallstrappan, alltså mot minimering av avfall och mer återanvändning av saker. Vi vill förändra människors ohållbara konsumtionsvanor och uppmuntra till mer hållbara beteenden genom att erbjuda plattformar för delande som är attraktivt utformade och strategiskt placerade, nära hemmen där det vardagliga livet utspelar sig.

Ett system av delande

Många professioner och samhällsrörelser behöver inkluderas för en fullständig förändring men fokus i vårt arbete ligger kring vad arkitekturen har för roll och möjligheter i omställningen. Kortfattat handlar det om att ge mönstren en strategisk placering och en lockande utformning. Mönstren ska placeras på ställen där många människor rör sig och ska gärna kopplas an till andra mönster eller funktioner som det finns samband med. Mönstrens verksamhet ska synliggöras och öppna upp mot de människor som rör sig runtomkring. Man ska kunna se och ta del av de aktiviteter och funktioner som erbjuds och på så sätt kunna bli inspirerad till att göra likadant själv eller kunna fråga någon om råd om hur man bör gå tillväga.

I all utformning av mönstren handlar det både om rum och funktion. Hur rummet öppnar upp sig mot det offentliga och utformningen utanför en verksamhet blir viktigt i hur man närmar sig den. Det aktiverar även det offentliga rummet och livet i gränssnittet mellan stad och byggnad. Det är genom åren många inom arkitektur som har ägnat sig åt detta gränssnitt, till exempel Jan Gehl och Jane Jacobs. Entréernas betydelse nämns även i Christopher Alexanders bok *The Oregon Experiment*.

Då mönstren sätts samman uppstår ett system av delande. Mönstren fungerar i sin ensamhet men stärks av att samexistera. De stärks ytterligare genom att koppla an till publika platser i stadsdelen där aktivitet och samutnyttjande kan ske; så som skola, kollektivtrafik och torg. På den mindre skalan bör de kopplas an till vardagliga funktioner som många boende ändå måste besöka, så som tvättstuga, sopsorteringsrum och fordonspooler. I och med mönstren etableras ett system av delande från kvartersnivå till stadsdels- och även stadsnivå.

Verksamheten i Returcentrumet bygger på omhändertagande av stadsdelens resurser och skapar förutsättningar för fortsatt användande. I en stadsdel där resurser tas om hand får det en central plats även fysiskt, och placeras med fördel mitt i området, där människor passerar och tar del av verksamheten. Istället för att gömma undan den och ha ett stadsdelscentrum som fokuserar på konsumtion tar delandet sin plats och ger allmänheten rum för att bruka de publika platserna.

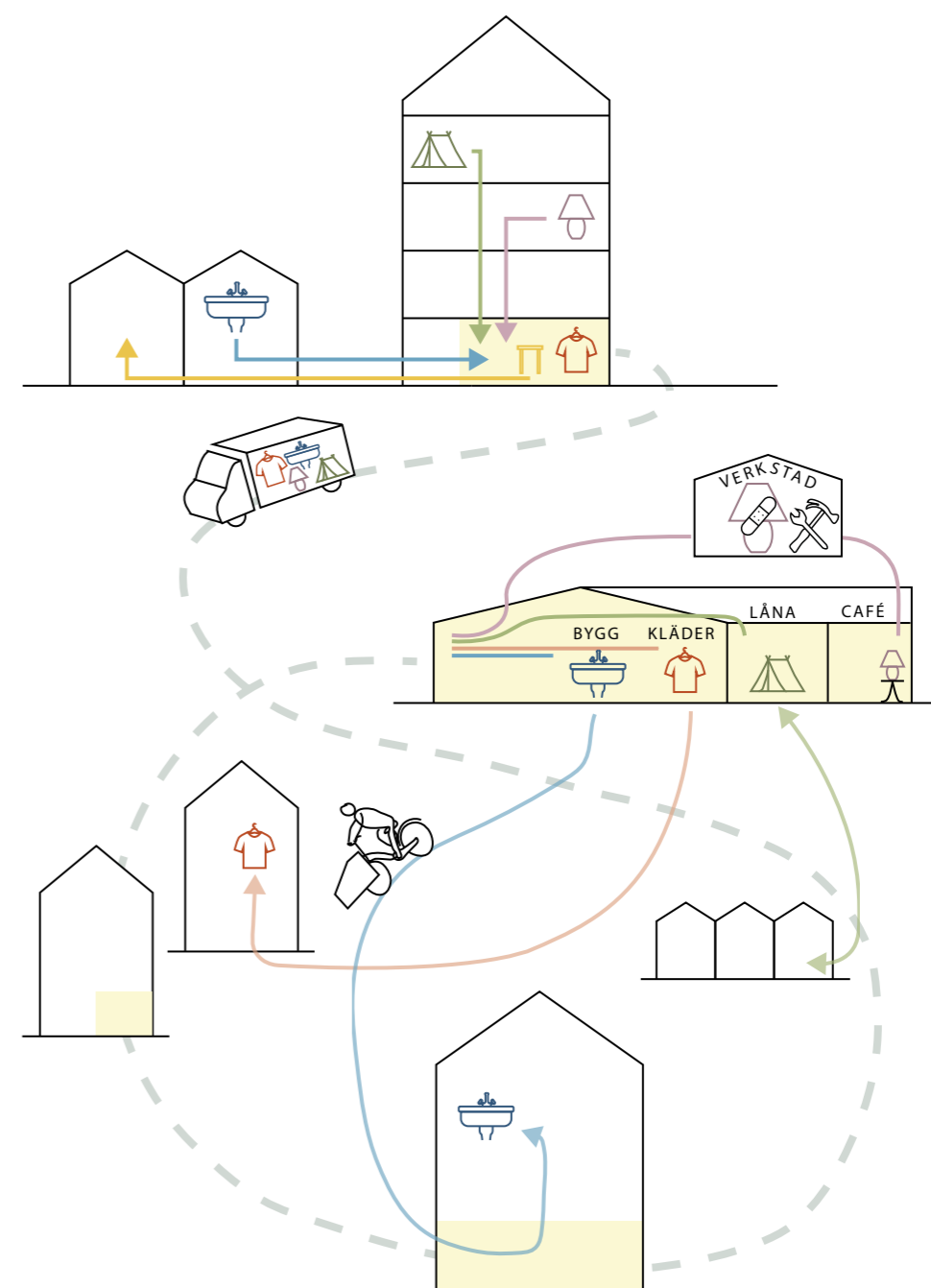
Inspirerat av återbruk, många second hand-butiker och gemenskapscentrum kan verksamheten förslagsvis drivas av samhällsintressenter som kommunen och skapa möjligheter för personer som hamnat utanför samhället en chans att komma in i arbetslivet. Med ökat arbete hemifrån kan kontorsplatser finnas i samma byggnad och grupper som normalt sett sällan möts kan på så vis komma närmare varandra och samverka i samma miljö.

Verksamheter som idag ofta kan ses som stökiga och brötiga har för inte allt för länge sedan funnits inne i staden i form av exempelvis skrothandlare – det ursprungliga returcentrumet! Att ta in sådana “fula” verksamheter i staden igen ger en helt annan förutsättning i form av tillgänglighet i vardagen för allmänheten, samt ökad status och medvetenhet kring frågan. Man ska heller inte underskatta barns nyfikenhet och kreativitet kring det som inte är tillrättalagt och att få in ett samarbete med skolverksamhet kan redan från tidig ålder ge barn en kunskap och medvetenhet om hur och varför saker ska återbrukas och underhållas för att få en lång livstid. Detta tankesätt och kunskap kan sprida sig upp i åldrarna. Att ha lagt tid och omsorg på saker kan tänkas ge ett mervärde och en ökad vilja att ha kvar dem längre.

Systemet bygger på en infrastruktur kring delande som börjar nära hemmen och skapar möjligheter till att förändra vanor. När de boende behöver göra sig av med något kan det ställas i ett bytesrum eller bytेशylla i anslutning till flerbostadshusets entré där många passerar dagligen, och prylarna kan plockas upp av grannar och fylla ett syfte i ett annat hem. Det kan tänkas vara en t-shirt, en lampa, ett tält eller ett handfat. I husen finns delade utrymmen som tvättstuga där textilier kan tas om hand och läggas ut för byte. En mindre verkstad med snickeribänk och verktyg finns också att utnyttja nära hemmet för att kunna göra enklare uppdateringar eller lagningar av föremål utan att själv behöva ha utrymmet eller äga utrustningen som behövs.

De föremål som lämnats men inte tagits om hand av grannar hämtas regelbundet av stadsdelens returcentrum. Här sorteras t-shirten och handfatet till rätt del av returbutiken och tältet till utlåningsverksamhetens prylbibliotek. Lampan kanske via lagning i verkstaden kommer till användning i det intilliggande caféet. Om inget av detta är möjligt skickas materialen vidare till stadens återvinningscentral. Den intilliggande verkstaden har med fördel nära kontakt med returcentrum. Restmaterial samt saker som behöver lagas eller renoveras kan tas upp av verkstadsaktiva för att förlänga livet på sakerna, eller byggas om till något annat. För att sprida och byta kunskap kring hantverket kan workshopar anordnas med olika teman, till exempel sömnad, snickeri, möbelpapetsering och plåtslageri, eller varför inte utbyta tjänster.

För den som hittar något i Returcentrum finns hjälp och råd att få om underhåll och användning från kunniga samt möjlighet att uppdatera, laga eller renovera i verkstaden. För att få sakerna hem finns låne-lådcyklar och kollektivtrafik i närheten. Om man behöver fixa något i hemmet finns möjlighet att dels låna mindre verktyg i låneboxar nära hemmet, samt större maskinverktyg i låneverksamheten i Returcentrum.

Kort om de sex mönstren

Nedan följer en kort beskrivning av de sex mönstren, genom en sammanfattning av vardera mönstrens problemformulering och lite kort om idén kring lösningen på problemet. Se bilagan i slutet av dokumentet för att läsa om mönstren i sin helhet. Där presenteras varje mönster genom titel, omslagsbild, problemformulering, beskrivning av bakgrunden till problemet, idéer kring lösningar, rumsliga förutsättningar, del av systemet, referenser och tips på vidare läsning.

Centralt i systemet är **Returcentrumet**, som grundar sig i problemformuleringen: *Många saker som slängs kan ha ett värde för någon annan, antingen som de är eller genom bearbetning. Återbrukscentraler som tar hand om begagnade byggvaror och saker ligger ofta otillgängligt, vilket försvårar både inlämning och återanvändning.*

Returcentrumet samlar in och tar tillvara på saker som lämnats i bostadskvarterens olika bytesplatser. Där sorteras de till försäljning, låneverksamhet eller som material till verkstaden. Returcentrumet ska tas in som ett självklart element i stadsdelen och med fördel placeras där många människor passerar regelbundet vilket synliggör verksamheten.

Verkstaden ligger med fördel placerad i anslutning till Returcentrumet och dess problemformulering lyder: *För att utnyttja de resurser vi tagit i anspråk behöver vi kunna ta hand om våra prylar. När saker går sönder eller behöver en uppdatering finns det idag sällan varken tillgång till utrymme eller verktyg för att laga dem, utan det blir ofta lättare och billigare att helt enkelt ersätta prylen med en ny istället för att laga den.*

Genom att ge invånarna tillgång till verkstadsytor ges möjlighet att laga, renovera, göra om eller ta hand om material för att skapa något nytt, vilket förlänger livstiden. Nära hemmet ges möjlighet och utrymme att snabbt fixa det man har hemma, vilket placeras vid tvätteriet samt med koppling till lån av verktyg. Om mer specifika och avancerade verktyg och maskiner behövs, finns det att ta del av i stadsdelsverkstaden. Där kan även material och saker från Returcentrum tas tillvara på.

Kontorsplatser handlar om att: *Många människor spenderar mycket tid och pengar på vardaglig transport till och från arbetsplatsen. För en del människor finns möjligheter att arbeta hemifrån, men då ställs ofta krav på yta i hemmet.*

Genom att erbjuda bra kontorsplatser nära hemmet skapas ett alternativ som spar in på transport, tid och utrymme. Vi föreslår att det i bostadsområden ska finnas delade utrymmen och platser för enskilt arbete. Nära hemmen placeras kontorsplatserna i

eller intill gemensamhetsytor, och med flexibel inredning kan samma yta användas till arbetsplatser, föreningsmöten och kalas under olika tider. I en större skala placeras arbetsplatser nära Returcentrum för att ta del av de verksamheter som finns i närheten.

Tvätteriet är ett kvartersnära mönster som grundas i att: *Man har rört sig bort från gemensamma tvättstugor och istället utvecklat en ny standard där varje hushåll har egen tvättmaskin och tumlare. Det resulterar i fler maskiner som används mer sällan, samt att maskiner körs halvtomma och förbrukar onödigt mycket vatten.*

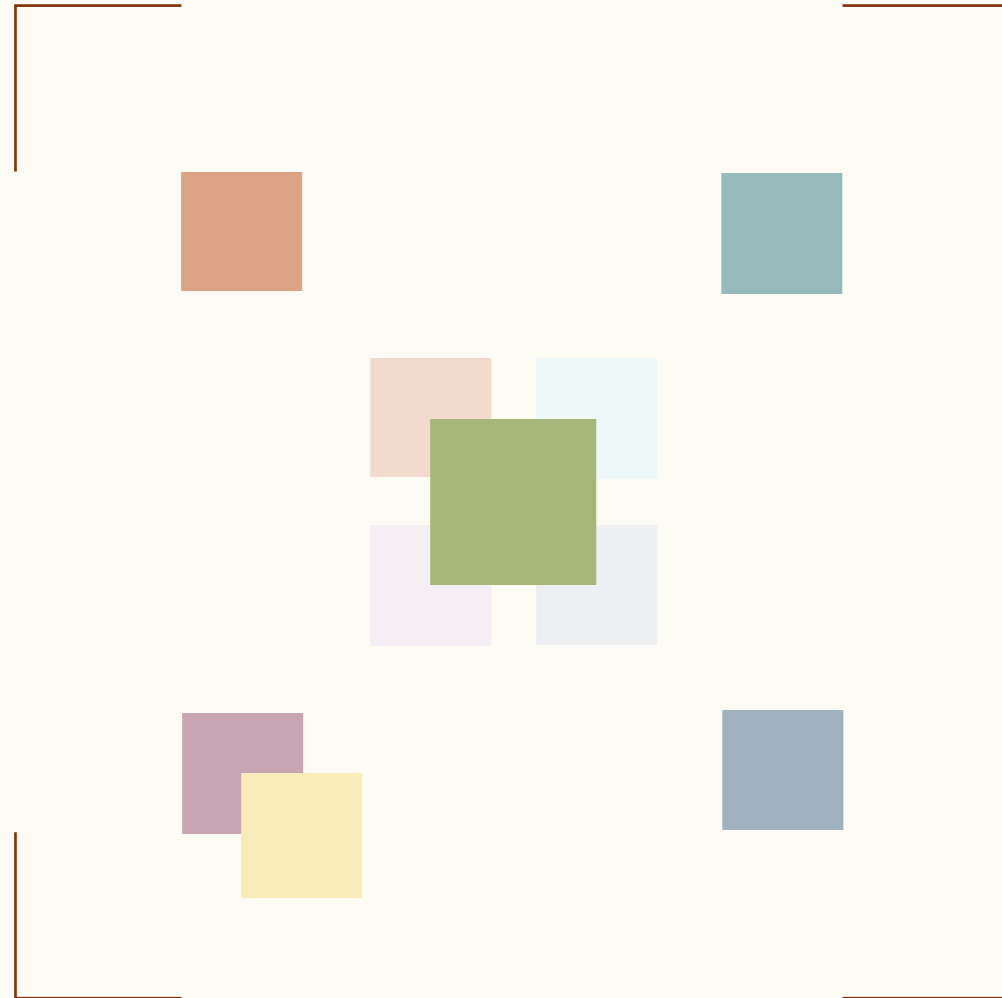
Ett återinförande av gemensamma tvättstugor för alla boendetyper skulle ge ett mer resurseffektivt användande, dra ner på utrymme i hemmen, samt kunna ge en naturlig tillgång till annan delad utrustning som symaskin, strykjärn och mangel. Tvätteriet placeras i entréplan på flerbostadshus eller i friliggande byggnader intill småhus för att vara lättillgängliga och öppnar upp mot förbipasserande för att synliggöra aktivitet.

Mönstret **Byten** grundar sig i att: *Den rådande resursslösande normen kring hur vi konsumerar i Sverige måste ifrågasättas och brytas. Att bruka begagnade prylar måste bli mer självklart än att köpa nytt. Det bör därför finnas lättillgängliga fysiska plattformar för att byta saker med människor i vår närmiljö.*

Det ska finnas platser dedikerade för byten så det med enkelhet kan ske i vardagen. Byten i denna mening innebär möjlighet att lämna saker som man inte längre behöver för någon annan att ta över, och tvärt om. Yta för textilier och kläder finns vid tvätteriet. Mindre prylar kan bytas via bytesskåp i entréer medan större saker kan lämnas i ett bytesrum. Som en del i det stora systemet arrangeras regelbunden hämtning av saker som inte tas om hand i kvarteren och tas istället till returcentrum där de sorteras till vidare användning och får ännu en chans.

För att begränsa konsumtionen ytterligare har vi genom mönstret **Lån** adresserat att: *Det finns en hel del föremål som används sällan och under korta stunder men som ändå finns i väldigt många hem.*

Föremål som man inte behöver äga själv ska finnas att låna istället och på så sätt samutnyttjas för att öka användningen av varje i anspråkstagen resurs. Även lån sker nära hemmet och på stadsdelsnivå. Det finns olika saker att låna på de olika nivåerna, beroende på hur ofta och spontant de vanligtvis används. Låneverksamheten drivs centralt och i anslutning till Returcentrum där saker från byten runt om i stadsdelen kan sorteras till låneverksamheten på plats eller till de bostadsnära lånen som med fördel placeras vid verkstadsplatserna.

Designexempel

Mönstren för delande sätts här samman i ett sammanhang i det framtida området Göinge by för att visa och testa dess möjligheter.

Innehåll

Bakgrund och kontext

Bakgrund	24
Derome	25
Global kontext	25
EU	25
Regional kontext	26
Kommunal kontext	27
Områdeskontext – Göinge by	28
Illustrationsplan under utveckling	30

Delande på stadsdelnivå

Placering i staden	34
Göingegården som Returcentrum	38
Kontorsplatser	44
Verkstaden	46
Annan delning i anslutning	48

Kvartersnära mönster

Plananalys	52
Referensövning	58
Justering av ett kvarter	62

Göinge by är ett bostadsområde utanför Varberg som utvecklas av Derome med målet att bli Sveriges största klimatneutrala bostadsområde. Hållbarhetsambitionerna är alltså höga och inkluderar användarfasen, och därmed människors livsstil. Som del av detta adresseras konsumtionsvanor och hur delande kan öka i stadsdelen. I Göinge By finns det möjligheter att göra rätt från början och det börjar i planeringen och utvecklandet av området, och fortsätter långt in i användarfasen.

Detta designexempel där mönstren för delande implementeras motsvarar endast en liten del av det arbete som ett genomförande skulle kräva. Det fokuserar kring arkitektens svar på hur denna typ av delande skulle kunna möjliggöras genom vår gestaltade livsmiljö.

Bakgrund

Göinge by är ett bostadsområde som planeras av Derome med målet att bli Sveriges största klimatneutrala bostadsområde. Området är placerat i utkanten av Varberg och kommer att väva ihop intilliggande områden.

Deromes roll i Göinge by är att de utvecklar och bygger området och troligtvis kommer de även i framtiden vara delaktiga genom fastighetsförvaltning (S. Larsson, personlig kommunikation, 7 maj 2022). Målet med Göinge By är att man enkelt ska kunna leva ett klimatmedvetet liv. Området marknadsförs som "en smart stadsdel i trä för den medvetna livsstilen". De strävar efter att utveckla bostadsområden där människor vill leva och trivas länge både i och utanför hemmet. En variation av hustyper och ägandeformer ska resultera i levande samhällen med hem åt alla, i alla skeenden i livet, med olika bakgrund och intressen och på så sätt bidra till en gynnsam samhällsutveckling. (Derome Bostad, 2022).

Visionbild Göinge By Källa: Derome, 2021

Region: Halland

Kommun: Varberg

Antal bostäder: Totalt ca 900

Bostadstyper: Flerbostadshus, kedjehus, radhus och friliggande villor

Upplåtelseformer: Äganderätter, bostadsrätter och hyresrätter

Beräknad byggstart etapp 1: 2023/2024

Derome

Företaget Derome startade år 1946 som ett sågverk i byn Derome ungefär 15 kilometer sydost om Varberg. Sedan dess har koncernen växt. Idag arbetar de inom flera verksamhetsområden som sträcker sig över hela kedjan "från skog till färdigt hus"; från skogsbruk och träkonstruktion till fastighetsförvaltning och samhällsutveckling (Derome, 2020). Derome bostad är den delen av företaget som fokuserar på boendemiljöer och har därmed möjlighet att följa och påverka hela produktionskedjan för att nå ambitionerna i varje projekt. Enligt Derome själva tar de lärdom från varje projekt för att konstant nå längre i utvecklingen (Derome Bostad, 2022).

Global kontext

Som en del i ett globalt samhälle kommer Göinge by att påverkas av internationella rörelser och internationell utveckling. Trender, tendenser, värden och livsstilar sprids internationellt men är svåra att peka ut. Det går dock att se ett skifte i medvetenheten kring hållbarhet och det finns många exempel på delning och cirkulär ekonomi som drivs både av hållbarhetsambitioner och ekonomiska behov. Skiftet i medvetenhet syns också i beslutsfattande på alla skalor; till exempel inom EU och överenskommelser som Agenda 2030 i FN som är en universell uppmaning till åtgärder för att utrota fattigdom och skydda planeten. Genom de 17 globala hållbarhetsmålen kan man se att åtgärder inte är isolerade utan de påverkar varandra. Hållbar utveckling måste vara holistisk och anpassas i alla sammanhang och delar av samhället (United Nations Development Programme, 2022).

EU

Som medlemsland i EU påverkas politiken och utvecklingen i Sverige, och därmed även regioner och städer. Regionalpolitiken riktar sig till alla regioner och städer i EU med syfte att förbättra medborgarnas livskvalitet och för att stödja skapande av arbetsmöjligheter och hållbar utveckling bland annat (European Commission, 2020). EU-program, regleringar och initiativ med mera påverkar utvecklingen samt kan bidra med finansiering i positiva utvecklings- och innovationsprojekt (Region Halland, 2021a). I det årliga länspecifika dokumentet för Halland 2022 nämns ambitioner kring omställning till *cirkulär ekonomi, resurser, konsumtion, mobilitet, digitalisering, vetenskap och innovation, samarbete mellan offentlig sektor, näringsliv, akademi och civilsamhälle* som är tillämpliga på utvecklingen av urbana områden så som Göinge By (Region Halland, u.å.).

New European Bauhaus

Som en del i att uppnå EU:s klimatmål om att bli den första klimatneutrala kontinenten lanserade Europeiska kommissionen New European Bauhaus 2020 (European Commission, u.å.). Initiativet kopplar de gröna målen till det vardagliga livet och dess livsmiljöer och lyfter betydelsen av estetiska, sociala och kulturella värden i den gröna omställningen. Det uppmanar till att ha gemensamma visioner och att tillsammans bygga en hållbar, inkluderande framtid som är vacker för ögon, sinne och själ. Komplexa samhällsproblem adresseras med medskapande på alla nivåer och sammankopplar vetenskapen och teknikens värld med konst- och kulturvärlden. (European Commission, u.å.b).

Med detta initiativ får estetik, upplevelse, stil och kvalitet utöver funktionalitet ett stöd på en strukturell nivå. Dessa delar av arkitekturen och gestaltningen av livsmiljön får potentiellt en återfunnen tyngd och medvetenhet. Det tillför en kreativ och kulturell dimension till arbetet för att uppnå ett klimatneutralt Europa och handlar om hur vi vill och behöver leva i framtiden. Kommissionen har presenterat fyra tematiska områden att arbeta utifrån; *Återkoppla till naturen*, *Återfå en känsla av tillhörighet*, *Prioritera platser och personer med störst behov* och *Främja långsiktigt, livscykel och integrerat tänkande i det industriella ekosystemet* (Energimyndigheten, 2021).

Regional kontext

Region Halland ligger mellan två storstadsregioner; Göteborg och Malmö som kopplar an till Öresundsregionen. Det finns fyra större tätorter; Kungsbacka, Varberg, Falkenberg och Halmstad. Läget har resulterat i en hög inflyttning och en attraktiv region att leva i. (Region Halland, 2021c). Något som ytterligare kan stärka området som en attraktiv region är den tendens man kan ana där centreringen kring storstäder kan komma att brytas genom en större utflyttning till landsbygden. I en Novus-undersökning som gjorts på uppdrag av Futurion uppger 42 procent av de svarande att de lockas av möjligheten att flytta längre från sitt jobb när de får chansen att jobba helt eller delvis på distans. Då är det framförallt landsbygden samt mindre och mellanstora städer som lockar mest (Futurion, 2021).

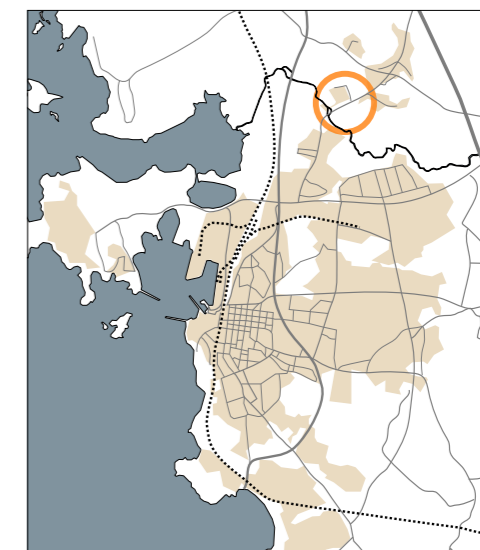
Regionen har en vision om att bli den bästa livsplatsen att bo, utbilda sig, arbeta och driva företag i. För att uppnå detta pekar regionen ut att samhället ska vara inkluderande och att alla ska ha möjlighet att vara delaktiga. Samverkan mellan olika aktörer är en förutsättning för en kraftfull samhällsplanering och för att kunna skapa en bättre värld både på lokal och global nivå (Region Halland, 2021b).

Ett annat kännetecken för den bästa livsplatsen är att vardagslivet är miljömässigt hållbart. De menar att det ska vara enkelt att leva ett vardagsliv som ger en låg belastning på miljö, klimat och jordens resurser. Konsumtionen ska leda till så små miljö- och hälsoproblem som möjligt. Mångfunktionell grönska och vattenmiljöer utformas för att skapa goda boendekvaliteter, möjligheter till rekreation samt motstånd mot framtidens klimatutmaningar. Biologisk mångfald och natur- och kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart (Region Halland 2021c).

Kommunal kontext

Varberg är en stad som ligger intill Kattegatt och ungefär mittemellan Göteborg och Halmstad, men har även närhet till Malmö och Öresundsregionen i söder. Stora investeringar görs i järnvägstrafiken vilket gör det lättare att resa och pendla till och från Varberg. Utöver det goda läget och resefördelarna är kommunen även stolta över att ha en omväxlande natur och ett rikt och driftigt näringsliv. Det finns också en ökad rörelse i samhället att flytta ut från storstadsregionerna till närliggande mindre städer, vilket skulle kunna öka inflyttandet till Varberg. År 2020 var det 65 397 invånare i Varberg kommun (SCB, 2020) och 36 327 i Varberg stad (SCB, 2021). De senaste 60 åren har befolkningen vuxit konstant och därav byggs det mycket i kommunen.

I kommunens växande finns ett fokus på hållbarhet och de vill ta ansvar för att växa på ett ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbart sätt. Det görs genom varsam resursanvändning och genom att framförallt bygga där investeringar i vägar, teknik, service och kollektivtrafik redan har gjorts. På så sätt skyddar de värdefull mark för jordbruk och naturmiljö. Att bygga ut i stadsområdet bidrar till trygga och tillgängliga tätorter, minskat behov av bilresor och utökar underlaget för att utveckla och komplettera den service och fritidsutbud som redan finns (Varbergs kommun, 2021).

Områdeskontext – Göinge by

Området där Göinge By kommer växa fram är idag till stor del jordbruksmark. Derome äger marken och är igång med processen att utveckla området till att uppnå deras ambition att bygga Sveriges största klimatneutrala område. Detta ska uppnås genom att både bygga hållbart, och underlätta en hållbar livsstil. "I Göinge By ska du kunna leva ett klimatmedvetet liv. Vi hushåller med våra resurser när vi bygger framtidens bostäder." beskriver Derome på sin hemsida (Derome, 2022).

Namnet kommer från den gamla Göingegården med anor från 1600-tal och välbevarade gårdsbyggnader från 1800-talet som ligger längs Himleån i planområdet. Gården ska bevaras och upprustas för annan användning (Varberg Kommun, 2017).

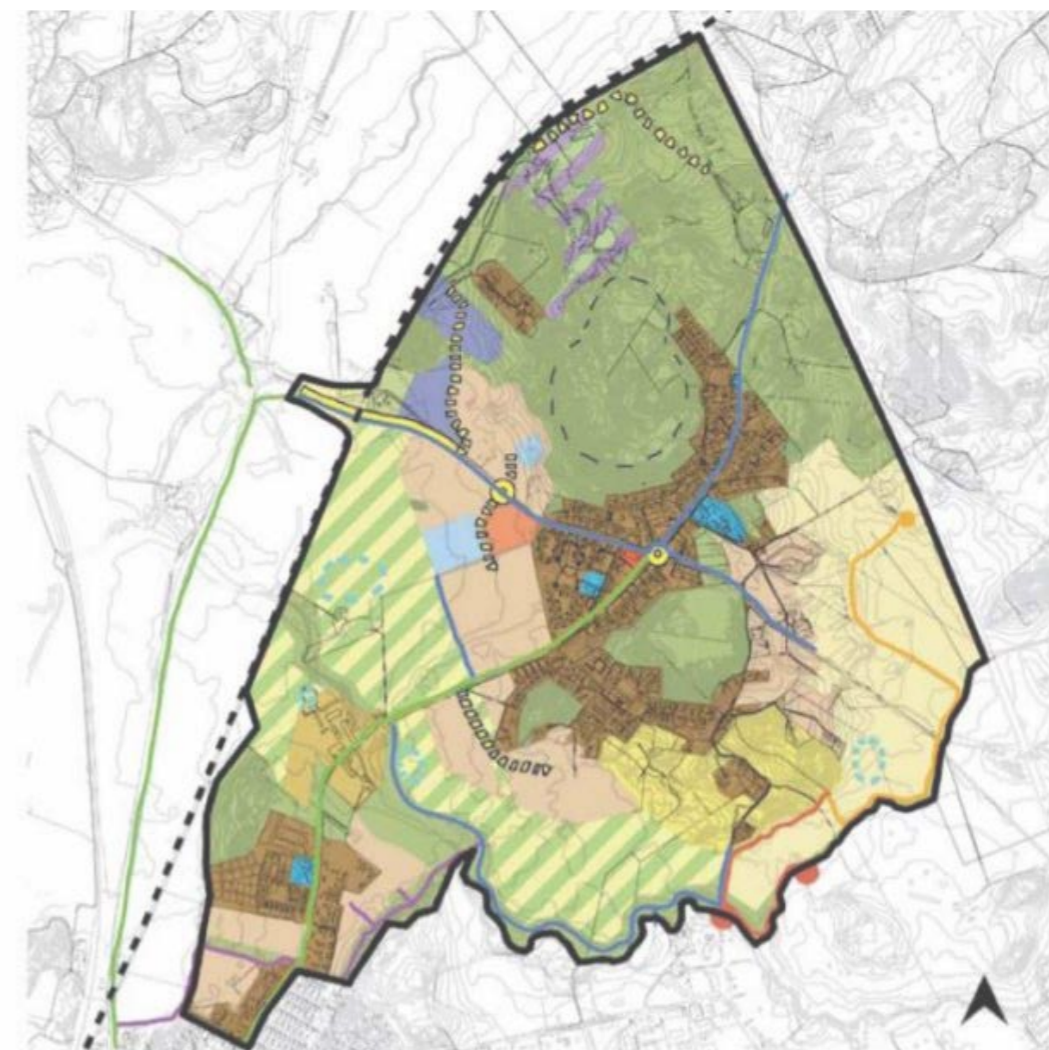
I planområdet finns flera riksintressen. Generella biotopskydd finns kartlagda bestående av alléer, åkerholmar, stenmurar, mägergravar samt öppna diken. Himleån korsar områdets sydvästra del, och innefattas av ett strandskydd på 100 meter. Strandzonen är klassad som "högsta naturvärde" då det både finns akut och mindre akut hotade arter i och ovanför vattnet. Himleån har sitt utflöde ungefär en kilometer väster ut, i Natura 2000-området *Getterön* som har flera rödlistade fågelarter.

Exploateringen av 900 bostäder godkändes år 2016 efter en separat miljökonsekvensbeskrivning och upprättande av ett kontrollprogram för att bevaka dagvattentillförseln till Himleån och fågelområdet (Varbergs Kommun, 2017).

Kommunfullmäktige godkände 2017 planprogrammet för det 130 hektar stora området cirka tre kilometer norr om Varbergs stadskärna. Ungefär mitt i området finns sedan 2017 en F-9 skola, Trönninge skola, och i anslutning till den en inomhushall för friidrott.

Himleån planeras att kompletteras med öppen dagvattenhantering genom diken och dammar. Flera gångbroar och stråk ska avlasta det ökade trycket på naturlivet samt utvidga det promenadstråk som finns i anslutande områden; Göingegården i sydväst och Pilgläntan i norr samt ett äldre bostadsområde i öst. Det finns enstaka flerbostadshus i dessa områden men bebyggelsen består till störst del av enfamiljshus i ett till två plan. (Varberg Kommun, 2017)

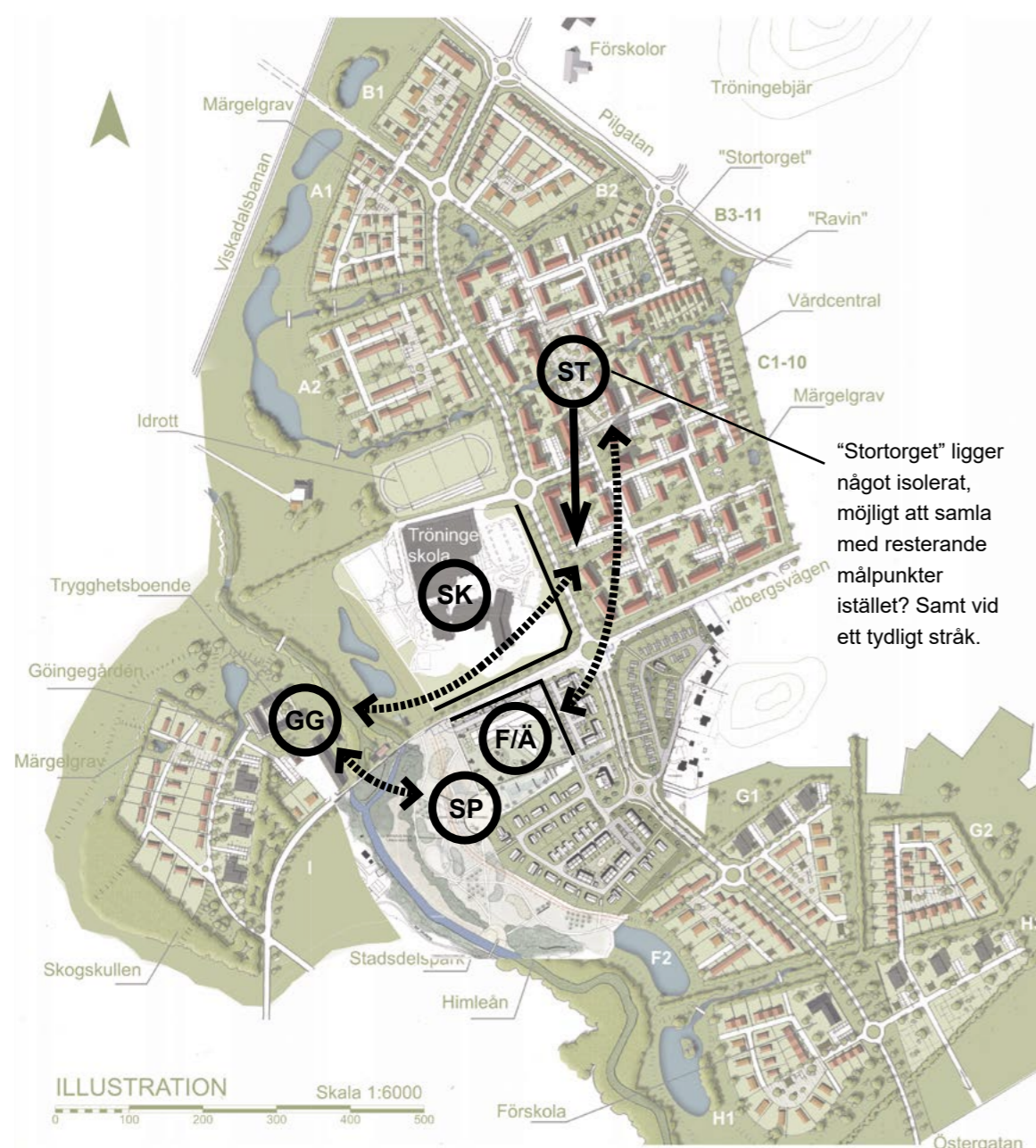
Detaljplanen för den första etappen beräknas gå ut till samråd innan sommaren 2022, och byggstart 2023/2024. Där planeras en förskola, äldreboende, 70 1-2 planshus samt 78 lägenheter fördelade på 4 flerbostadshus (M. Johansson, personlig kommunikation, 3 februari, 2022).

Öppen mark/rekreation/jordbruksmark	Befintlig bebyggelse	Befintlig järnväg Viskadalsbanan
Jordbruksmark	Föreslagen bebyggelse	Föreslagen ny vägdragnig Pilgatan
Rekreation/Natur	Handel och service föreslagen/befintlig	Föreslagna nya vägar
Värdefull ångs- och hagmark	Vård o Skola föreslagen/befintlig	Föreslaget ridstråk
Kulturhistoriskt värdefull miljö	Föreslaget verksamhetsområde	Föreslagna gång- och cykelstråk
Motorbana	Dagvattenområde enligt utredn.	Befintliga separerade gång- och cykelväg
	Område med motionslinga	Föreslagna gångstråk
		Anslutning till befintligt ridområde
		Anslutning till ridstråk

Fördjupad översiktsplan för Trönninge med omnejd

Illustrationsplan under utveckling

Rådande stadsplan (under utveckling) med uppdateringar för etapp 1, kring rondellen vid skolan.

Målpunkter

Markerade målpunkter skulle kunna samlas och bilda det stadsdelstorg som tas upp i mönstret Returcentrum. Genom att samla skola, förskola, äldreboende, stadsdelstorg och stadsdelspark längs både det parkstråk som bildas längs Himleån samt vid det starka vägstråk som går genom området med cykelled och busshållplats kan de funktioner och tjänster som Returcentrumet samlar knyts an till staden och stärkas av varandras närhet.

■ "By-yta": gemensamhetsområde

■ Parkering

■ Nya byggnader

■ Befintliga byggnader i området

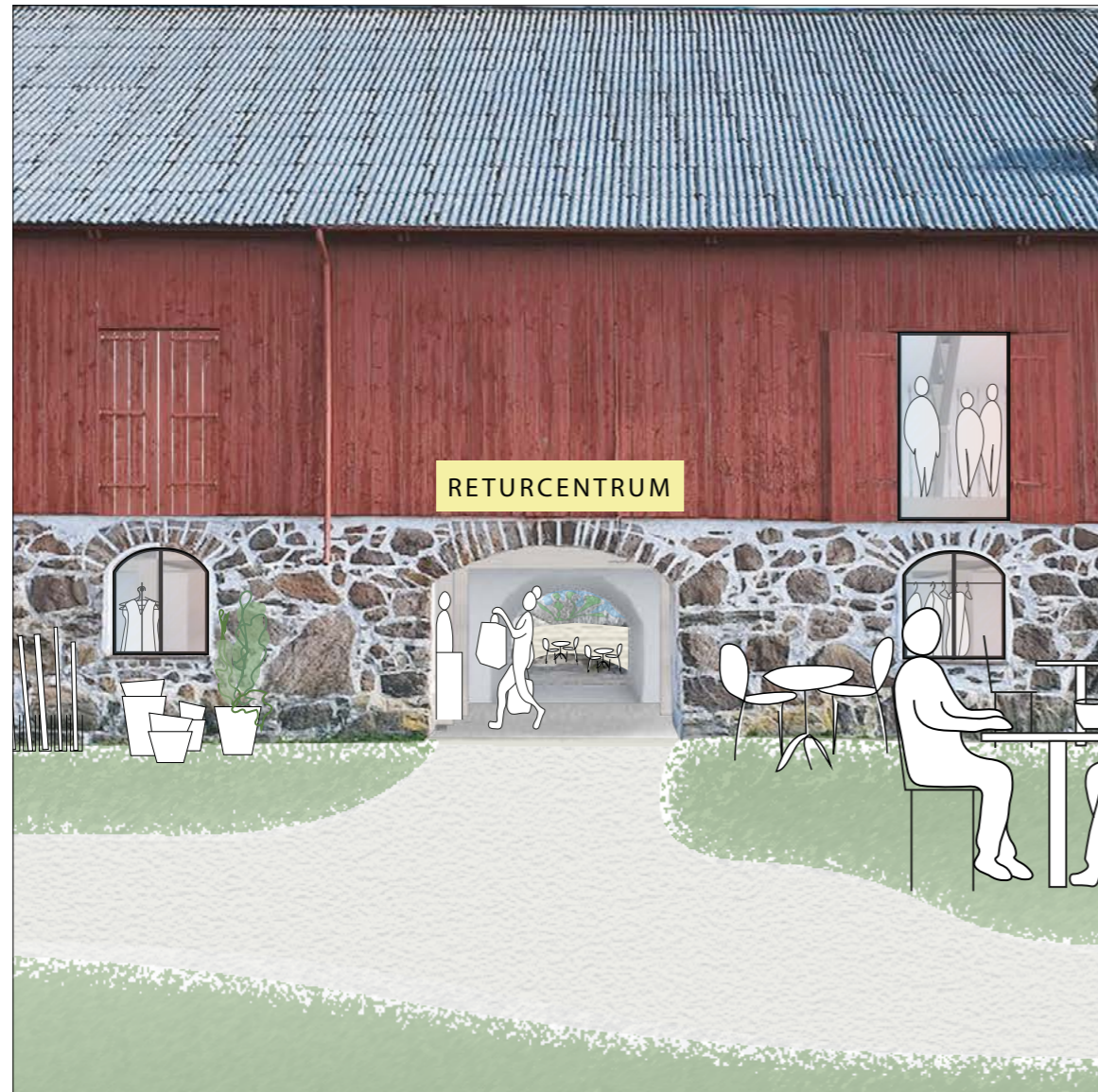
■ Bebyggt område

■ Befintlig vägstruktur

■ Nya vägar

Delande på stadsdelsnivå

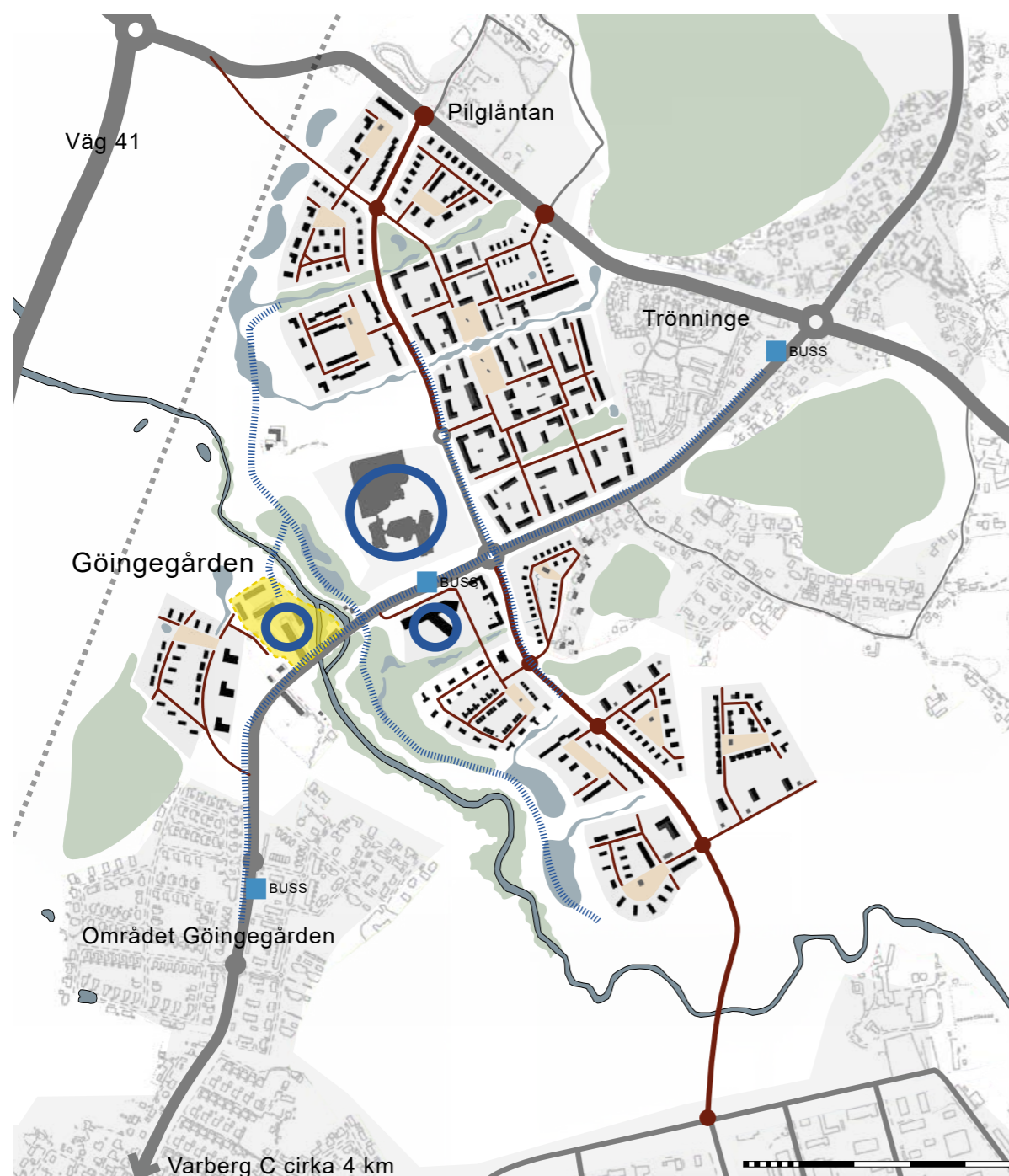
– Göingegården –

Göingegården har anor från 1600-talet och gårdsbyggnader från främst 1800-talet. Den robusta miljön och de stora, öppna ytorna passar sig bra för verksamheter som returbutik, verkstad och lån. Det är också en häftig miljö för arbetsplatser, café och odling till exempel som kan locka och samla upp många olika intressen i området.

Det är den 85 meter långa ladan i två plan och en lägre ladu-länga som kommer användas till de mönster som presenterats. Utöver dessa finns fler lador, en gammal kvarn och smedja som med tiden kan utvecklas till verksamheter eller kanske bostäder. Den äldre stenbyggnaden i tre plan mitt på gården planeras redan att användas till restaurang och redskapsförråd till odlingen bredvid.

Placering i staden

Gården ligger centralt placerat i stadsdelen och binder ihop de närliggande områdena, vilket ger ett stort upptagningsområde. Platsen passar bra för Returcentrumets placering då det ligger där det blivande parkstråket längs Himleån möter den bilväg som leder in till centrala Varberg. Här går också gång- och cykelled och busslinjer.

- Målpunkt
- Stråk
- Göingegården

Koppling till skolan

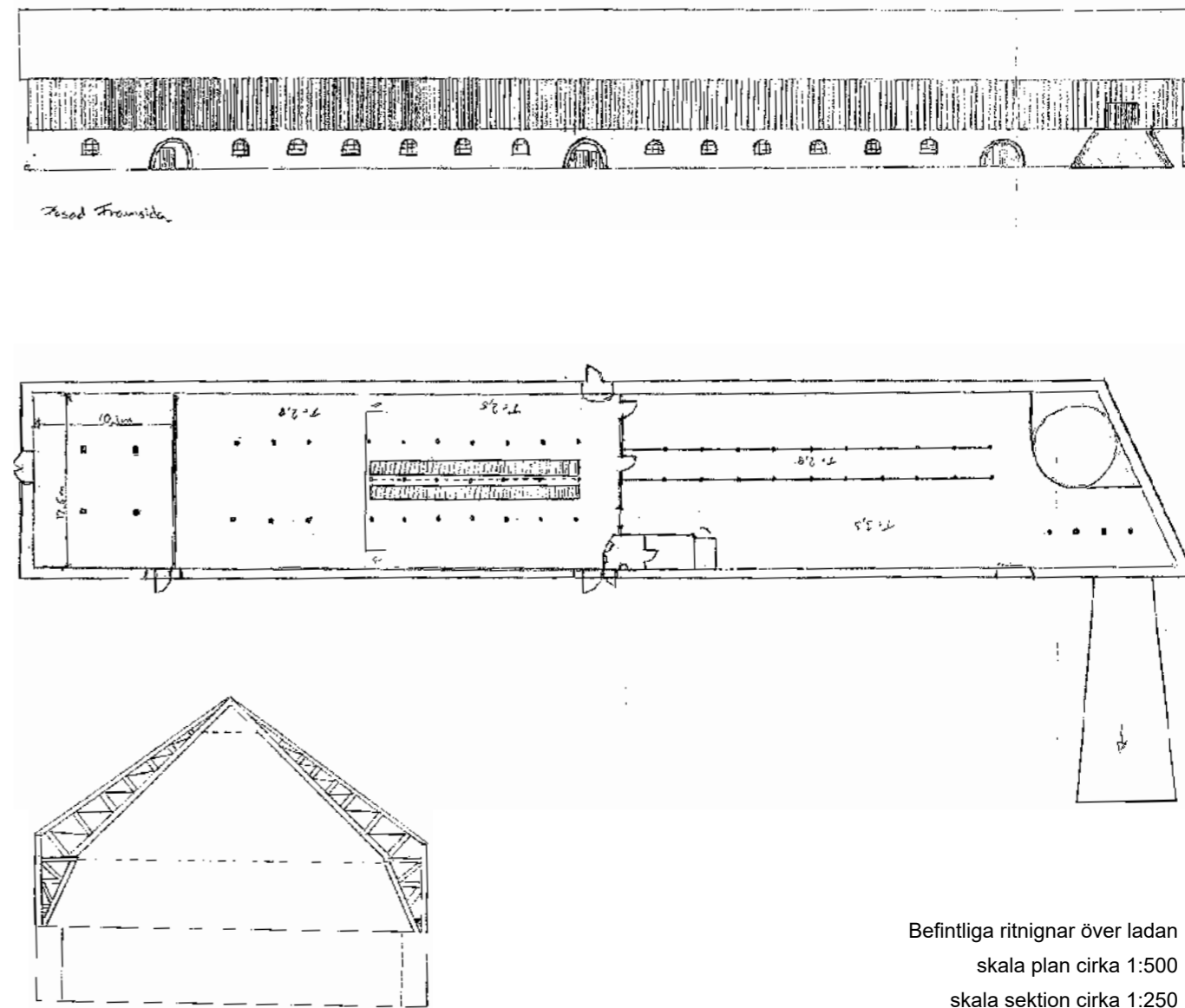
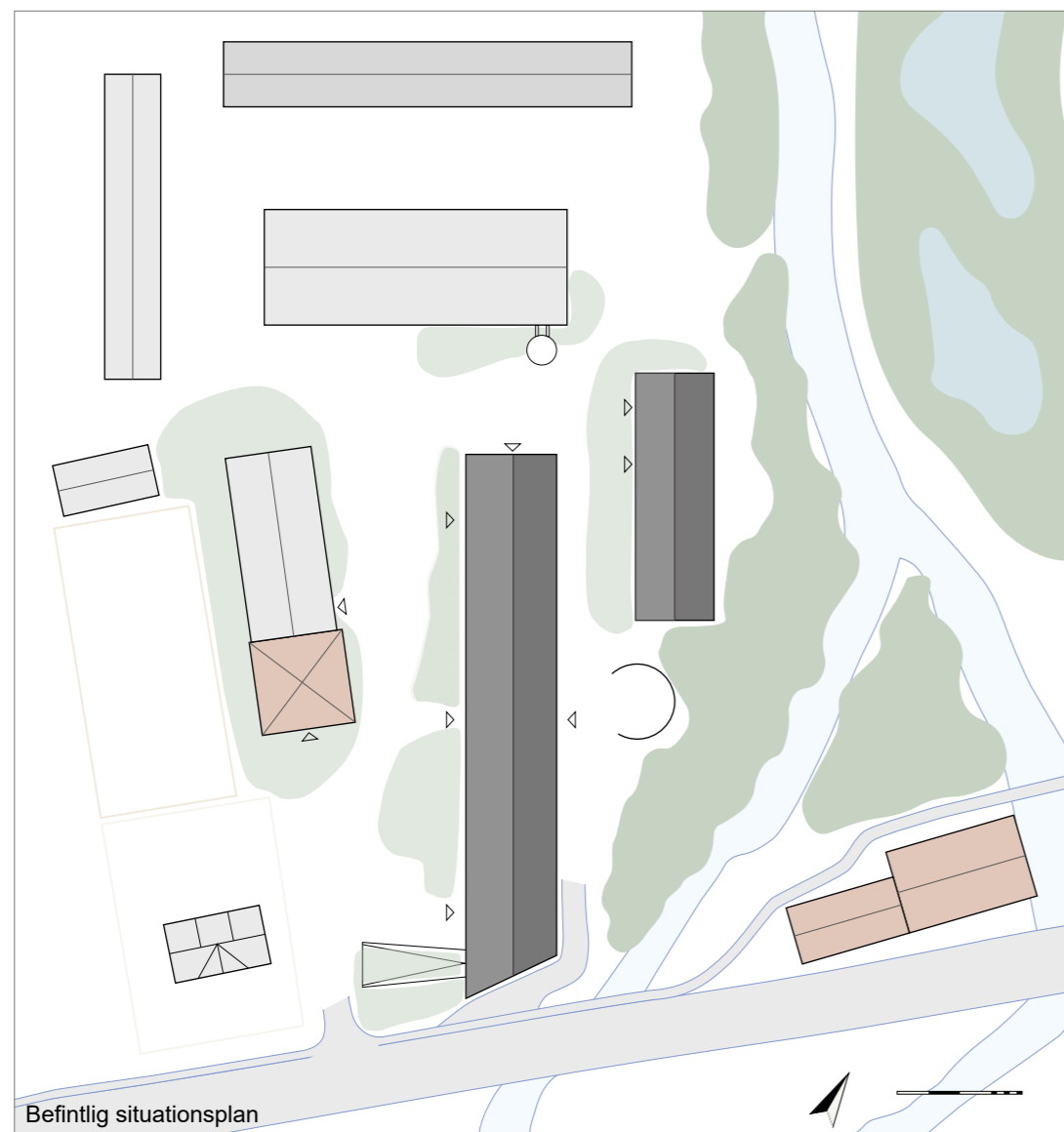

Som nämnt i mönstren för delande finns det många vinningar i att placera Returcentrumet inte bara nära verkstaden, arbetsplatser och lån, utan också intill annan, etablerad delning samt med koppling till skolan. Göingegården ligger nära Trönninge F-9 skola, samt den planerade förskolan och äldreboendet. Med gångbroar över Himleån kopplas de ihop ännu mer och skolbarn behöver inte passera någon bilväg för att ta sig emellan.

I Göingegården kan barnen lära om återbruk och hur man tar hand om saker i verkstaden och skolans slöjdverksamhet kan ta tillvara på material från centrumet. Skolans resurser kan även nyttjas till kvällskurser och workshops. Det kan också finnas fritids i Göingegården och möjligheter för barn att utveckla ett intresse för återbruk oavsett hur möjligheterna ser ut hemma.

Arbetsplatserna har också nytta av att ligga nära skolan. För föräldrar möjliggörs smidig hämtning och lämning av barn och effektivisering av vardagen då man ändå har vägarna förbi. Egenföretagare eller deltidsanställda skulle också kunna jobba eller hjälpa till i skolan med sin kunskap.

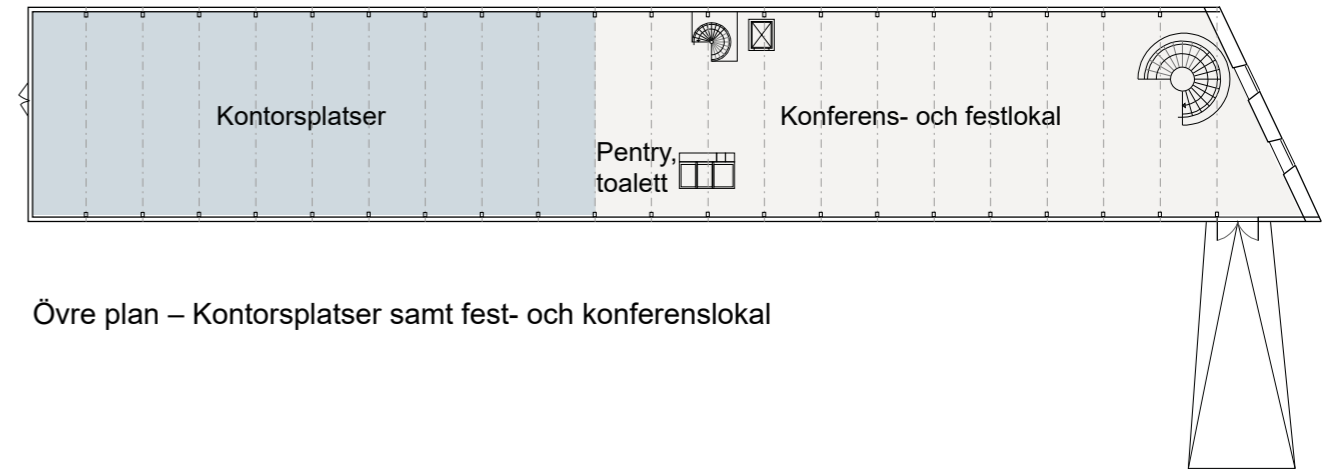
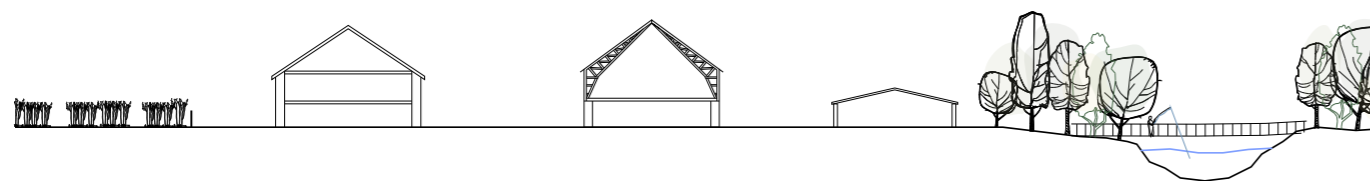
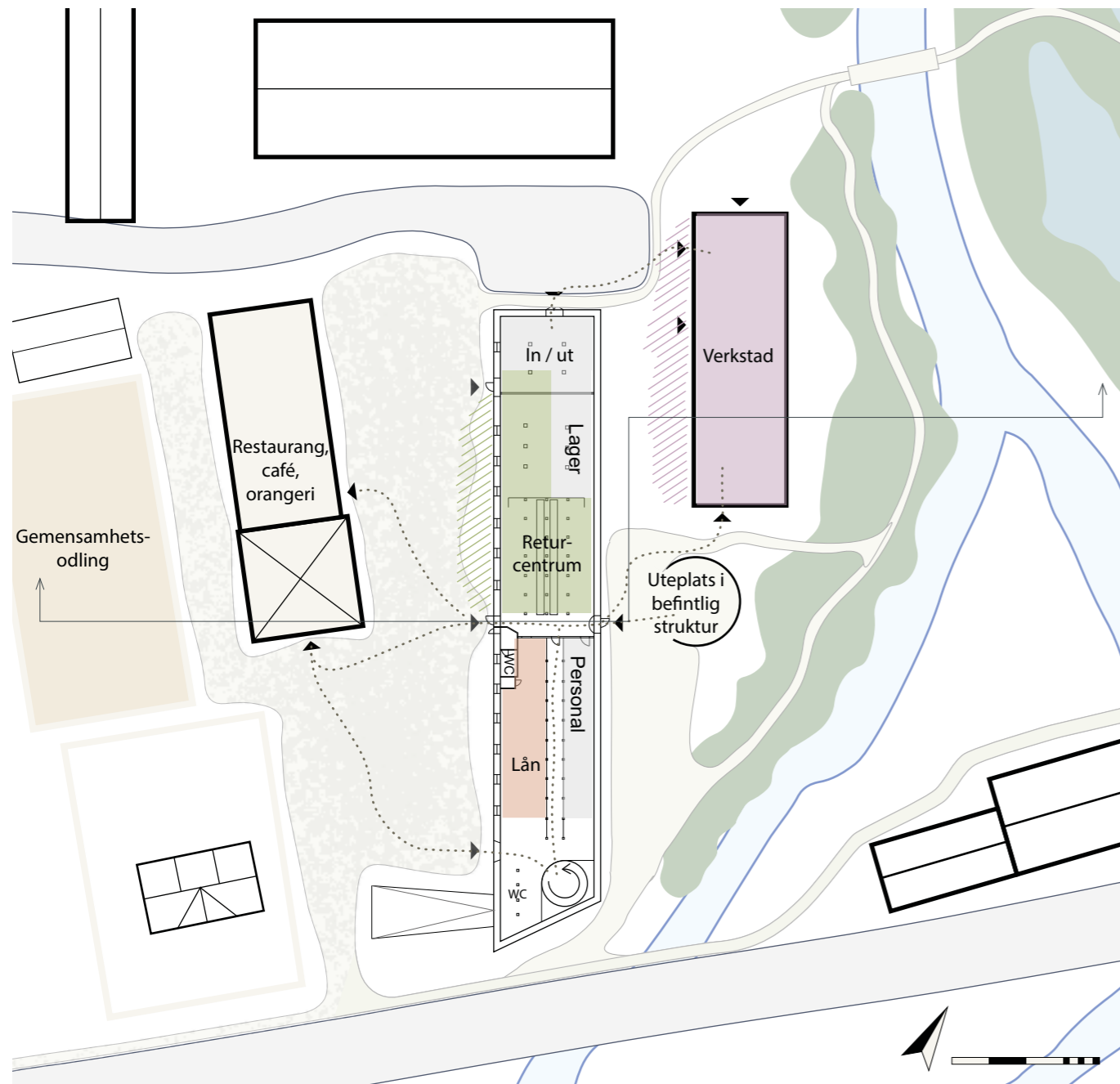
En identitetsskapande miljö

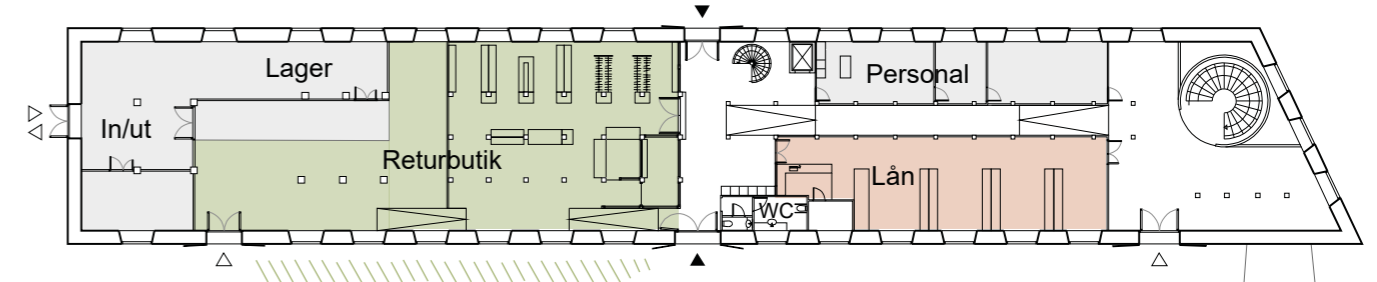
Göingegården har ett starkt uttryck och har länge skapat identitet åt området, vilket märks inte minst i att både området Göingegården och Göinge by har fått sitt namn efter den. Med Himleån och grönskan precis runt hörnet har det en stor potential att bli en trevlig miljö att dras till. Det är dessutom en robust och tålig plats som passar bra för olika sorters verksamheter.

Det finns planer från Deromes sida att redan sommaren 2022 starta en gemensamhetsodling här som välkomnar boende i området och det talas om att ha restaurang i den mindre, kvadratiske stenbyggnaden.

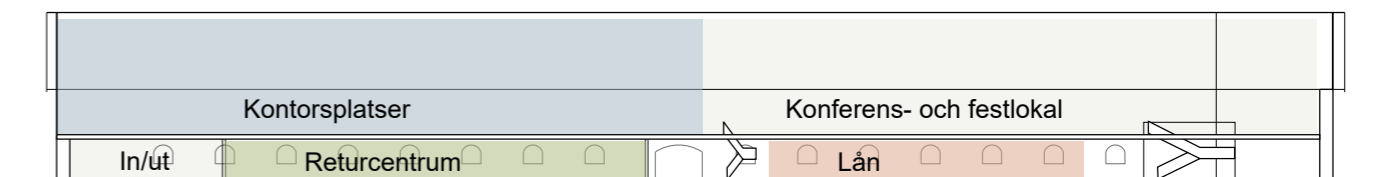
Göingegården som Returcentrum

Övre plan – Kontorsplatser samt fest- och konferenslokal

Entréplan – Returbutik, Lån, lager och personalutrymmen

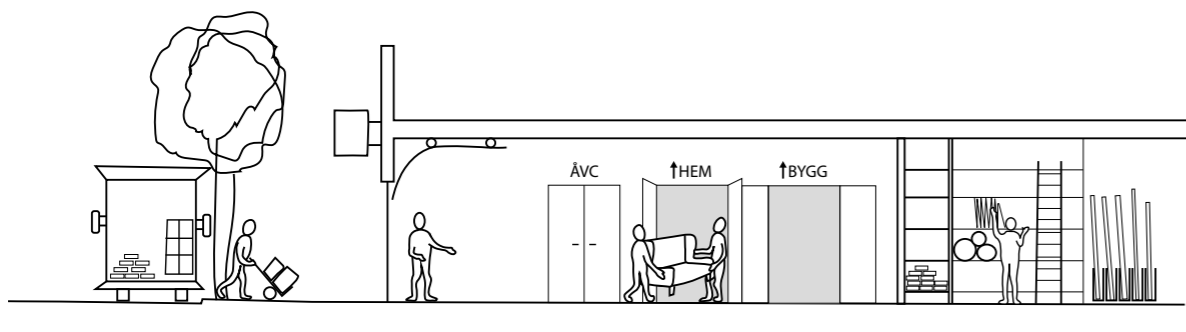
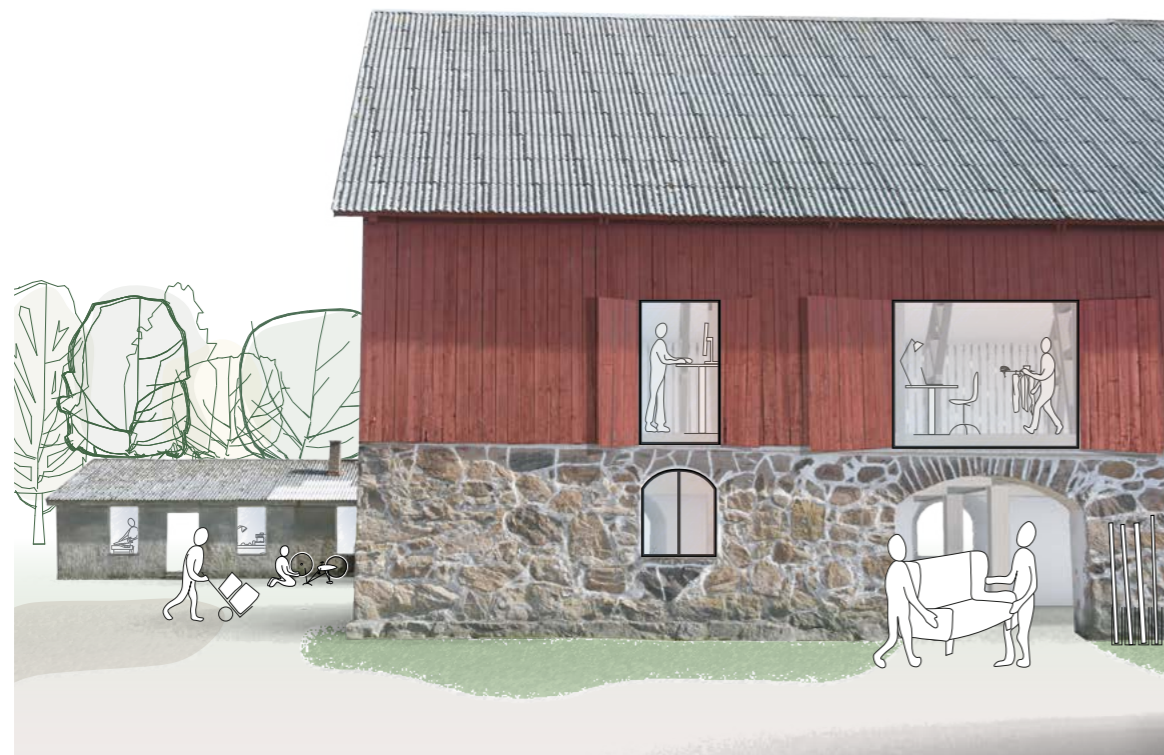
Skala 1:500

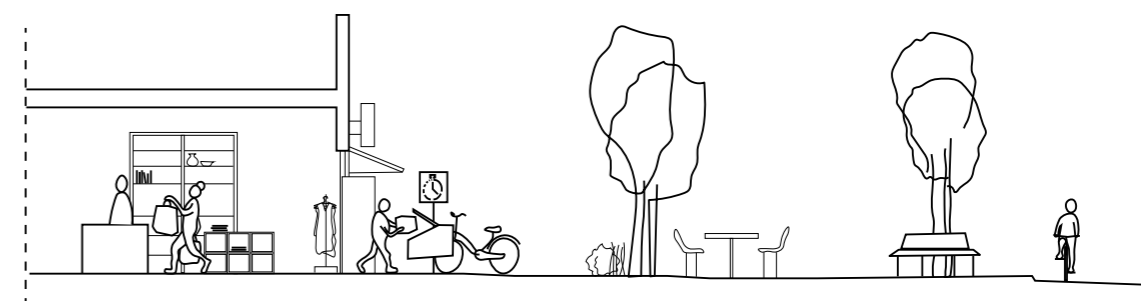
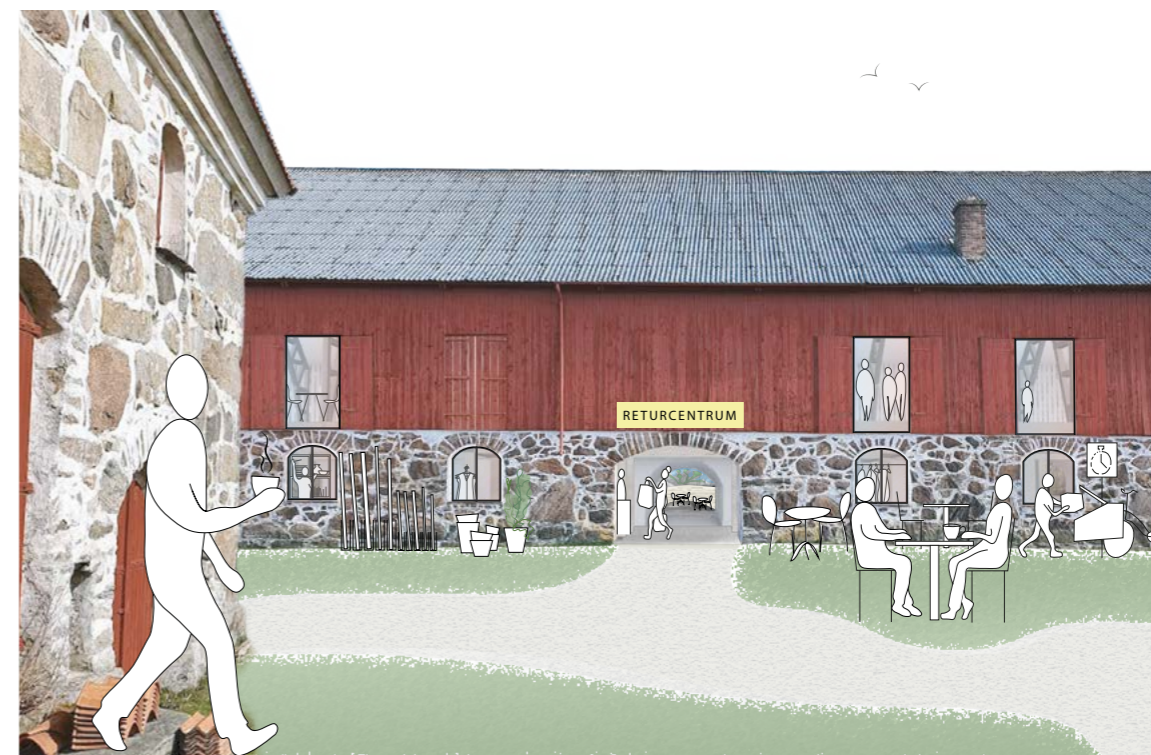
Ladugårdsbyggnaden är i två plan på cirka 15x80 meter vilket ger en total area på 2400 kvadratmeter. Här finns plats för att lagra saker som kommer in till centrumet, för butik och lån, kontorsplatser, personalutrymmen, men även plats för andra verksamheter utöver mönstren. Det skulle kunna vara festlokal, ateljé och keramikverkstad exempelvis. Tillsammans stöttar verksamheterna varandra och bidrar till att locka personer med olika önskemål och behov. I intilliggande byggnader finns verkstaden, restaurang och odling, som kopplas ihop med aktiva och bilfria ytor utomhus där verksamheterna kan spilla ut.

Ett system av delande

Returcentrumet binder samman systemet av delande och blir centrum för delandets mönster på stadsdelsnivå. Hit kommer saker från de kvartersnära mönstren och sorteras till returbutiken – som är centralt i mönstret Returcentrum – men även till Lån, Verkstaden och Arbetsplatserna. De stöds även av etablerade funktioner och delning som ges plats på gården.

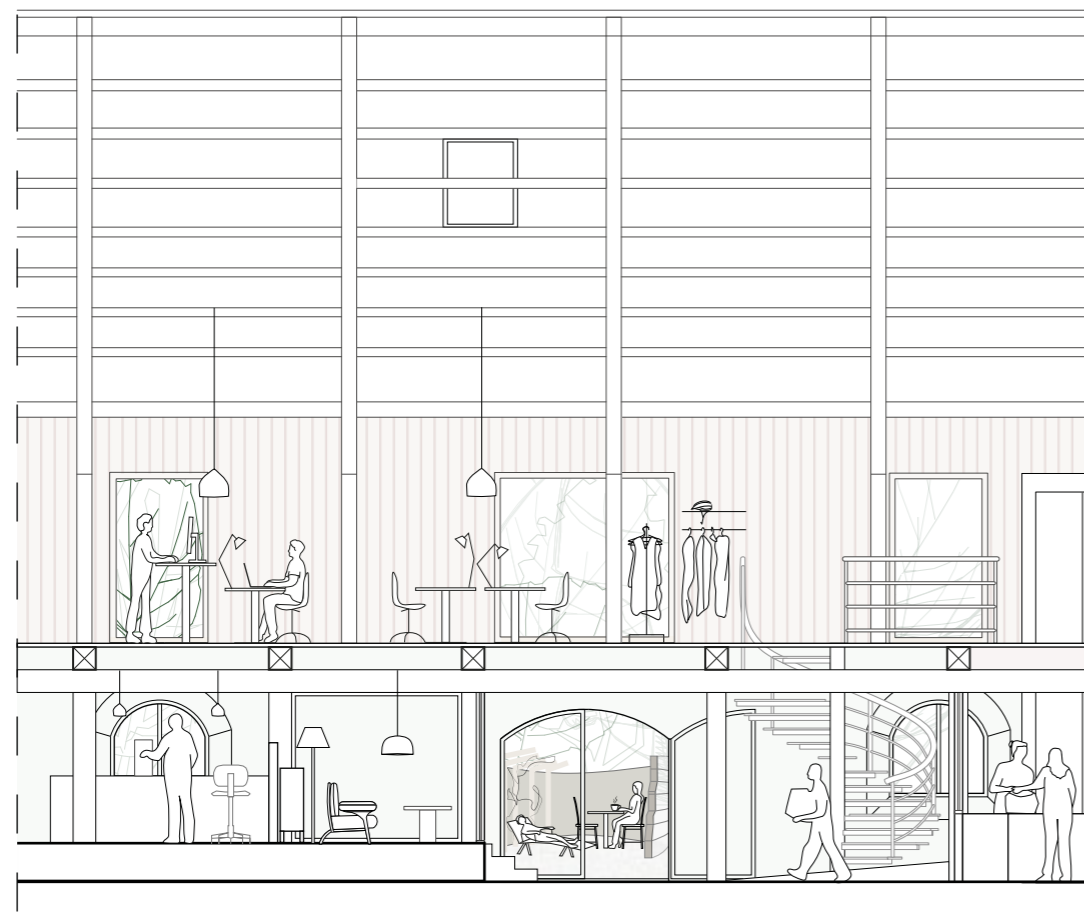
Ytan mellan byggnaderna blir förslagsvis bilfri, vilket möjliggör en levande gård där restaurangen kan ha uteservering och butiken kan ställa ut saker. Med stora fönster på övervåningen skapas en visuell kontakt till kontorsplatserna och konferens- och festdelen.

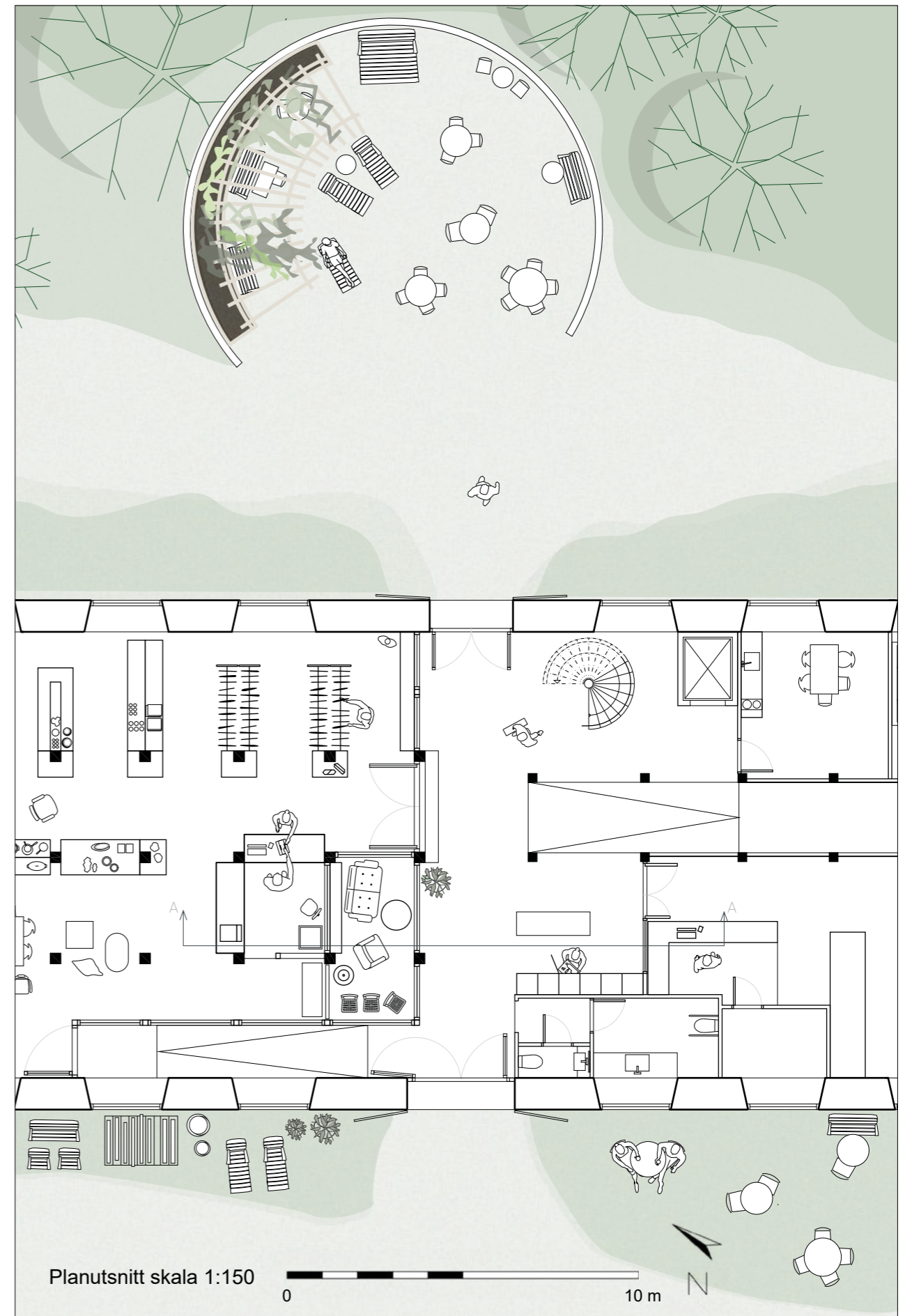
Entrésituation

För att koppla ihop de olika byggnaderna och ytorna öppnas genomgången i mitten av byggnaden upp, vilket ger siktlinjer och närmare samband. Byggnadens väggar och bärande struktur behålls till så stor del som möjligt. För att göra byggnaden tillgänglig tas den plåt som går genom byggnaden bort precis vid genomgången och ramper byggs in i betonggolvet. För att koppla an övervåningen med dess kontorsplatser och konferens- och festlokal till övriga returcentrum sätts två trappor in, varav den ena, tillsammans med hiss, finns just i genomgången där alla verksamheter sammanstrålar samt ger en nära tillgång till utomhusmiljön.

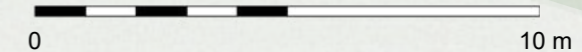
Sikten genom byggnaden landar i den befintliga betongstrukturen som tidigare har använts i jordbruket. Den behålls och får en pergola där man kan njuta av solen i skydd från den Halländska vinden. På den andra sidan finns plats för butiken att ställa ut saker till försäljning samt för uteservering.

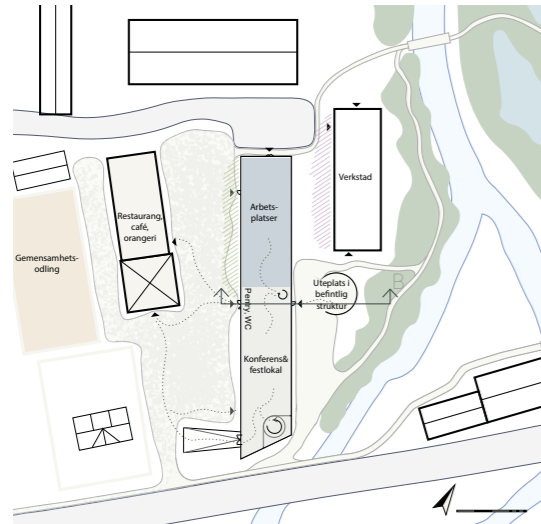
Sektionsutsnitt A-A skala 1:100

Planutsnitt skala 1:150

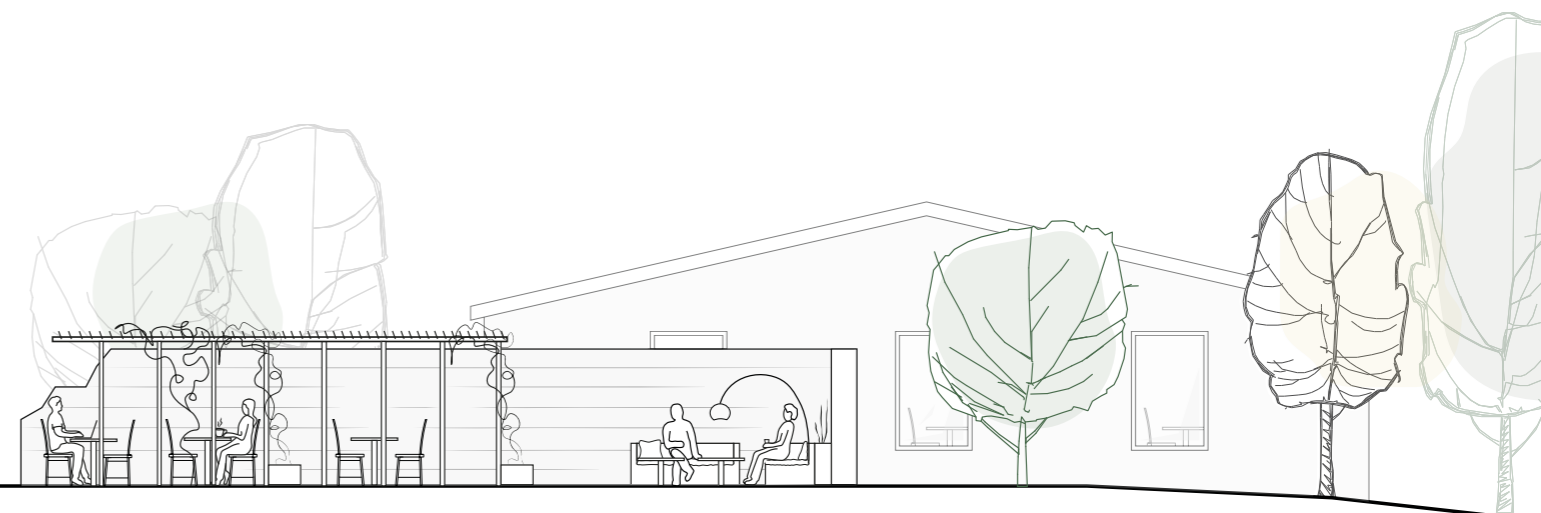
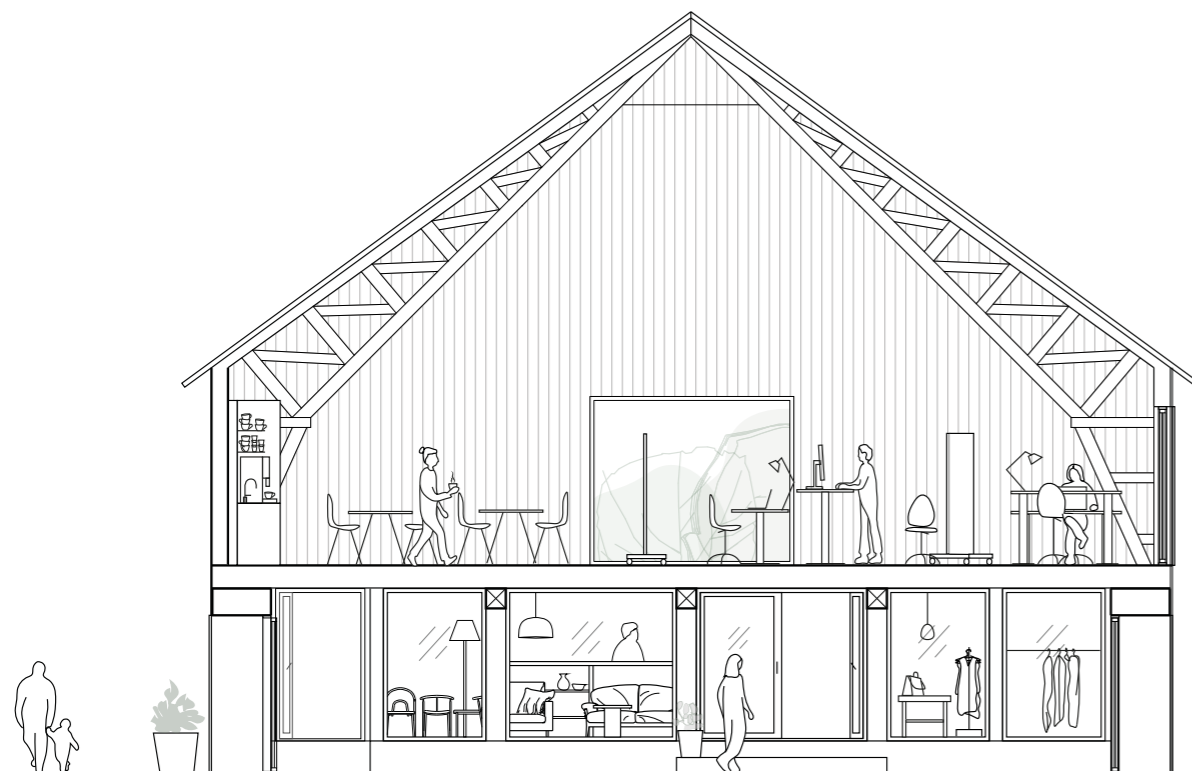
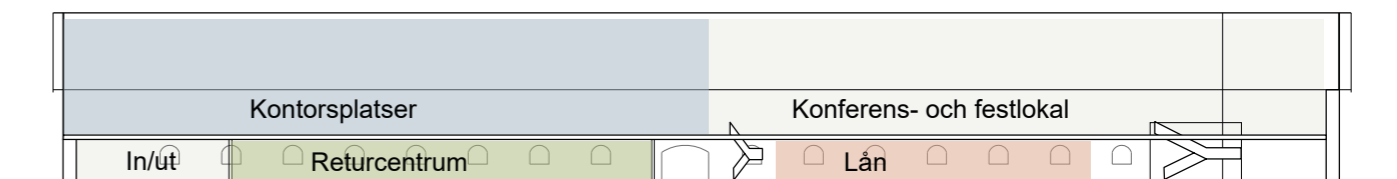
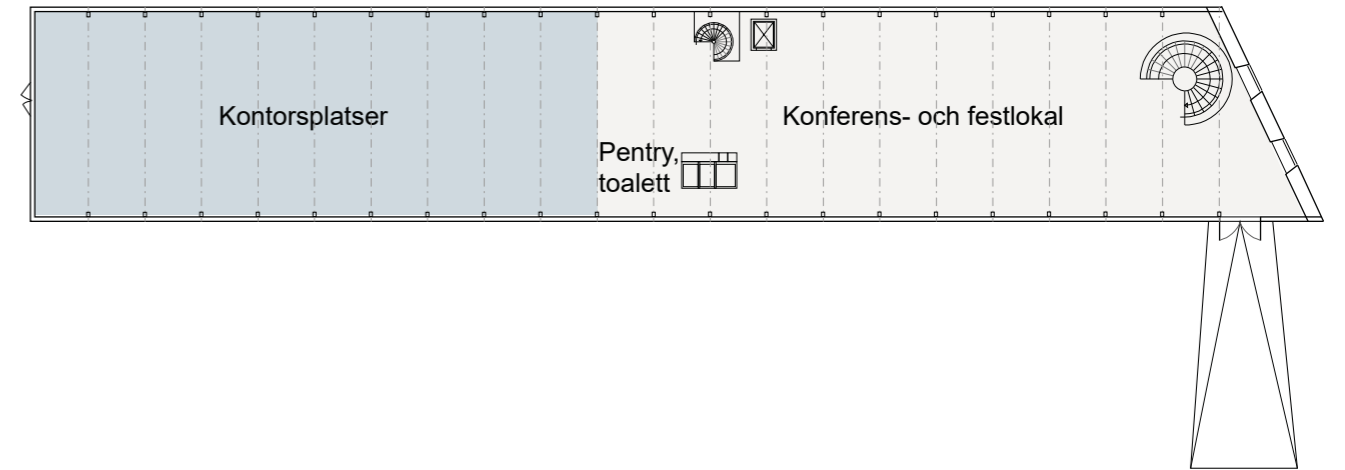

Kontorsplatser

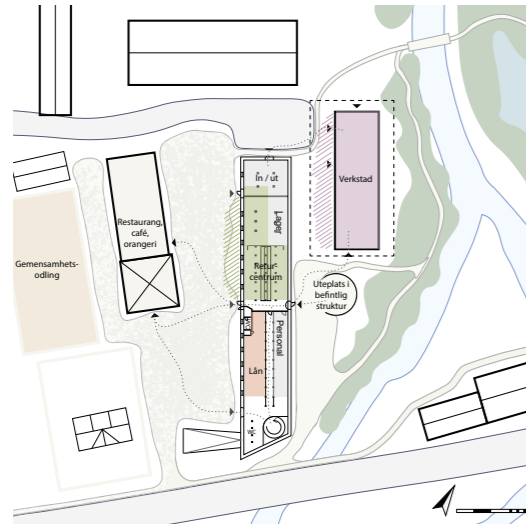

På övre plan i ladubyggnaden finns kontorsplatser som invånare kan utnyttja regelbundet eller oregelbundet för att jobba närmare hemmet. För att få ett bra klimat att arbeta i behöver laduväggen isoleras och fönster sätts in, men fönsterluckor behålls för att kunna stänga igen fasaden vid behov.

Här finns utrustning som skrivare och mötesutrymmen för att underlätta distansarbete. Med restaurang, natur och de andra verksamheterna blir det en trevlig miljö att arbeta i. På övre plan finns också nog med utrymme för en flexibel konferens- och festlokal samt pentry och toalett.

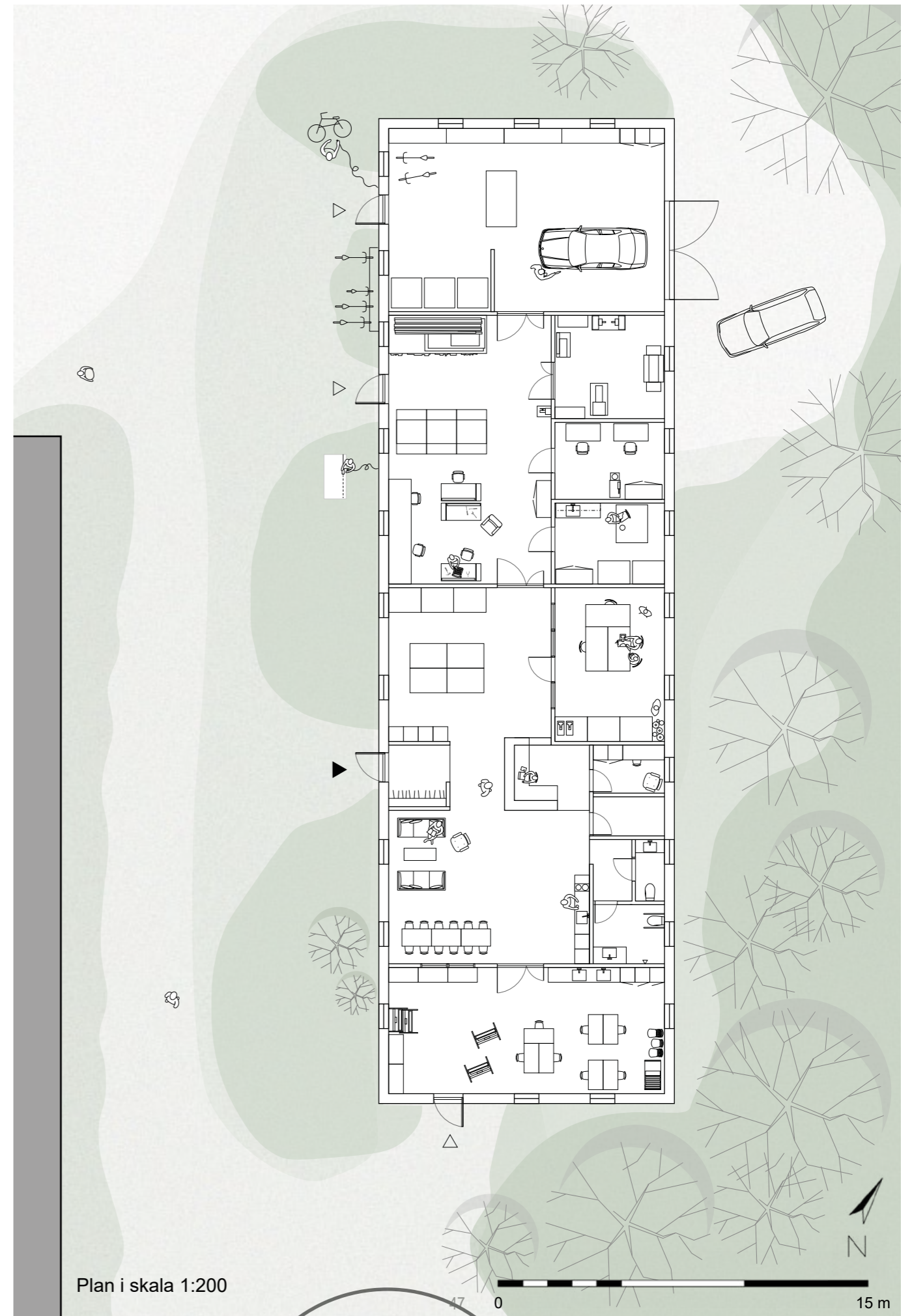
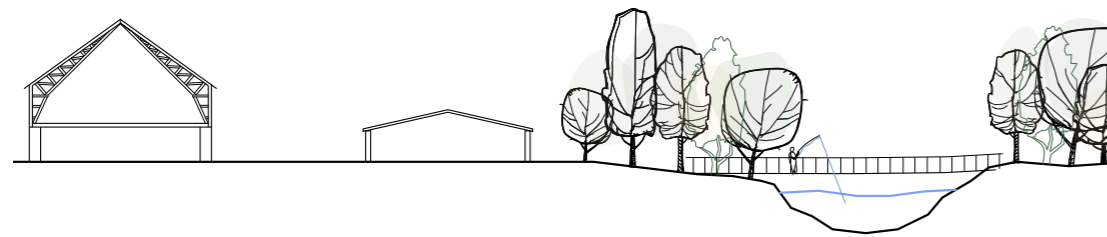

Verkstaden

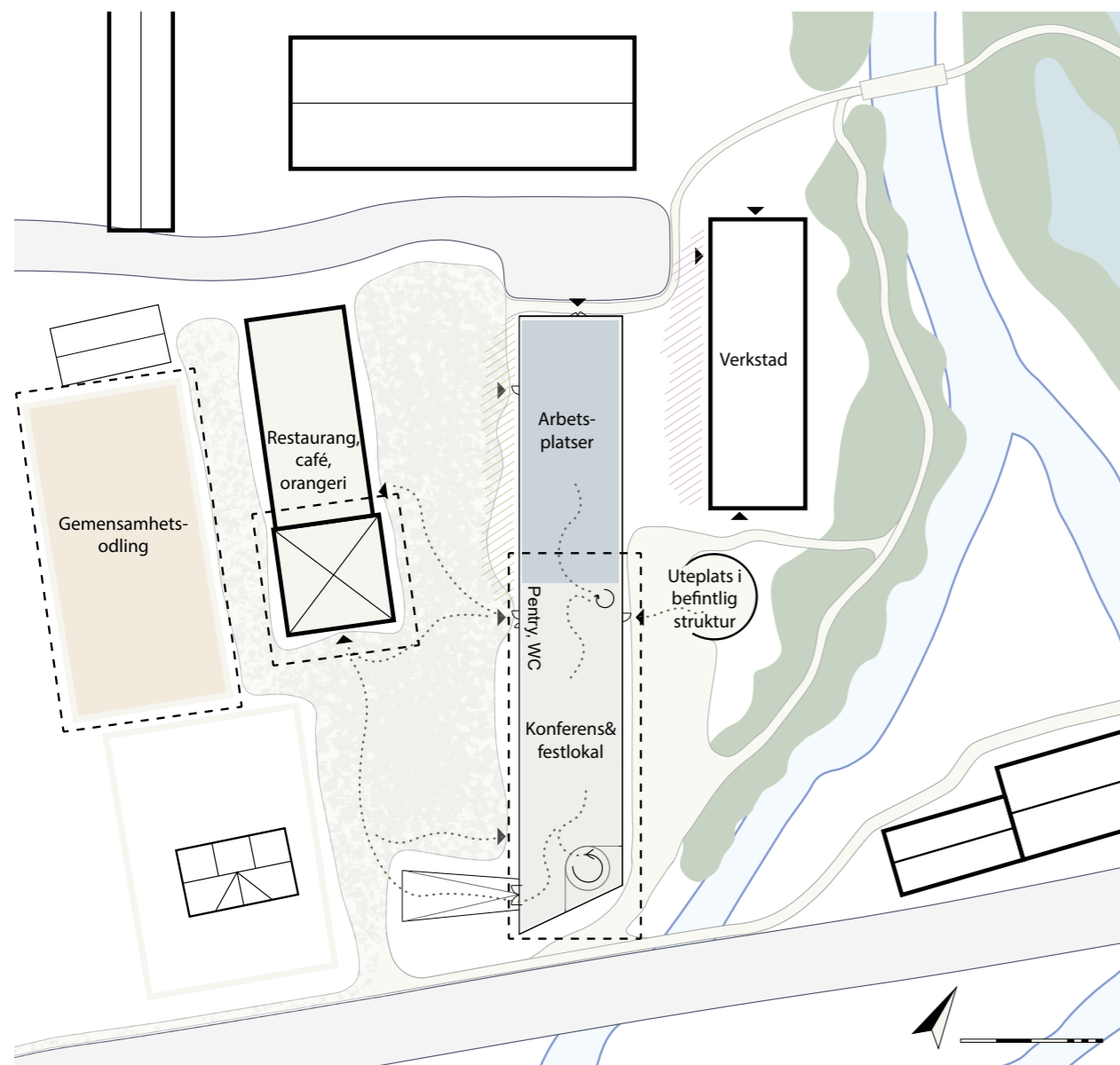

I verkstaden på stadsdelsnivå finns möjlighet att bygga, laga och uppdatera saker, men också att skapa nytt och ta tillvara på överblivet material i de olika verkstadsrummen.

Byggnaden är mer än dubbelt så stor som de 100 kvadratmeter som är minsta rekommendation enligt forskningsprojektet Fixotekets handbok, vilket även är specificerat i verkstadsmonstret (Energimyndigheten, 2019). Detta ger plats för fler olika rum, så som syrum, metallverkstad och fordonsverkstad, samt en flexibel ateljé och sällskapsrum som passar bra för kurser eller event. Med flera utgångar blir det enkelt att ta med sig projekt ut och arbeta utomhus.

Annand delning i anslutning

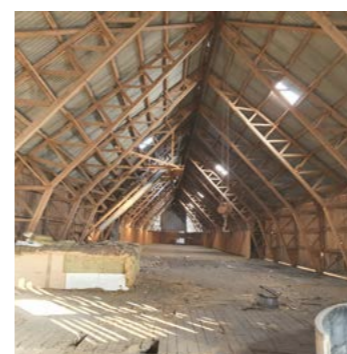

Att dela på saker och utrymmen är ingenting nytt. Det finns både exempel som har funnits länge, så som festlokaler och mer nytillkomna sätt som bilpooler. Dessa kan ses som redan etablerade mönster och bör inte förbises utan istället kopplas an till. Att kombinera och tillgängliggöra fler sätt att dela stödjer varandra och bidrar till att etablera nya vanor och normer kring hur delande fungerar och utvecklas. Se bilaga *Ett mönsterspråk av delande* för vidare information.

Odling

På Göingegården kommer det redan till sommaren 2022 etableras en gemensamhetsodling för de som bor i området, vilket alltså kommer på plats redan innan Göinge by byggs. Det finns planer på restaurangverksamhet, orangeri och café i den kvadratiska stenbyggnaden på gården.

Gemensamhetsytor

I den stora öppna ytan på plan två i ladan finns tankar kring att skapa en konferens- och festlokal, med möjlighet att dela av. Detta kan kombineras med flexibel inredning av kontorsarbetsplatserna för att kunna utnyttjas på olika sätt och anpassas till olika behov.

Utomhusaktivitet

Gården ligger längs ett av de stora gång och motionsspåren som går längs Himleån där små bryggor och vindskydd för fiske finns. Om trafiken in till gården leds om blir också utomhusytan fri från trafik och ger möjlighet för lek.

Mobilitet

Vid gården passerar en bilväg med gång och cykelstråk in till centrala Varberg, och busshållplats finns inom 300 meter, vilket kan bli en mobilitetsnod med lådcykelpool vid Returcentralen för att kunna låna vid frakt av saker.

Kvarternära mönster

I denna del belyses de kvarternära mönstren; Verkstaden, Kontorsplatser, Tvätteriet, Byten och Lån. Den rådande plan som finns tillgänglig för Göinge by analyseras i förhållande till möjlig placering av mönstren.

En referensövning presenteras för att visa på andra principer för stadsplanering som kan stödja mönstren för delande på andra sätt.

Slutligen presenteras en justering av ett kvarter i den rådande planen och ett kluster av de kvarternära mönstren placeras ut och formges i det kvarteret.

Plananalys av rådande plan

Plananalys av rådande plan: Utsnitt

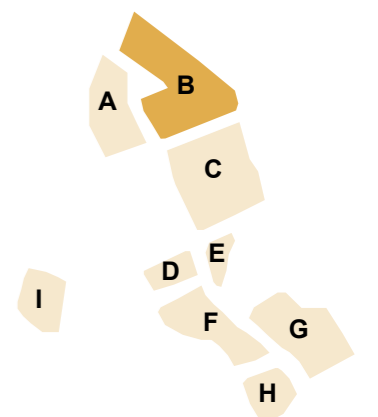
Den rådande stadsplanen för Göinge by är inte satt, utan arbetas fortfarande med. På följande sidor analyseras rådande plan gentemot mönstren. Utsnittet för plananalysen är en representativ del av området, då det är en liknande struktur i hela planen. De frågor som lyfts i analysen av detta utsnitt återkommer genomgående i hela området.

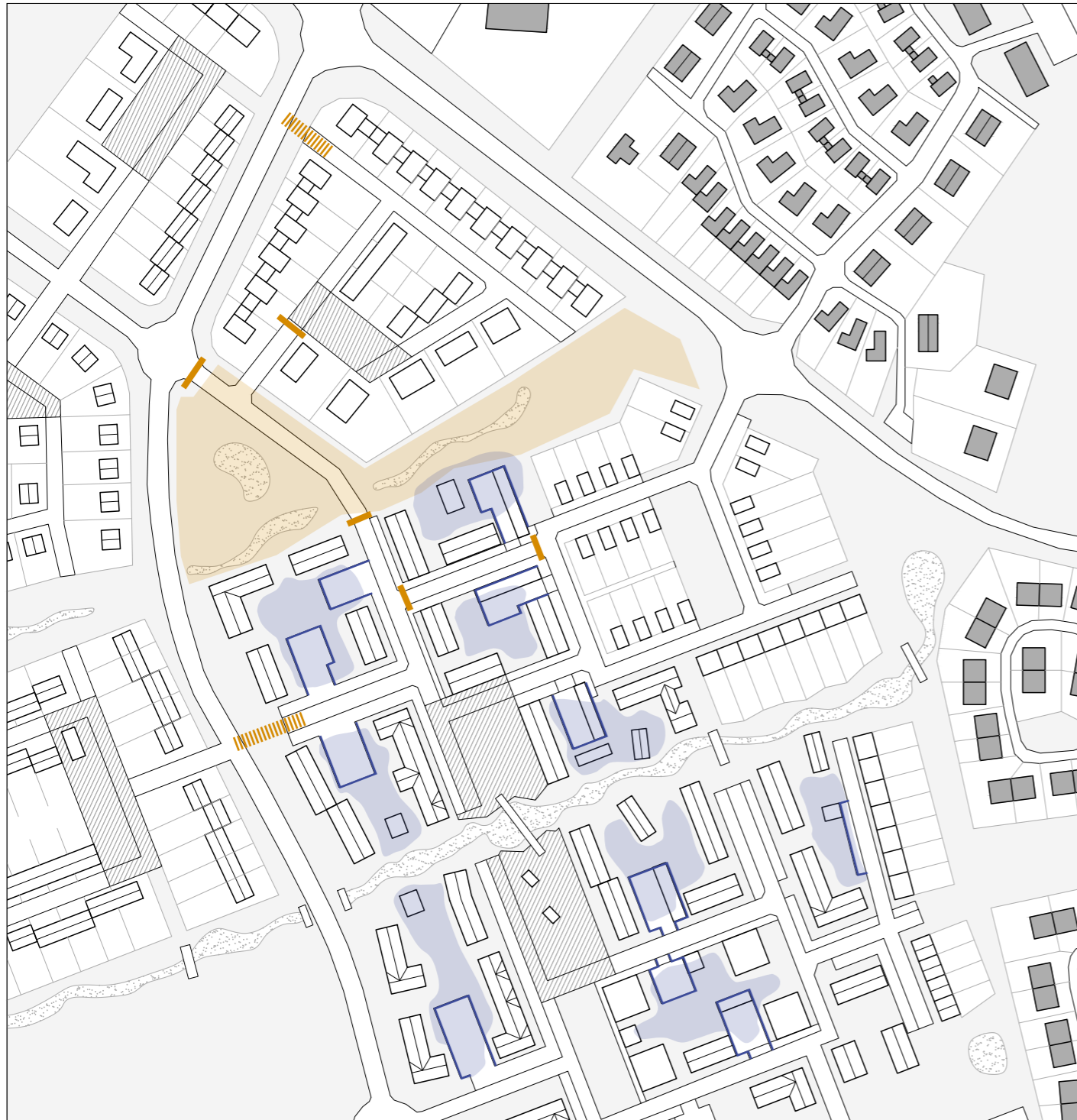

Antal bostäder

Område B ska innehålla minst 200 bostäder i byggnader om 2-5 våningar enligt planprogram. Utfallet efter rådande plan är 70 villor/radhus samt 15 flerbostadshus med 9 lägenheter i vardera hus.

Räknat efter rådande plan mot bestämmelser kring antal bostäder i planprogrammet ska flerbostadshusen i genomsnitt inrymma 9-10 lägenheter vardera, räknat på 80 kvm som genomsnittlig yta för en lägenhet. Byggnaderna ska vara mellan 1-7 våningar höga men områdena (indelade i A-I) har olika bestämmelser kring antal våningar.

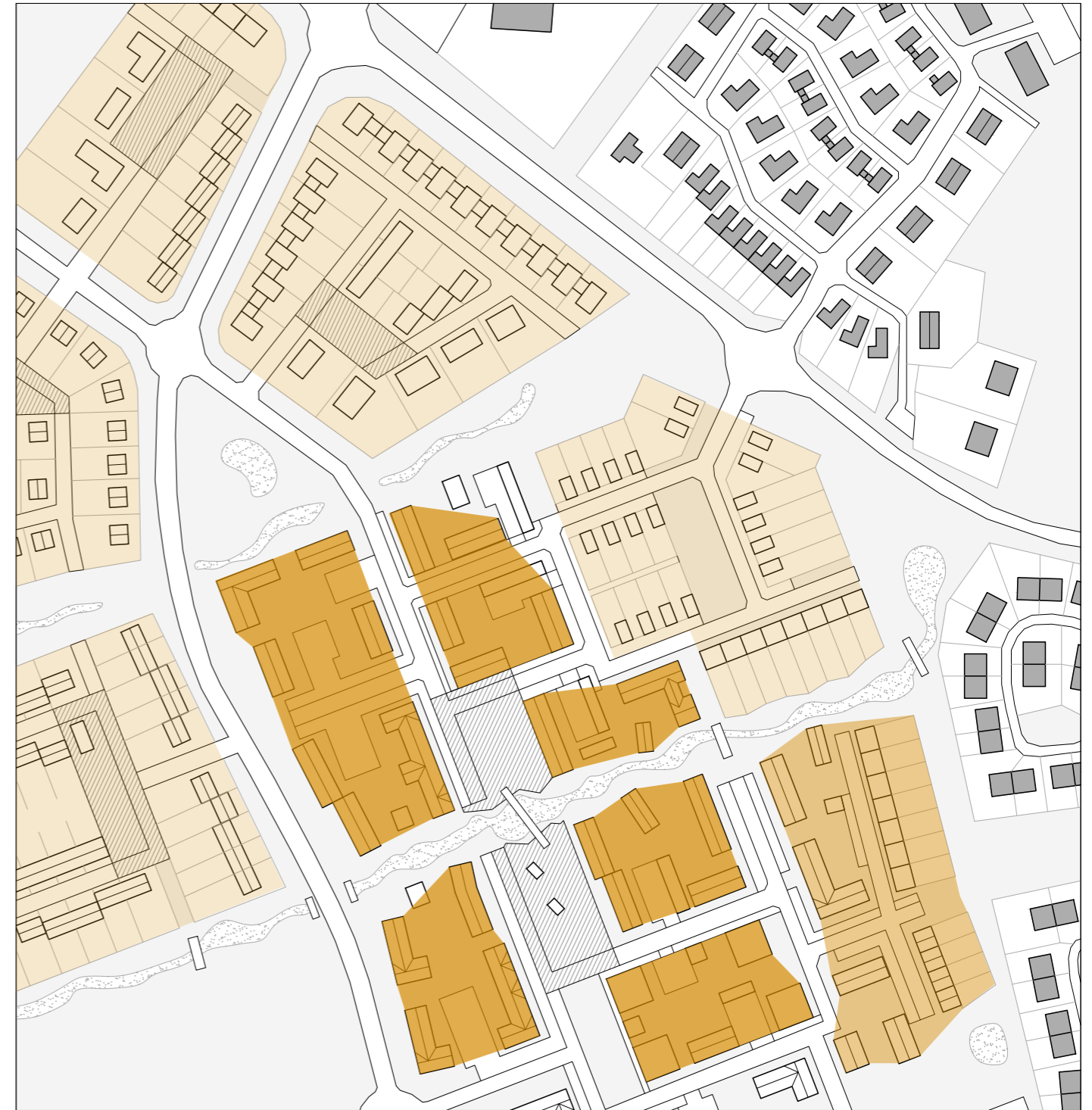

Vägnät, parkering och gårdar

- mycket fokus på bil
- onödiga genomfarter genom kvarter
- fundering kring var man väljer att mata in till kvarter (skapar impediment och bryter av gröna och blå stråk/kilar)
- vägar genom "by-tytor": gemensamhetsområden
- stora fält med markparkering som leds in på gårdarna leder till att gårdarna blir små
- gårdar är ej särskilt omslutna eller rumsskapande

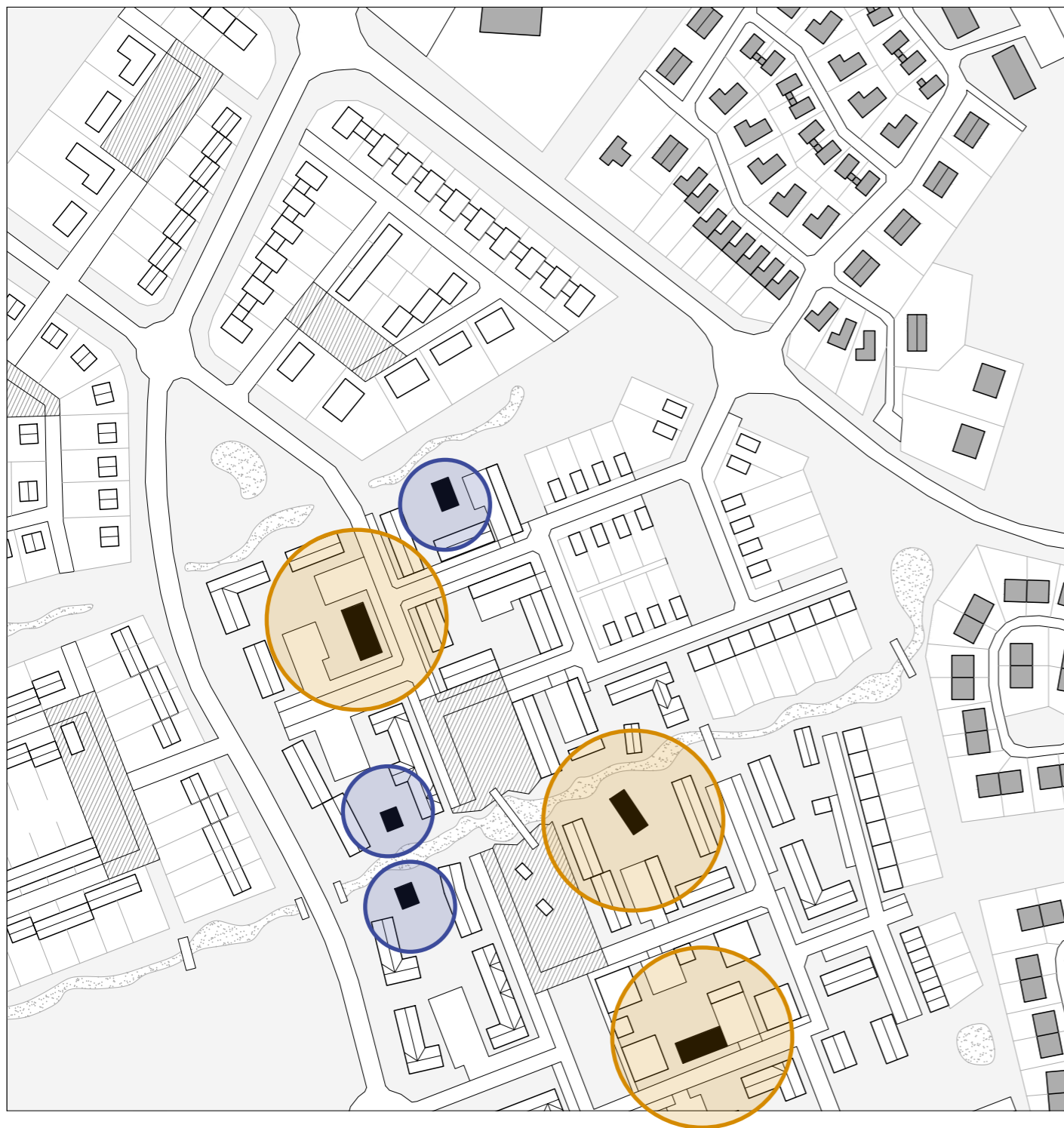
- ▨ Möjliga in- och utfarter till områden
- Bilvägar som är möjliga att ta bort
- Avbrutet grönt och blått stråk
- Gårdar mellan hus
- Markparkering som leds in på gårdar

Bebyggelse och typologier

- relativt glest, oeffektivt utnyttjande av mark
- försvårar för mönstren som ska kunna delas mellan flera bostäder, det blir långt för vissa att ta sig dit
- typologier är uppdelade i öar, det är önskvärt att komma åt boenden i alla typer av typologier till att dela

- Villor och radhus
- Kvarter med något mer blandad struktur
- Flerbostadshus

Placering av kvartersnära mönster

Undersökning av hur placering av sopsorteringsrum (50 m avstånd från entré) och gemensamma tvättstugor (25 m avstånd från entré) kan förse flera hus, då de kvartersnära mönstren bör placeras vid funktioner i området som många boende besöker.

- 50 m radie från entréplan i utvalda flerbostadshus – när 30-40 lägenheter
- 25 m radie från låga "gårdshus" – när 10-30 lägenheter

Sammanfattning av plananalys

Gemensamt för mönstren är att de bör placeras centralt i kvarteren och utformas så att de öppnar upp mot de boende i området och synliggör aktiviteten samt tillgängligheten. En central placering, i den mening att den är strategisk, är också viktig för att flera hushåll ska dela på en samling av kvartersnära mönster.

Bebyggelsen bör vara något tätare än i rådande plan, för att alla hushåll som delar på samma kvartersnära mönster ska ha närhet dit. De kvartersnära mönstren placeras med fördel intill funktioner i bostadsområdet som många boende ändå måste besöka, detta bidrar till att skapa ett visst underlag för mönstren och flera av mönstren har kopplingar till exempelvis sopsorteringsrum (mönstret byten) eller tvättstugor (mönstret tvätteriet). Det finns faktiska bestämmelser i BBR kring maxavstånd från bostadsentréer till sopsortering (50 m) och tvättstugor (25 m) vilket också talar för att bebyggelsen ska bli tätare.

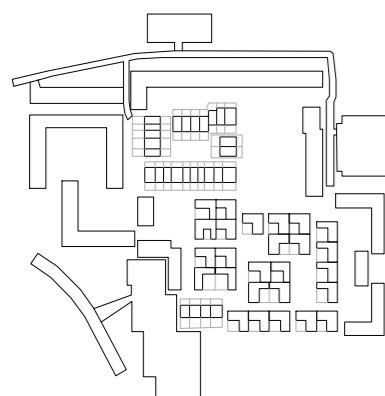
Mer omslutna gårdar är önskvärdt för att de boende ska känna tillhörighet och trygghet. Eva Miouras forskning visar att om de boende känner kontroll över sitt gårdsrum så känner de även mer tillhörighet och trygghet vilket påverkar användningen av gården. Gårdar som är omringade av byggnader eller väl definierade på andra sätt, genom exempelvis staket, planteringar eller upp-/nedsänkningar, ger de boende en känsla av tillhörighet och trygghet. Även ytan per person på gården, dess kapacitet, påverkar hur mycket den används och hur många olika aktiviteter som kan inrymmas samtidigt (Boverket, 2019). Bilarna borde inte få ta så mycket plats, i vart fall inte inne på gårdarna där mönstrens verksamhet och andra aktiviteter borde få mest fokus.

Det finns en poäng i att blanda upp typologierna mer i samma kvarter kontra de öar som föreslås nu, för att även komma åt och få in hushållen som bor i enfamiljshus i gemenskapen kring de kvartersnära mönstren.

Referensövning

På följande sidor visas en referensövning med ett par byggda projekt för att visa på andra stadsplaneringsprinciper som behandlar de problem som uppmärksammats med rådande plan gentemot mönstren. Referensprojekten har liknande typologier som Göinge by och merparten av dem har en småskalighet som kan passa in i området.

Brittgården

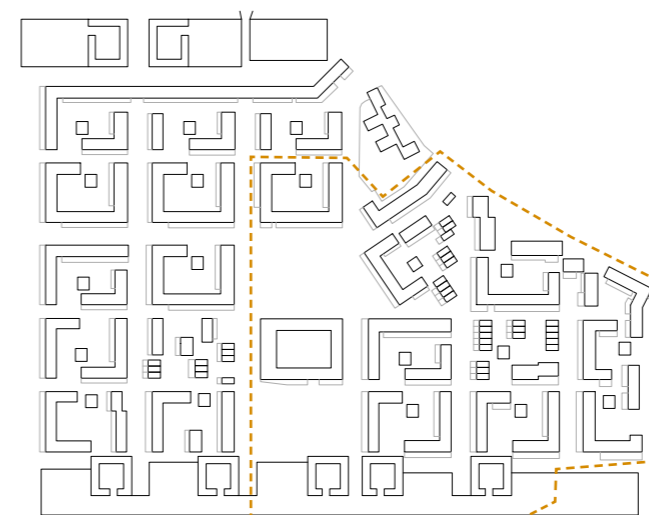
Placerat i Tibro
Ritat av: Ralph Erskine
Byggt: 1959-1969
Hustyper:
Loftgångshus 3-5 våningar (parkeringsgarage i flera av de nedersta planen)
Radhus 1-2 våningar
Atriumhus 1 våning
Antal bostäder: 369
Upplåtelseformer: hyresrätter, bostadsrätter

< Område B (som ska innehålla minst 200 bostäder) utbytt mot: Brittgården (314 bostäder)

- tätare/högre exploatering (men med något mindre bostäder än 80 kvm)
- mer blandning av typologier i samma kvarter/struktur
- parkering utanför kvarteren, man kan angöra byggnaderna med bil men det är ej vanliga bilvägar i området
- mer omslutna gårdar
- tydligt rutnät (olika våningsantal och byggnadsplacering ger variation i markplan)
- genom att placera högre byggnader mot oönskvärd vind och trafik skapas avgränsning

Nya Bruket

Placerat i Sandviken
Ritat av: Ralph Erskine
Byggt: 1973-1978
Hustyper:
Loftgångshus i 2-4 våningar
Radhus 2 våningar
Antal bostäder: 764
Upplåtelseformer: hyresrätter

Del inklippt i rådande plan

< Område B (som ska innehålla minst 200 bostäder) utbytt mot: del av Nya bruket (cirka 320 bostäder)

- tätare/högre exploatering (men med något mindre bostäder än 80 kvm)
- mer blandning av typologier i samma kvarter/struktur (dock övervägande andel flerbostadshus)
- parkering utanför kvarteren, man kan angöra byggnaderna med bil men det är ej vanliga bilvägar i området
- mer omslutna gårdar
- tydligt rutnät
- genom att placera högre byggnader mot oönskvärd vind och trafik skapas avgränsning

Vallastaden (etapp 1)

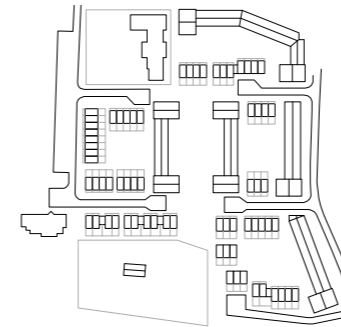
Placerat i Linköping
Byggt: 2012-2017
Stadsplan ritad av: Okidoki
Hustyper:
Flerbostadshus 2-7 våningar (dock ingen maxhöjd på byggnader, så vissa innehåller etageplan)
Radhus 2 våningar
Villor 1-2 våningar
Antal bostäder: 1 024
Upplåtelseformer: hyresrätter, bostadsrätter, äganderätter

**Område B (som ska innehålla minst 200 bostäder) utbytt mot:
Vallastaden etapp 1 (1 024 bostäder)**

- mycket tätare/högre exploatering (men med något mindre bostäder än 80 kvm)
- mycket högre byggnader – man förlorar småskaligheten
- mer blandning av typologier i samma kvarter/struktur
- parkering i utkant av området i parkeringshus, man kan angöra byggnaderna med bil men det är ej vanliga bilvägar i området
- små och något otydliga gårdar
- genom att placera högre byggnader mot oönskvärd vind och trafik skapas avgränsning

Träskolan

Placerat i Enskede
Ritat av: Kjell Forshed
Byggt: 1987-90
Hustyper:
Flerbostadshus 4-6 våningar
Radhus och parhus 2 våningar
Antal bostäder: 309
Upplåtelseformer: hyresrätter, bostadsrätter

**< Område B (som ska innehålla minst 200 bostäder) utbytt mot:
Träskolan (309 bostäder)**

- tätare/högre exploatering (men med något mindre bostäder än 80 kvm)
- mer blandning av typologier i samma kvarter/struktur
- parkering utanför kvarter och mellan kvarter, ej parkeringar inne på gårdar
- mer omslutna gårdar
- tydligt rutnät
- genom att placera högre byggnader mot oönskvärd vind och trafik skapas avgränsning

Sammanfattning av referensövning

Genom referensövningen visas exempel på stadsplaner med andra principer än rådande plan; tätare bebyggelse (om än något mindre bostäder till yta vilket är positivt i en hållbarhetssynpunkt med tanke på att vi behöver bo mindre för att leva mer hållbart), bilvägar och parkeringar prioriteras inte inne i bostadsområdet utan får skötas utanför, mer uppblandad kvarterstruktur gällande olika typologier, mer omslutna gårdar samt ett användande av högre byggnader för att skärma av mot trafik, vilket även kan vara användbart i Varberg för avskärmning mot vind.

Justering av ett kvarter

I sista delen justeras ett av kvarteren i den rådande planen för att ge en strategisk plats för de kvartersnära mönstren; verkstaden, kontorsplatser, tvätteriet, byten och lån. Det justerade kvarteret har en tätare bebyggelse för att fler hushåll ska dela på en samling av kvartersnära mönster, det är även viktigt att utnyttja den mark man tar i anspråk, framförallt när det gäller jordbruksmark som i detta fall.

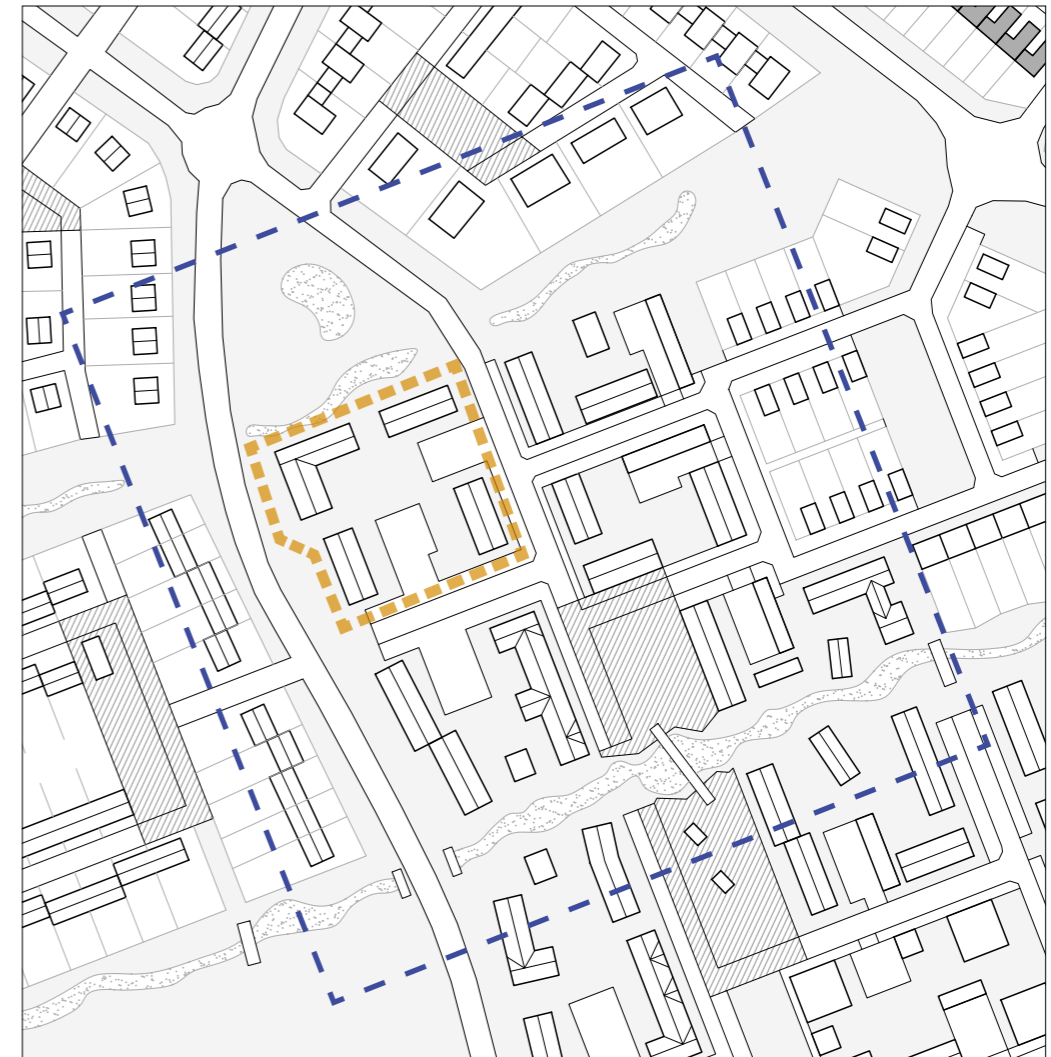
Biltrafiken prioriteras lägre och parkeringar placeras i utkanten av området. Det i kombination med att byggnadskropparna har placerats tätare runt gården leder till att gården blir mer omsluten samt fredad från bilar. Därmed kan mönstrens verksamheter och andra aktiviteter få breda ut sig och få mer fokus även utomhus på gården.

Typologierna blandas upp och enfamiljshus får en plats bland flerbostadshusen, detta för att de också ska få närhet till samlingen av kvartersnära mönster. Genom att blanda typologier ges dessutom en chans att få en blandning av olika sorters hushåll i samma kvarter. Tanken är att planen för hela området kan justeras på liknande sätt och då kan den tydliga uppdelningen av olika typologier öar brytas ner.

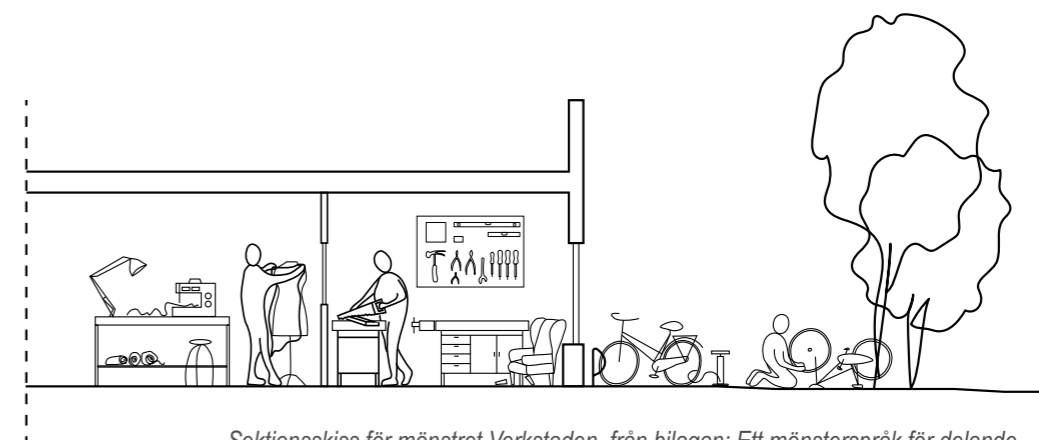
En samling av de kvartersnära mönstren placeras på entréplan i ett av flerbostadshusen och även enfamiljshusen har då 25 meters gångavstånd till en gemensam tvättstuga. Det kommer såklart finnas behov av fler tvättstugor för att alla hushåll ska ha nära till en men alla tvättstugor behöver inte placeras vid en samling av kvartersnära mönster. Samlingen av mönster är placerade i koppling till sopsorteringsrum och vid gatan intill finns en uppställningsplats för lastbil där både avfall och saker som ska till Returcentrum kan hämtas upp.

Gårdsformationen i det justerade kvarteret har följt med från rådande plan men gårdsrummet som arkitektonisk typ öppnar upp för många frågor. Det har tidigare hänvisats till Eva Minouras forskning kring bostadsgårdar angående hur inramning och storlek påverkar tillhörighet-, trygghetskänsla och aktivitet. Jane Jacobs (1961) skrev om "eyes on the street" och menade att det behövs en slags naturlig övervakning, genom exempelvis öppningar i fasad mot gata, som kan bidra till trygghet i staden. Utformningen av bottenvåningarna, bostäderna och taken påverkar hur livet på både gata och gård ser ut. Därför behöver det studeras ytterligare hur byggnaderna och marken ska utformas avseende volymer och placering, fönster- och dörröppningar, privata trädgårdar, balkonger och möjliga takterrasser etc.

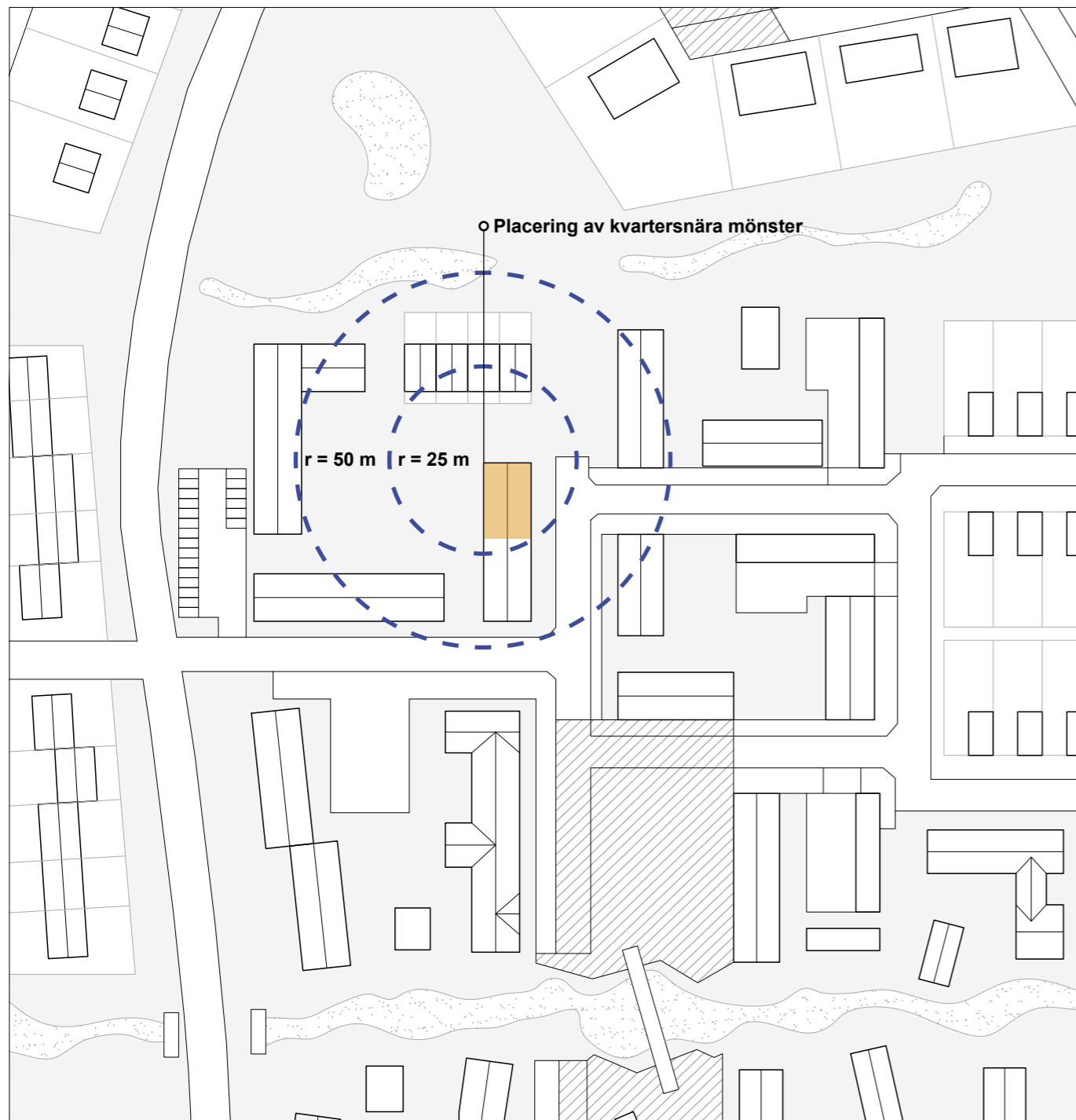
Som uttryckt i bilagan: *"I all utformning av mönstren handlar det både om rum och funktion. Hur rummet öppnar upp sig mot det offentliga och utformningen utanför en verksamhet blir viktigt i hur man närmar sig den. Det aktiverar även det offentliga rummet och livet i gränssnittet mellan stad och byggnad."*

Val av kvarter för justering

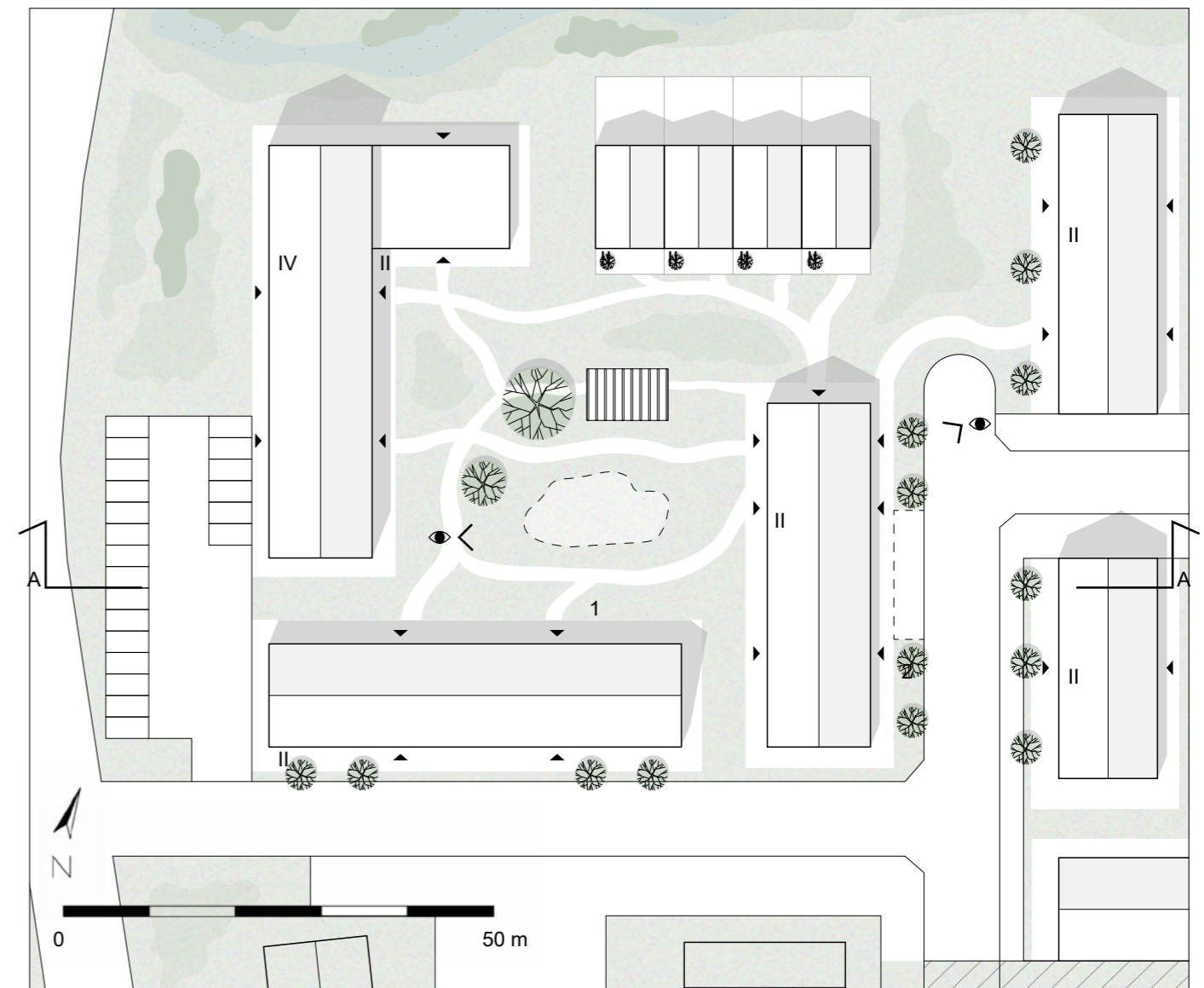
Sektionsskiss för mönstret Verkstaden, från bilagan: Ett mönsterspråk för delande

Justering av ett kvarter i skala 1:1500

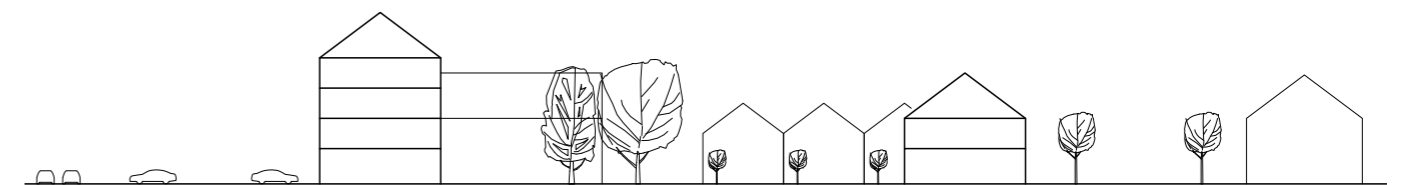
Det justerade kvarterer inrymmer totalt 52 bostäder fördelade på tre flerbostadshus och fyra radhus jämfört med rådande plan som har cirka 40 bostäder fördelat på fyra flerbostadshus. Parkering placeras mot större bilväg jämfört med rådande plan som har parkering inne på gården. Placeringen av kvartersnära mönster gör att de två flerbostadshusen, från rådande plan, till höger om justerat kvarter har tillgång till denna samling av kvartersnära mönster.

Det är klart lägre p-tal i denna justering, som ett komplement till detta skulle man kunna låna den princip som användes i Vallastaden och låta ett eller flera kvarter inrymma ett parkeringshus. I så fall finns det möjlighet att skapa ett kluster av mönster för delande där också, som till exempel att ha en bilpool, gemensam biltvätt, däckförvaring eller annat.

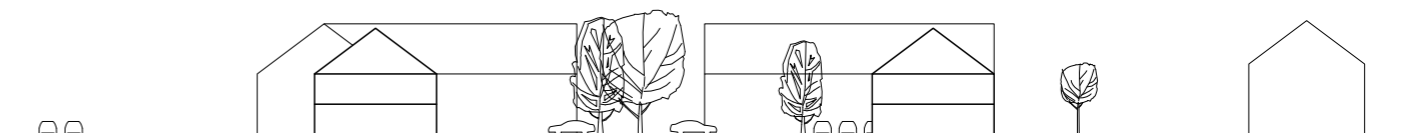

Justering av kvarter i skala 1:750

- 1: lekplats
- 2: uppställningsplats för lastbil

Sektion A-A 1:750 – justering av kvarter

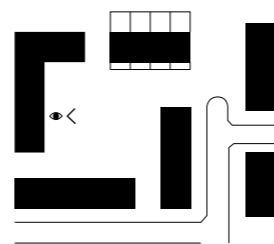

Sektion A-A 1:750 – rådande plan

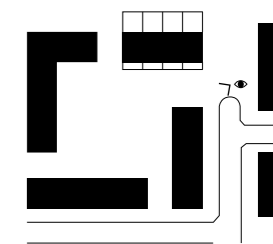
Vy från gård

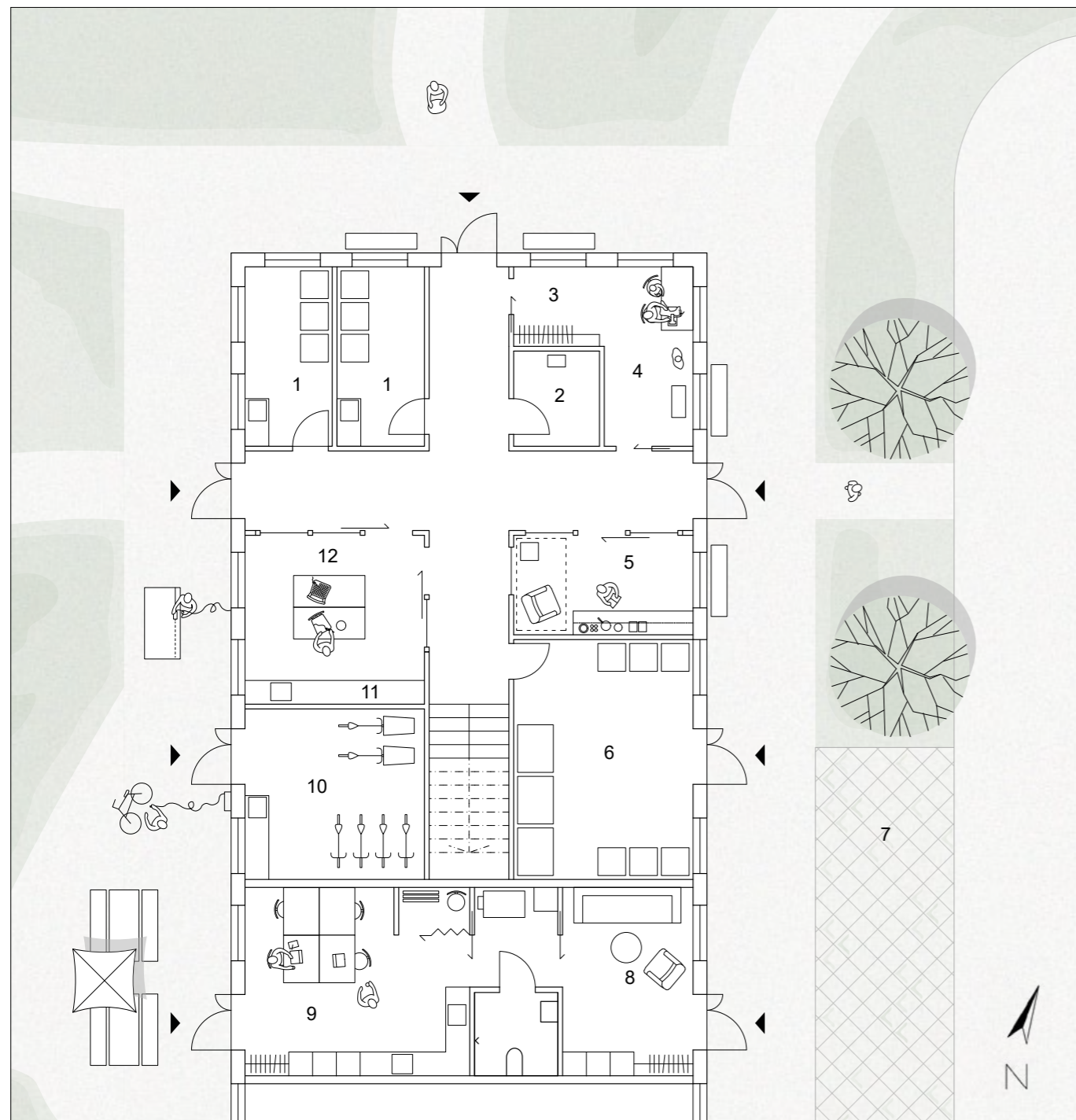
Denna vy är tagen från gårdssidan, betraktaren kommer ut ifrån en entré och blickar över gården bort mot samlingen av kvartersnära mönster. I hörnet av byggnaden är de gemensamma tvättstugorna placerade för att ligga inom rimligt avstånd från enfamiljshusen. Genom det glasade entrépartiet ser man genom byggnaden ut till gatan på andra sidan. Till höger om entrén är en snickeriverkstad placerad, där kan man även låna prylar med sig hem, eller om man bara vill låna med sig dem ut för att stå och meka med något projekt ute på gården.

Vy från gata

Denna vy är tagen från gatusidan av denna samling av kvartersnära mönster, här kommer betraktaren ut ifrån entrén till ett av husen som är från rådande plan. I bottenplan längst till vänster skymtar man sopsorteringsrummet, vägg i vägg med detta ligger en bytesyta som är placerad strax till vänster innanför entrén. Till höger om entrén, placerat i hörnet av byggnaden ligger en "ren" verkstadsdel som är kopplad till tvätteriet där man kan låna symaskin, mangel, strykjärn och -bräda för att ta hand om och uppdatera sina textilier. Man skymtar även en klädstång som är ämnad för byten av kläder och andra textilier.

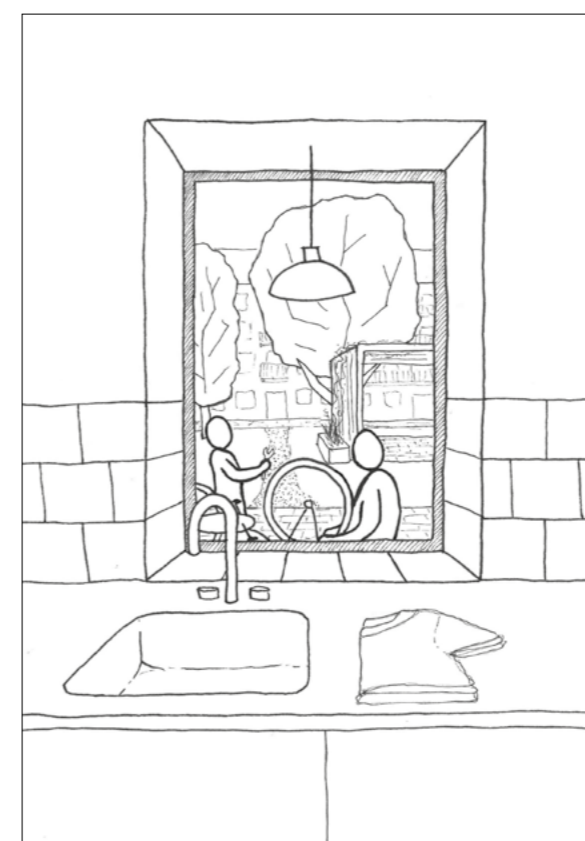

Planutsnitt i skala 1:150

1: tvätteriet: tvättstuga	7: uppställningsplats för lastbil
2: tvätteriet: torkrum	8: övernattningsrum kombinerat med:
3: byte: textil	9: gemensamhetslokal med stort kök, kontorsplatser
4: verkstad/lån: symaskin, mangel, strykjärn mm.	10: cykel- + lådcykelpool & cykelverkstad
5: byte: prylar, mindre möbler	11. lån: verktyg mm.
6: sopsorteringsrum	12. verkstad: snickeri, måla

^ **Interiörvy** – mot entré på gatusidan, verkstadsyta kopplat till tvätteriet till vänster och bytesyta för saker till höger

< **Interiörvy** – från tvättstuga mot gård där verkstadens aktiviteter kan ta plats utomhus

DISKUSSION

Sammanfattning
Diskussion
Slutsats
Reflektion

Frågeställningen som har arbetats med i arbetet lyder: *Hur kan design stötta och uppmuntra delande av resurser och utrymmen i ett bostadsområde i Sverige?*

Arbetet har just därför sökt arkitekturens och arkitektens svar på hur delande av resurser och utrymmen kan möjliggöras. Det har gjorts genom att undersöka, definiera och formulera sätt att dela, hur dessa kan kombineras och ges plats i staden. Detta har sammanställts i *Ett mönsterspråk för delande* samt exemplifierats i Göinge bys kontext i utkanten av Varberg genom ett designexempel.

Arbetet är en del i en stor process som planeringen och utvecklingen av ett bostadsområde utgör. Det blir ett inspel i det utvecklingsarbete som är igång, som kan väcka frågor och möjligheter till att tänka om och tänka nytt. Det som presenteras och föreslås är inte heller ett färdigt, fulländat förslag, utan så långt vi kunnat komma i en process som skulle behöva förankras och utvecklas i samarbete med fler kompetenser och delar i samhället. Det är ett arbete som troligtvis kan utvecklas under flera år och ständigt förbättras även långt in i användarfasen.

Syftet har varit att göra det enklare för människor att leva hållbart genom att adressera den del som berör konsumtionsvanor i samhället. Genom att kombinera den funktionen som föreslås genom ett system av delande och i mönstren, med väl utformade miljöer och rum öppnas möjligheter upp för ett nytt sätt att behandla och vårda saker i ett cirkulärt förlopp.

Liksom målet antyder skapas inte denna möjlighet i ensamhet, utan är beroende av ett nytt systemtänk som går över människor, professioner och samhällsfunktioner. Det kräver ett nytt samtal och samarbete för att vidga synsätt och förståelse.

Diskussion

För att få Delandets mönster att bli lyckat behöver det bli ett använt inslag i livet i stadsdelen. Svaret på hur det ska uppnås är i arbetet arkitekturens svar – att se till att det är rätt placerat i stadsbilden, utformat på ett välplanerat, attraktivt sätt som bjuder in till nyfikenhet och vistelse. Här möter funktionen rum och skapar på så sätt möjligheten för människor att ta utrymmena i besittning att utveckla liv och verksamhet i miljön.

För att arbetet ska bli till en lyckad verklighet behöver också andra kompetenser kopplas in, vilket ger deras svar på ämnet och därmed vidgar perspektivet. Det skulle exempelvis kunna vara beteendedesigners, utvecklare av digitala plattformar, avfallshantering och drivande aktörer.

För Derome som arbetar med utvecklingen av Göinge by blir drivande och användarfrågorna viktiga, vilket kontakten med dem påmint och medvetengjort. Det har skapat den kontakten till verkligheten som blir så viktigt i denna typen av utvecklingsprojekt. Samtalet med Derome har delvis bidragit till en stärkt länk mellan teori och praktik.

Finansieringen och drivande blir som sagt en stor och viktig fråga att ta i. Det är det som gör de arkitektoniska svaren möjliga. Ett möjligt alternativ till finansiering är EU-stöd som finns att söka för pilotprojekt kring hållbar omställning i samhället. Som ett samhällsuppbyggande sätt att driva verksamheten finns möjligheten att via kommunen driva exempelvis returcentrum delvis som arbetsträning för att ge människor en chans att komma ut i arbetslivet.

I slutet av processen fick vi kontakt med Vivab, som på kommunens uppdrag har hand om avfallshantering i Varberg och Falkenberg, där framkom det att avfallshanteringen måste vara jämlik över hela kommunen. Därför kan de inte driva ett annat sätt att hantera avfall i endast ett område. Vidare bör denna kontakt utvecklas då de var väldigt positiva överlag till tankarna kring systemet av delande och har insikter kring frågan. För att Delandets mönster ska bli möjligt bör en drivande aktör kopplas in tidigt i utvecklingsprocessen.

Vidare utveckling

Om arbetet med Delandets Mönster skulle fortsätta för vår del skulle vi, förutom att koppla in fler aktörer som nämnt, utveckla designen ner i detalj och rita igenom delande både på stadsdelsnivå och kvartersnivå. Det skulle kunna göras genom uppmätning av byggnaderna i Göingegården, arbeta i fysisk modell, undersöka dimensioneringen av de olika mönstrens ytor närmare, samt utreda hur många hushåll som ska dela på en samling av kvartersnära mönster. Det finns också en potential i att undersöka hur bostäderna kan utformas för att stötta att det delade används, till exempel genom så enkla saker som att inte rita in tvättmaskiner i varje bostad.

Det vore också intressant att gå vidare med analysen av stadsplanen och justera hela planen för området till att samspela med Delandets mönster. Att arbeta med space syntax hade varit ett spännande sätt att utvärdera placering av mönstren och vägnätets utformning än djupare.

Under processen skickades en enkät ut till intressenter av området och nuvarande boende i Deromes närområden. Svarsfrekvensen var relativt låg men gav spännande indikationer kring vad människor skulle kunna tänka sig att dela. På grund av svarsfrekvensen valde vi att inte gå vidare med att sammanställa resultatet, men om arbetet skulle fortsätta ser vi detta som ett bra sätt att både få en uppfattning om människors inställning, samtidigt som det kan vara ett verktyg för att väcka tankar och medvetenhet hos de boende. Här finns också potential att starta en dialog med blivande användare och implementera co-design för att få rummen och funktionerna använda och ianspråktaga i högre utsträckning.

Slutsats

Slutsatsen från arbetet med Delandets Mönster är att det är en del i något mycket större. Arkitekturen är en del av svaret hur konsumtionsvanor kan adresseras och förändras, men kan inte ensamt ge hela svaret. Målet med arbetet i ett större sammanhang var att vidga perspektivet på hur sektorn tillsammans kan arbeta med att möjliggöra en hållbar livsstil i utvecklingen av bostadsmiljöer. Det är något som vi verkligen ser är viktigt, men för att verkliggöra idén kring delandets mönster bör samarbetet snarare ske igenom hela samhället och inte bara sektorn. Många olika kompetenser kan, och behöver, bidra till att ersätta de vanor som finns kring konsumtion och avfall idag och istället öppna upp för nytänk kring hur systemet kan fungera.

Reflektion

En lärdom från arbetet är att vi kanske försökt göra för mycket, med för många trådar att utveckla och fokusera på. Det har lett till ett ihopstressat designarbete som inte fått itereras tillräckligt och blir därav endast ett utkast till vad det skulle kunna bli. Å andra sidan är det som sagt ett inspel i en pågående process som inte är statisk och skulle behöva sammanflätas med det plan- och utvecklingsarbete som görs. Förhoppningsvis kan vårt Delandets mönster och de tankar som finns i arbetet ändå inspirera till nytt tänk och utveckling i frågan, både i Göinge by och potentiellt i andra bostadsområden.

Att det finns en chans att delar av arbetet har en påverkan på utvecklingen av Göinge By och kanske även andra områden i framtiden är något vi tycker är väldigt roligt. Det var en av våra anledningar att arbeta nära sektorn och fick oss att finna en större mening i det arbete som lagts ner.

Avslutningsvis vill vi tacka både vår handledare på skolan, Claes Caldenby, och handledarna på Derome, Sophia Larsson och Sabina Ekstrand, för stödet och intresset samt att vi fått utveckla arbetet i den riktning vi själva velat och trott på.

Referenslista

Boverket (2019). *Utformning av bostadsgårdar*. Hämtad 2022-05-04 från <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-atgarder/metoder/fysiska-atgarder/bostadsgardar/>

Buhr, K., Isaksson, K., Hagbert, P. (2018) Local Interpretations of Degrowth—Actors, Arenas and Attempts to Influence Policy. *Sustainability*, 10(6). s. 1899-.
<https://doi.org/10.3390/su10061899>

Derome. (2020). *Det börjar med en såg*. Hämtad 2022-01-25 från <https://www.derome.se/om-derome/derome-verksamheten/historia-framtid>

Derome. (2022). *Göinge By - En smart stadsdel i trä för den medvetna livsstilen. Göinge By*. Hämtad 2022-02-08 från <https://xn--gingeby-90a.se/>

Derome Bostad. (2022). *Vi bygger hållbara samhällen i trä*. Hämtad 2022-01-25 från <https://www.deromebostad.se/bostadsutveckling>

Energimyndigheten. (2019). *Slutrapport Kvartersnära minikretsloppsparkar och återbrukscentraler*. Göteborgs Stad. Hämtad 2022-05-23 från <https://www.energimyndigheten.se/forskning-och-innovation/projektdata/sokresultat/?projectid=25561>

European Commission, Directorate-General for Communication, (2020). *The European Union : what it is and what it does*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2775/181831>

European Union. (u.å.). *Glossary of summaries - SUBSIDIARITY*. EUR-Lex. Hämtad 2022-01-26 från <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/subsidiarity.html>

Futurion. (2021-05-27). *Ny undersökning visar: Många redo att flytta ut från städerna*. Futurion. <https://futurion.se/ny-undersokning-visar-manga-redo-att-flytta-ut-fran-staderna/>

Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. Random House.

Länsstyrelsen. (u.å.). *Planering och byggande*. Länsstyrelsen Halland. Hämtad 2022-02-01 från <https://www.lansstyrelsen.se/halland/samhalle/planering-och-byggande.html>

Regeringen. (u.å.). *Mål för boende och samhällsplanering*. Regeringskansliet. Hämtad 2022-02-01 från <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/bostader-och-samhallsplanering/mal-for-boende-och-samhallsplanering/>

Region Halland. (2021-12-22a). *EU*. Hämtad 2022-01-26 från <https://www.regionhalland.se/utveckling-och-tillvaxt/halland-nationellt-och-internationellt/eu/>

Region Halland. (2021b) *Halland – bästa livsplatsen 2035* <https://www.regionhalland.se/app/uploads/2021/05/Regional-utvecklingsstrategi-fo-CC%88r-Halland-2035-1.pdf>

Region Halland. (2021-11-18c). *Vision, mål och uppdrag*. Hämtad 2022-01-25 från <https://www.regionhalland.se/om-region-halland/vision-mal-och-uppdrag/>

Region Halland. (u.å.). *Hallands Län - LÄNSSPECIFIKT DOKUMENT 2022 - Brysselkontoret*. Hämtad 2022-01-26 från <https://www.regionhalland.se/app/uploads/2022/01/Hallands-lan-lansspecifikt-dokument-2022.pdf>

SCB. (2020). *Kommuner i siffror*. Hämtad 2022-01-26 från <https://kommunsiffror.scb.se/?id1=1383&id2=null>

SCB. (2021) *Statistiska tätorter 2020, befolkning, landareal, befolkningstäthet per tätort*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/markanvandning/tatorter/#:~:text=Statistiska%20t%C3%A4torter%202020%2C%20befolkning%20landareal%20befolkningst%C3%A4thet%20per%20t%C3%A4tort>

Varbergs kommun. (2021-07-02). *Hela Varberg växer*. Hämtad 2022-01-25 från <https://varberg.se/varbergvaxer/savaxervarberg/helavarbergvaxer.4.1158c39d176133e5b2a2829c.html>

Varbergs kommun. (2017). *Planprogram för Södra Trönninge, del av Göingegården 1:13 m.fl.*, Varbergs kommun (Dnr: BN 2012/830). https://varberg.se/download/18.48948b6e16e405ce20687370/1573475884652/2012-830_S%C3%B6dra%20Tr%C3%B6nninge%20planprogram%20godk%C3%A4nnandehandling.pdf

United Nations Development Programme. (2022). *What are the Sustainable Development Goals?* Hämtad 2022-01-26 från <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>

Bilaga:

Ett mönsterspråk för delande

Ett mönsterspråk för delande

Ett mönsterspråk för delande utgörs av ett antal principiella sätt att arbeta med att möjliggöra för delande i samhällsplaneringen. Dessa är inte statiska, utan lämnar rum för individuell utformning och anpassning. Då alla mönster är implementerade i ett projekt finns goda förutsättningar för att delande bland de boende ska kunna ske.

**“Strukturen sätter ramarna för individens agerande,
samtidigt som individernas agerande skapar strukturen.”**

– Anthony Giddens, 1996 (citerad i Vasyd 2020).

Innehåll

Bakgrund	80
Avfallstrappan	82
Beteende	84
Beteendedesign som metod	85
Vem, var, när och hur ofta?	85
Mönsterspråk	86
Mönster för delande av resurser	87
Ett system av delande	88
Delandets infrastruktur	90
Etablerad delning	92
Mönster	
Returcentrum	96
Verkstaden	106
Kontorsplatser	116
Tvätteriet	124
Byten	132
Lån	140
Referenslista	148

Bakgrund

I den pågående omställningen till ett hållbart samhälle är det uppenbart att teknologi och storskaliga förändringar inte ensamt kan lösa alla problem, det behövs även en förändring i hur allmänheten lever sina liv. Det resursintensiva sättet att leva, vilket är normen speciellt i högkonsumerande, välbärgade samhällen, måste skifta till ett samhälle med låg påverkan och med omtanke för resurser. Användaren, eller konsumenten, besitter makt att styra marknaden och genom att möjliggöra ett skifte i hur vi kan leva, kan beteende och vanor ha makten att förändra systemet.

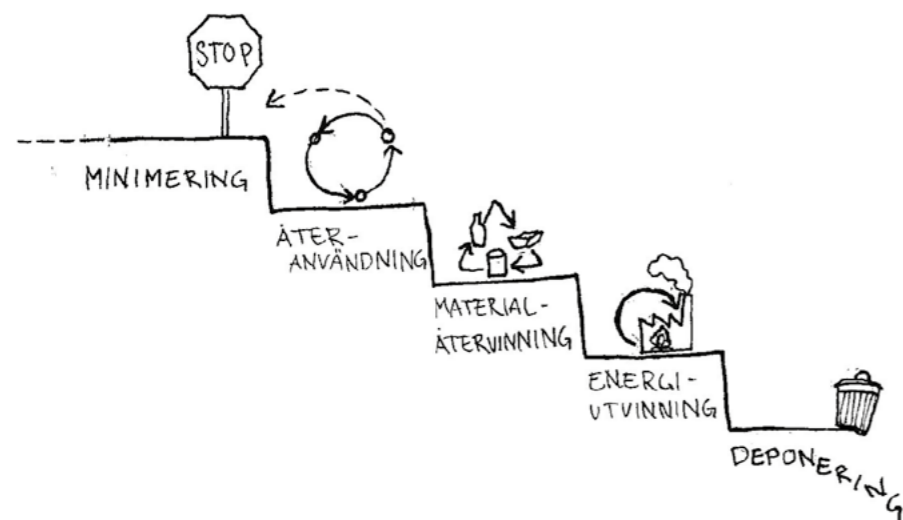
Förutom flygresor, energi och mat sker en stor del av privatkonsumtionen nära hemmet i form av mode och inredning. Många människor renoverar och byter ut fungerande objekt i hemmet och fyller det med nya, ofta sällan använda, saker som behöver förvaring. Många i Sverige bor idag på en stor yta, vilket kräver mycket energi för uppvärmning och elanvändning. Genom att dela på fler resurser – både saker och utrymmen – kan det frigöras plats i hemmen och därmed möjliggörs mindre yta per person.

Mycket av ansvaret för omställningen till en hållbar livsstil ligger hos individen, men möjligheterna att göra hållbara val är på många sätt begränsad till vilka möjligheter omgivningen skapar, och därmed blir den gestaltade livsmiljön viktig i frågan. Bilden av vad boendet och bostadsområdet ska vara och erbjuda påverkar utformningen, vilket i sin tur påverkar möjligheterna för invånare att leva mer hållbart. Genom planering och design kan hållbara val stödjas och normer förändras. När normerna ändrats har en storskalig, systematisk förändring i samhället skett. (Klimat 2030, 2018)

“ För att kunna ställa om till ett hållbart samhälle behöver människor ha tillgång till klimatsmarta lösningar – de behöver både kunna och vilja göra hållbara vardagsval.”

(Klimat 2030, 2018)

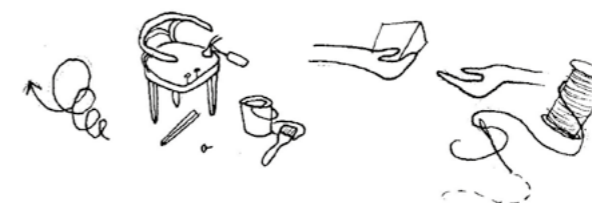
Avfallstrappan

Avfallstrappan är ett EU-direktiv som antagits i den svenska miljöbalken. Den reglerar hur avfall ska hanteras och består av fem olika nivåer som listas nedan. Överlag är vi i Sverige relativt duktiga på återvinning och fortsätter att utvecklas. Konsumtionen fortsätter dock att öka vilket resulterar i en ökad mängd avfall och det är inte tillräckligt att endast återvinna. Vi måste lägga fokus på de högre nivåerna i avfallstrappan, alltså återanvända och framförallt minimera vårt avfall.

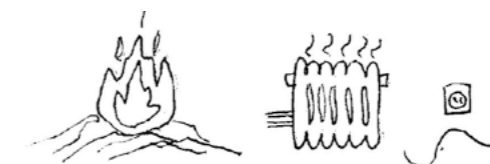
> **Minimering:** Det bästa är att jobba förebyggande och producera så lite som möjligt, genom till exempel resurssnål och minskad konsumtion. Hjälpsamma frågor kopplat till minimering kan vara: har jag verkligen ett behov av den här saken? Kan jag i så fall låna eller hyra den istället för att köpa den? Finns det alternativ som använder mindre eller mer miljövänliga resurser?

> **Återanvändning:** när vi inte längre har användning för ett visst föremål kan det vara användbart för någon annan. Återanvänd föremål genom att ge dem till någon som har behov, lämna dem till second hand-butiker eller sälj dem själv. Du kan också förlänga föremåls livstid genom att förnya, reparera eller återbruka föremål till något nytt ändamål.

> **Materialåtervinning:** materialet i föremålet ska återvinnas om återanvändning inte är möjligt. Vanligtvis sker detta genom sopsortering, kompostering och återvinning av exempelvis pantburkar. Producenterna har ett ansvar att samla in och ta hand om kasserade produkter, såsom batterier, elektronik, förpackningar och läkemedel.

> **Energiutvinning:** om man inte kan återvinna materialet ska det förbrännas i kraftverk och därigenom omvandla avfallens energi till el och värme.

> **Deponering:** innebär att man dumpar avfallet på en soptipp och är det allra sämsta alternativet som ska försöka undvikas.

(Naturskyddsföreningen, 2022)

Beteende

Hur människor beter sig, konsumerar och motiverar sina val har blivit ett viktigt inslag i samhällsutvecklingen. Det finns ett ökande intresse kring “beteendeförändring” och att uppmuntra mer “hållbara vanor” i arbetet för att reducera det ekologiska fotavtrycket inom bostadssektorn, då allt fler aktörer identifierar begränsningar i att endast fokusera på framsteg i byggnadsprestanda. Fokuset på de boendes beteende syns ofta i sektorns intresse i koncept som nudging, eller beteendedesign på svenska (Hagbert, 2022).

Beteendedesign kopplar ihop design och beteendevetenskap för att mer medvetet kunna arbeta med och påverka människors beteenden (Beteendelabbet, 2020), vilket arkitektur i allra högsta grad alltid har gjort. Utformningen av vår livsmiljö kan bekräfta eller utmana vissa beteenden. I många fall förstärker utformningen de normer som finns kring hur man ska agera och leva i dessa rum, vilket skiftat och utvecklats genom historien.

Genom medvetenhet om varför majoriteten av människor gör så som de gör kan man arbeta mer aktivt med vad det är för beteenden man vill uppmuntra till eller leda bort ifrån. I beteendedesign är det viktigt att lita på bevisning över intuition, berättelser, önsketänk och övertygelse, men det finns alltid en social miljö som påverkar människors val (Sunstein, 2014). Livsstilsval handlar lika mycket om status och identitetsbyggande som att fylla praktiska behov. Attityder, värderingar och normer i den omgivande kontexten någon lever i komplicerar och försvårar rationella val. Därför måste attraktiva och stödjande system och lösningar finnas i vardagen för att främja hållbara val (Klimat 2030, 2018).

Den moraliska frågan om man får påverka hur folk lever sina liv kan vi inte svara bättre på än vad Pernilla Hagbert redogör i pamfletten *Alla jobbar med hållbarhet – ingen ställer om* som är framtagen inom ramen för forskningsprojektet *”Könad Hållbarhet: normkritiskt utforskande av energipraktiker för omställning av vardagslivet”*:

“Faktum är att hur vi än anstränger oss, så går det inte att låta bli att påverka människors liv. Särskilt inte om man är i bostadsbranschen. Hur vi bygger, vilken teknik vi bygger in, hur vi organiserar fastighetsskötsel och bostadsmarknaden i stort: allt detta påverkar hur folk lever sina liv. Det är bara det att det vi ser som “normalt” och vanligt blir osynligt efter ett tag och antas vara värdeneutralt. Det är det inte. Det bästa vi kan göra är att inse att vi påverkar människors liv --och börja göra det utifrån en insikt om hur ett hållbart vardagsliv ser ut. För dit måste vi komma. Tillsammans.”

Beteendedesign som metod

Beteendedesign handlar om att “designa” beteenden genom att göra det så enkelt som möjligt för människor att röra sig i en specifik riktning. Sunstein (2014) menar att nudging kan ses som “mjuk paternalism” då det styr mot en specifik riktning men är utformad så att människors valfrihet bevaras. Det handlar alltså inte om att minska friheten att göra egna val, utan om att hjälpa, eller “knuffa”, människor till att fatta bättre beslut utifrån uppsatta mål. Målet är i många fall att påverka människors beteenden och vanor genom att göra det mest hållbara valet till det enklaste och mest attraktiva.

Den rådande privatkonsumtionen är ett utpekat beteende vi bör komma bort ifrån för att leva mer hållbart. Vi tar i detta arbete hjälp av beteendedesign för att inspireras kring hur vi kan främja delande av resurser och därmed minska det individuella behovet av ägande. I förlängningen påverkas då beteendemönster och normer i samhället till att komma närmare en hållbar livsstil hos befolkningen i stort.

Tankesättet och kunskapen från beteendedesign tar vi med oss som en förklaringsmodell och arbetsmetod. Det blir ett sätt att stämma av arbetet mot de beteenden vi försöker främja för att medvetet arbeta med detta. På så vis blir beteendedesign integrerat i mönstren och påverkar hur de utformas.

Vem, var, när och hur ofta?

Janson och Laninge tar i boken Beteendedesign (2017) upp att “‘Alla’ är nästan aldrig rätt svar på frågan om vem du designar för, och om din målgrupp är stor så bryt hellre ner den i flera mindre grupper så kommer det bli lättare att skapa insatser för att uppmuntra specifika beteenden. “ När frågan kommer till hållbarhet, är det just allas, den stora massans, beteende vi vill åt. Men alla tar inte nödvändigtvis del av allt ifall det inte finns behov. Därför kan olika primära målgrupper definieras för olika typer av resurser och formas utefter det. Förhoppningsvis kommer fler målgrupper på köpet.

För att hitta specifika beteendens funktion, när det görs och av vem, bollar vi mönstren mot frågorna: *Vem ska utföra beteendet? När och hur ofta ska hen göra detta? Var ska hen göra detta?* När detta är specificerat kan vi undersöka drivkrafter som styr beteendet och utforma “attraktiva” erbjudanden som kan ersätta den existerande normen.

Mönsterspråk

År 1977 gavs boken *A Pattern Language* ut av Christopher Alexander med flera, och än idag är den en bästsäljande arkitekturbok trots att det gått mer än fyra decennier sedan den publicerades. Christopher Alexander, född 1936, är en mycket inflytelserik brittisk-amerikansk arkitekt och designteoretiker och han är professor emeritus vid University of California, Berkeley. Hans teorier om människocentrerad design har påverkat fler områden än arkitektur, däribland stadsplanering, mjukvaruutveckling och sociologi.

I samarbete med några av sina elever (S. Ishikawa, M. Silverstein, M. Jacobson, I. King, och S. Angel) utvecklade C. Alexander ett "mönsterspråk" för att ge alla, inte enbart yrkesverksamma inom samhällsplanering, möjlighet att designa och bygga i olika skalor. Detta mönsterspråk presenteras i sin helhet i *A Pattern Language*. I boken beskrivs totalt 253 mönster genom att lyfta fram ett problem och sedan erbjuda en lösning, även kopplingar mellan mönstren presenteras.

Boken beskriver mönster i text, med stöd av teckningar, fotografier och diagram. Den beskriver exakta metoder för att konstruera praktiska, säkra och attraktiva mönster i alla skalor, från hela regioner, genom städer, stadsdelar, trädgårdar, byggnader, rum, inbyggda möbler och inventarier ner till en nivå för detaljer som exempelvis dörrhandtag. Mönstren betraktas av författarna inte som ofelbara, utan som hypoteser:

" [...] each pattern represents our current best guess as to what arrangement of the physical environment will work to solve the problem presented. The empirical questions center on the problem—does it occur and is it felt in the way we describe it?—and the solution—does the arrangement we propose solve the problem? "

—Christopher Alexander m.fl., *A Pattern Language*, s. xv

Vidare har de även ett grafiskt system för att beskriva deras grad av tro på hypoteserna. Men oavsett vad detta system säger är alla mönstren fortfarande hypoteser och därför är alla trevande och fria att utvecklas i takt med att ny erfarenhet och observation tillkommer.

(PatternLanguage.com, u.å.)

Mönster för delande av resurser

Inspirerat av *A Pattern Language* presenteras i *Ett mönsterspråk för delande* ett antal övergripande mönster för delande av resurser och utrymmen som kan användas i utveckling av bostadsområden i Sverige. De sex mönster som lyfts fram argumenteras för genom teori och referensprojekt som stärker dess autenticitet och tyngd. Många professioner och samhällsrörelser behöver inkluderas för en fullständig förändring men fokus i vårt arbete ligger kring vad arkitekturen har för roll och möjligheter i omställningen.

Kortfattat handlar det om att ge mönstren en strategisk placering och en lockande utformning. Mönstren ska placeras på ställen där många människor rör sig och gärna kopplas an till andra mönster eller funktioner som det finns samband med. Mönstrens verksamhet ska synliggöras och öppna upp mot de människor som rör sig runtomkring. Man ska kunna se och ta del av de aktiviteter och funktioner som erbjuds och på så sätt kunna bli inspirerad till att göra likadant själv eller kunna fråga någon om råd om hur man bör gå till väga.

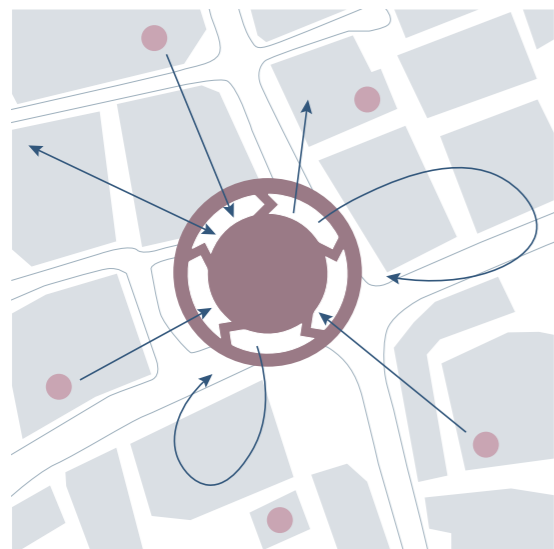
I all utformning av mönstren handlar det både om rum och funktion. Hur rummet öppnar upp sig mot det offentliga och utformningen utanför en verksamhet blir viktigt i hur man närmar sig den. Det aktiverar även det offentliga rummet och livet i gränssnittet mellan stad och byggnad. Det är genom åren många inom arkitektur som har ägnat sig åt detta gränssnitt, till exempel Jan Gehl, Jane Jacobs och entréernas betydelse nämns även i C. Alexanders bok *The Oregon Experiment*.

Mönsterspråket utgörs av ett antal principiella sätt att arbeta med att möjliggöra för delande. Dessa är inte statiska, utan lämnar rum för individuell utformning och anpassning. Då alla mönster är implementerade i ett projekt finns goda förutsättningar för att delande bland de boende ska kunna ske. Stöttande förutsättningar kan behöva finnas på en regional eller systematisk nivå, men också ner i rumslig gestaltning. För att mönstren ska bli heltäckande täcker de in stora delar av spektrat – allt ifrån systematiska förändringar, digitaliseringens möjligheter samt detaljerna som kommer nära den enskilda individen i vardagen.

Syftet med mönsterspråket är att illustrativt i både text- och bildform lyfta fram ett antal principer för delande. Instruktioner tas fram för hur man möjliggör enkelt delande för användarna (de boende) i ett framtida bostadsområde. Alla de mönster som presenteras i *Ett mönsterspråk för delande* blir i en senare del av examensarbetet testade och sammansatta i ett designexempel i Göinge By.

Mönsterspråket för delande kan inte ses som ett fullständigt svar på frågeställningen "Hur kan design stötta och uppmuntra delande av resurser och utrymmen i ett bostadsområde i Sverige?" De utvalda principerna är tänkta att belysa de idéer som vi tror kan passa bäst i Göinge by-kontexten, de är inte det enda svaret på frågan om hur delande ska se ut i ett framtida område. I ett vidare arbete kan man justera eller addera mönster för andra problem i andra kontexter.

Ett system av delande

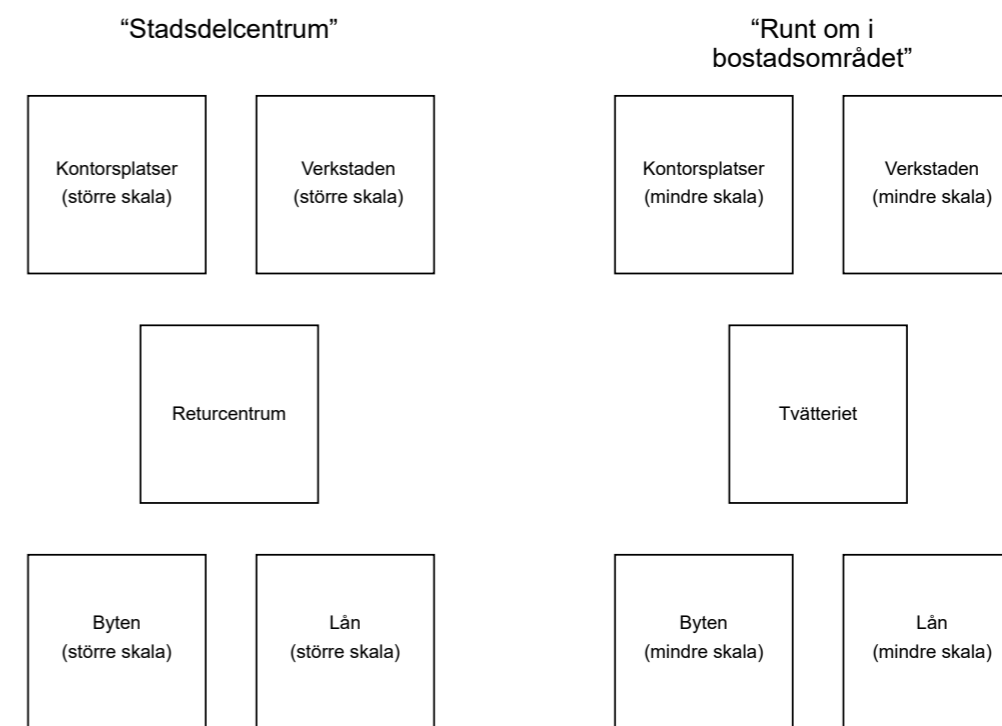
Då mönstren som presenteras sätts samman uppstår ett system av delande. Mönstren är fungerande i sin ensamhet men stärks av att samexistera. De stärks ytterligare genom att koppla an till publika platser i stadsdelen där aktivitet och samutnyttjande kan ske, så som skola, kollektivtrafik och torg. På den mindre skalan bör mönstren kopplas an till vardagliga funktioner som många boende ändå måste besöka, så som tvättstuga, sopsorteringsrum och fordonspooler. I och med mönstren etableras ett system av delande från kvartersnivå till stadsdels- och även stadsnivå.

Verksamheten i Returcentrumet bygger på omhändertagande av stadsdelens resurser och skapar förutsättningar för fortsatt användande. I en stadsdel där resurser tas om hand får det en central plats även fysiskt, och placeras med fördel mitt i området, där människor passerar och tar del av verksamheten. Istället för att gömma undan den och ha ett stadsdelscentrum som fokuserar på konsumtion tar delandet sin plats och ger allmänheten rum för att bruka de publika platserna.

Inspirerat av återbruk, många second hand-butiker och gemenskapscentrum kan verksamheten förslagsvis drivas av samhällsintressenter som kommunen och skapa möjligheter för personer som hamnat utanför samhället att komma in i arbetslivet. Med ökat arbete hemifrån kan kontorsplatser finnas i samma byggnad och grupper som normalt sällan möts kan komma närmare varandra och samverka i en gemensam miljö.

Verksamheter som idag ofta kan ses som stökiga och brötiga har för inte allt för länge sedan funnits inne i staden i form av exempelvis skrothandlare – det ursprungliga returcentrumet! Att ta in sådana “fula” verksamheter i staden igen ger en helt annan förutsättning i form av tillgänglighet i vardagen för allmänheten, samt ökad status och medvetenhet kring frågan. Man ska heller inte underskatta barns nyfikenhet och kreativitet kring det som inte är tillrättalagt

och att få in ett samarbete med skolverksamhet kan redan från tidig ålder ge barn en kunskap och medvetenhet om hur och varför saker ska återbrukas och underhållas för att få en lång livstid – tänk dig att barnen istället för att bygga tidningsställ av nytt virke kan få i uppgift att ta tillvara på saker som redan finns! Detta tankesätt och kunskap kan sprida sig upp i åldrarna och att ha lagt tid och omsorg på saker kan tänkas ge ett mervärde och en ökad vilja att ha kvar sakerna längre.

I kommande presentation av mönstren finns denna figur för att visa vart i systemet av delande respektive mönster är och hur kopplingarna ser ut emellan dem.

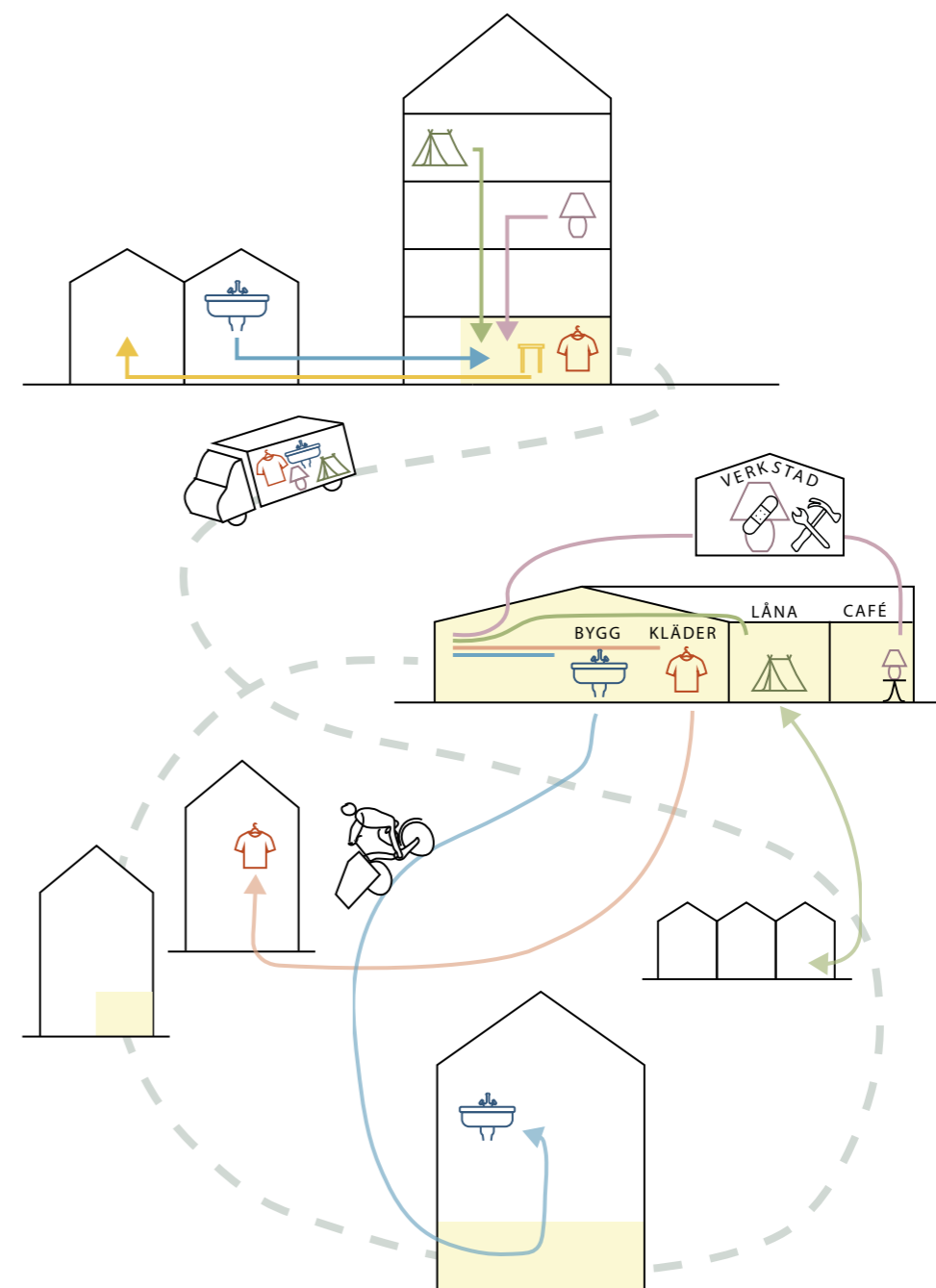
Delandets infrastruktur

Systemet bygger på en infrastruktur kring delande som börjar nära hemmen och skapar möjligheter till att förändra vanor. När de boende behöver göra sig av med något kan det ställas i ett bytesrum eller bytेशylla i anslutning till flerbostadshusets entré där många passerar dagligen, och prylarna kan plockas upp av grannar och fylla ett syfte i ett annat hem. Det kan tänkas vara en t-shirt, en lampa, ett tält eller ett handfat. I husen finns delade utrymmen som tvättstuga där textilier kan tas om hand och läggas ut för byte. En mindre verkstad med snickeribänk och verktyg finns också att låna nära hemmet för att kunna göra enklare uppdateringar eller lagningar av föremål utan att själv behöva äga utrustningen som behövs, eller ha utrymmet för det.

De föremål som lämnats men inte tagits om hand av grannar hämtas regelbundet av stadsdelens returcentrum. Här sorteras t-shirten och handfatet till rätt del av returbutiken och tältet till utlåningsverksamhetens prylbibliotek. Lampan kanske via lagning i verkstaden kommer till

användning i det intilliggande caféet. Om inget av detta är möjligt skickas materialen vidare till stadens återvinningscentral. Den intilliggande verkstaden har med fördel nära kontakt med returcentrum. Restmaterial – som träspill, målarfärgsrester, skruvar, tyger och plåt – samt saker som behöver lagas eller renoveras kan tas upp av verkstadsaktiva för att förlänga livet på sakerna, eller byggas om till något annat. För att sprida och byta kunskap kring hantverket kan workshopar anordnas med olika teman, till exempel sy kläder, snickra, möbelpetsering och plåtslageri, eller varför inte utbyta tjänster.

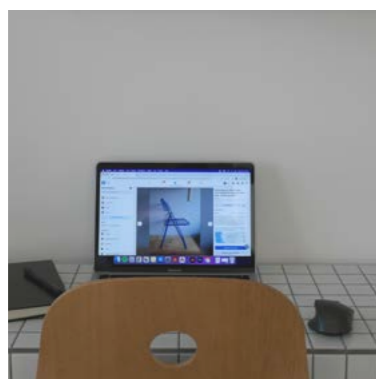
För den som hittar något i returcentrum finns hjälp och råd att få om underhåll och användning från kunniga samt möjlighet att uppdatera, laga eller renovera i verkstaden. För att få sakerna hem finns låne-lådcyklar och kollektivtrafik i närheten. Om man behöver fixa något i hemmet finns möjlighet att dels låna mindre verktyg i låneboxar nära hemmet, samt större maskinverktyg i låneverksamheten i returcentrum.

Etablerad delning

Att dela på saker och utrymmen är ingenting nytt. Det finns både exempel som har funnits med länge, som till exempel festlokaler, och mer nyttillkomna sätt så som bilpooler. Innan de utvalda mönstren presenteras mer ingående går vi in på dessa principer för delning som redan finns i samhället, vilka kan ses som redan etablerade mönster och inte bör förbises utan istället kopplas an till. Att kombinera och tillgängliggöra fler sätt att dela stödjer varandra och bidrar till att etablera nya vanor och normer kring hur delande fungerar och utvecklas.

Många av dessa kan stödjas och få nya sätt att fungera med samhällets digitalisering och lättare kommunikation, men ska också fungera för de som ännu inte är bekväma med det, till exempel äldre.

Digitala plattformar

Delande har på många sätt gjorts enklare och mer tillgänglig med digitala plattformar. På ett helt annat sätt än tidigare kan man idag para ihop de som har någonting med de som behöver den saken. Detta kan ta sig uttryck i köp-och-sälj, uthyrning och utlåning privatpersoner emellan. Digitala plattformar gör det också enklare för fysiska aktörer att nå ut med exempelvis öppettider, vad som finns i lager eller med inspiration till återbruk.

Generellt kan plattformar stödja de flesta andra mönster då det förenklar och tillgängliggör resurser och delande genom att synliggöra alternativ som finns i människors lokala vardag. Digitala verktyg kan också användas för att skapa underlag för kommunikation samt belysa och visualisera klimatpåverkan och möjliggöra digital nudging (LocalLife, 2022). Innovationsprojektet LocalLife arbetar med "digitala lösningar för ökat delande, återbruk och återvinning i fastigheter och bostadsområden".

Bibliotek

Ett sedan länge etablerat mönster är bibliotek där det till och med finns en lag som säger att det i alla kommuner ska finnas folkbibliotek som erbjuder kostnadsfri utlåning av litteratur. Folkbibliotekens huvuduppgift är att främja och stimulera till läsning, utbildning och kultur (Nationalencyklopedin, u.å.). Flera bibliotek erbjuder numera även utlåning av andra prylar så som leksaker, sällskapsspel och

verktyg. Dela mera är ett projekt i Göteborg som vill öka delning av saker som används sällan, detta för att spara på utrymme, ekonomi och miljö. Idag kan man dela prylar på några av Göteborgs Stads kulturhus, mötesplatser och bibliotek. (Göteborgs stad, u.å.).

Mobilitet

Kollektivtrafik är ett av de starkast etablerade sätten att dela världen över. Det tas ofta för givet och ses knappt på som delande. Kring hållplatser kan nya sätt att dela mobilitetslösningar kopplas an, som till exempel cykel- eller bilpool, och på så vis bilda mobilitetsnoder och ett heltäckande nät av delade transportmedel. Vid sådana ställen har ofta många vägarna förbi och det kan med fördel placeras

verksamheter i anslutning, som till exempel Returcentrum som kommer presenteras som ett av de mönster som knyter samman systemet av delande.

Kollektivt resande är också viktigt att lyfta fram då en stor del av den enskildes miljöpåverkan idag består av utsläpp från transporter. Det finns en del exempel på samåkningsinitiativ – framförallt i mindre orter där många arbetspendlar – där flera kan åka tillsammans till jobbet istället för i var sin bil. Med ett mer utbrett system av att kunna låna fordon skulle man kunna samåka en sträcka och ta buss och cykel på vägen tillbaka. Genom avgångsskyltar i entréer eller publika byggnader kan också kollektivtrafikåkandet göras enklare och alltså sänka tröskeln för att göra det.

Gemensamhetsytor

Gemensamhetslokaler är ingenting nytt i svensk bostadsutveckling, speciellt inte i bostadsrättsföreningar. Det finns en potential i att bredda bilden av dessa ytor och få in de även bland enfamiljshus och hyresrätter, vilket är ovanligare.

Med gemensamma ytor där man kan samla vänner och bekanta kan tillfälliga behov av större ytor tillgodoses och den enskilda lägenheten vara mindre. Ett övernattningsrum kan möjliggöra långväga besök trots att inte platsen finns i den egna lägenheten, ett större vardagsrum och fullt utrustat kök kan bli en trevlig miljö för (lugnare) födelsedagskalas, middagar, spelkvällar, samling kring underhållning som sport eller event, kontorsplatser eller föreningsmöten. Andra gemensamma ytor nära bostaden kan till exempel vara bastu, gym, takterrass eller en festlokal som placeras så den inte stör boende.

Utomhusaktivitet

Utomhusvistelse i staden behöver ges plats i planeringen. Parker delas av alla och bostadsgårdar delas grannar emellan. På lekplatser delas leksaker, och det finns, till exempel i Näckrosdammens lekplats i Göteborg, ett föräldrakooperativt leksaksförråd i anslutning till den offentliga lekplatsen. Så länge någon medlem är där är det öppet för alla barn att ta del av.

För unga har sportplaner länge varit viktiga för aktivitet utomhus att samlas kring och för vuxna har utegym blivit populärt, vilket ofta finns i anslutning till motionslingor. Även uteplatser och grillplatser på bostadsgårdar eller i offentliga rum är ofta väl använda sätt att njuta av utomhusvistelse.

Odling

Exempel på odling i staden som inte är på den privata tomten finns i form av kolonilotter, men även fler och fler exempel på stadsodling i olika skalor, det kan vara på tak, mellan hus eller gårdar och för försäljning, till restauranger eller för eget bruk. Det finns exempel där det finns tillgång till en personlig odlingslåda utanför huset eller i större skala där en förening tillsammans sköter om odlingen.

Odling skulle kunna kopplas till Returcentrum och föreslagen caféverksamhet i anslutning som vi återkommer till i mönstren. På uppdrag av Göteborgs stad och Fastighetskontoret gjordes 2019 en förstudie om Stadsdelsväxthus, som en del i att undersöka hur livsmedelsförsörjningen kan se ut i framtiden.

Matleveranser

Att beställa matkassar med hemleverans har vuxit sig starkt de senaste åren, vilket man kan se som ett typ av delande. Ifall alla från ett område skulle beställa från samma leverantör skulle det kunna bli hållbart att dela på transporten istället för att alla tar varsin bil till affären. En framtida variant på detta finns det exempel på. Istället för att handla från en stor koncern eller återförsäljare där varorna redan

transporterats över hela världen kan man handla från den lokala jordbrukaren eller producenten utan mellanhänder. Med hjälp av digitala plattformar kan privatpersoner i Göteborg via verksamheter som REKO-ringen eller Färgsakslandet beställa lokala grödor och produkter och hämta upp det på några bestämda platser i staden vid en viss tid. På så vis stödjer digitala plattformar bildandet av en modern form av bondens marknad.

Returcentrum

Bild från: Återbruket Alelyckans Facebooksida

Många saker som slängs kan ha ett värde för någon annan, antingen som de är eller genom bearbetning. Även om mycket går till materialåtervinning är återbruk bättre, men återbrukscentraler som sorterar ut återanvändbara byggvaror och saker ligger många gånger otillgängligt, vilket försvårar både inlämningen och återanvändandet.

Bakgrund

Återbrukscentraler är inte helt ovanligt idag, de ligger dock ofta otillgängligt för personer utan bil. (Sörab, 2019) Intresset för secondhand-butiker har däremot växt sig stort, och det har blivit ett ofta förekommande inslag i stadsbilden. Dessa butiker är en slags Returcentrum där människor kan lämna in och köpa redan använda saker, dock tar de sällan emot byggvaror eller saker som är i behov av renovering.

Returcentrumet blir en del i att göra stadsdelen mer hållbar genom att behålla och ta hand om resurser som finns i omlopp i området. Det gör det lättare att göra sig av med saker på ett bra sätt, men minst lika viktigt om inte viktigare, är att få fler att anskaffa saker som redan har använts av någon annan när de faktiskt behöver nya saker. Vi måste komma ifrån livsstilen där vi slösaktigt ersätter och uppdaterar våra hem och kläder efter lust och trender och inte efter behov. Om man ständigt köper nytt – och speciellt nytillverkat – spelar det ingen större roll vart eller hur vi gör oss av med de gamla sakerna. För att få ruljans behöver även köpare av de redan använda sakerna finnas.

Vem: Boende i området och andra besökare.

När/ Hur ofta: Oregelbundet men mestadels planerat, ska vara första tanken när behovet uppstår.

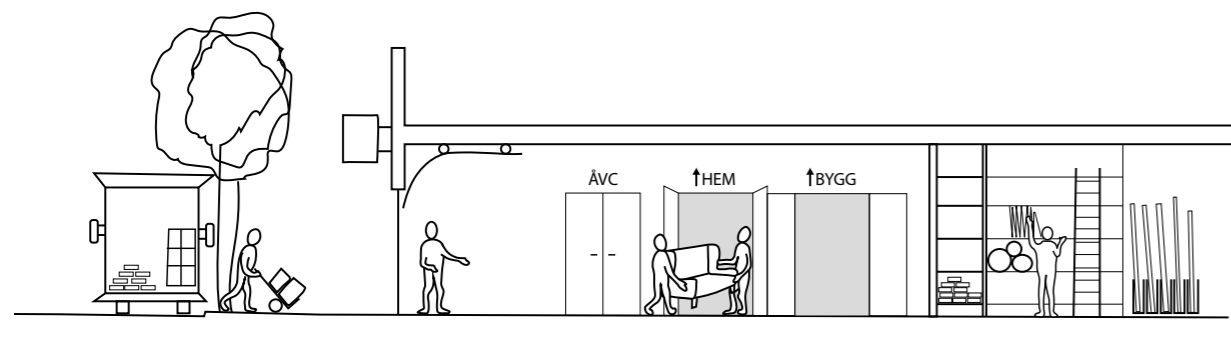
Var: Placerat centralt och lättåtkomligt i stadsdel, gärna vid stråk/noder. I anslutning till andra verksamheter.

Idé

Returcentrumet tar över rollen som återvinningscentral och tar till vara på saker som inte längre behövs i hushållen. Där sorteras det till byten och försäljning, till områdets låneverksamhet eller som material till verkstaden. Om inget av detta är aktuellt skickas de vidare till hjälporganisationer eller stadens återvinningscentral. När invånare inte längre behöver saker ska detta vara ett av de första ställena man tänker på, liksom när man behöver saker. Mönstrets kärna är att knyta ihop systemet av delande på stadsdelsnivå; lån, byten, verkstad och kontorsplatser och ge det en plats i staden.

Returcentrumet ska tas in som ett självklart element i stadsdelen och med fördel placeras där många människor passerar regelbundet vilket synliggör verksamheten. Miljön ska kännas inbjudande och det bör finnas en tydlig ordning och sortering. Med Returcentrumet finns möjlighet att skapa ett publikt stadsdelstorg som inte är fokuserat kring konsumtion. Man kan tänka sig att flera funktioner möts här och stöttar varandra. Exempel på andra funktioner som kan ligga i nära koppling till returcentrumet är skola, lokal mathandel, och café som odlar egna grödor samt är inrett med saker från second hand-butiken.

Enligt Ordonez Pizarro m.fl. (2019) är en fysisk plats där människor kan se och röra tillgängliga återbruksmaterial ett bra sätt för att synliggöra hur resurser kan bli återanvända lokalt, men både återanvändningen och försäljningen drar fördel av att kompletteras med ett digitalt nätverk, till exempel genom en digital katalog eller genom sociala medier för att koppla ihop användare och tillgängligt material utan att det nödvändigtvis behöver passera en återbrukscentral. Detta kan översättas i Returcentrumet och vikten i att knyta an till det etablerade mönstret digitala plattformar.

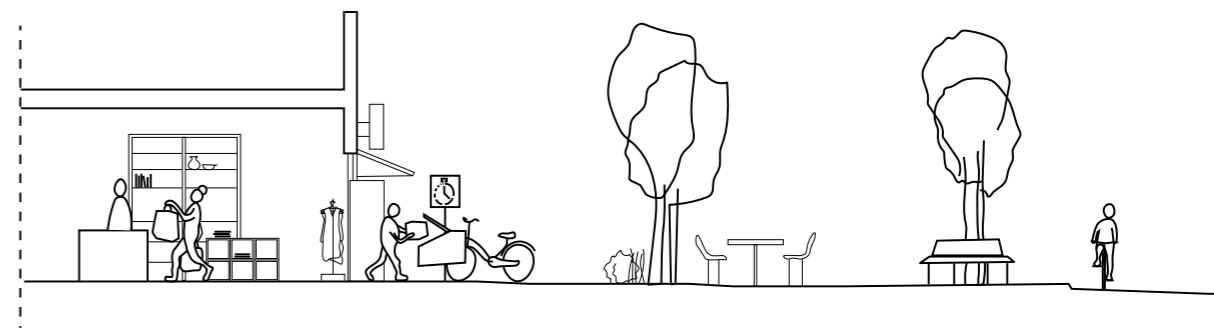

En del av centrumet är mönstret *Lån* med strukturerad utlåning av saker som man kan låna när behovet finns – det kan vara fritidsutrustning så som trangiakök och tält, eller bord, stolar och utklädningskläder till festen. För att enkelt kunna ta sig hit och transportera saker ligger med fördel kollektivtrafik i närheten samt en lådcykelpool i anslutning till centralen.

I en rapport om regionala principer angående återvinningscentraler i Stockholms län framkommer det att tillgången på mark är en utmaning för mer avancerade former av återbruk samtidigt som ett växande invånarantal måste tillgodoses. Det finns också en utvecklingstrend mot fler alternativa varianter av återvinningscentraler närmare hushållen. (Sweco Society AB, 2018) Detta innebär att större återbrukscentraler med fördel kan planeras närmare bostadsområden och framförallt ges utrymme i staden tidigt i planeringsprocessen.

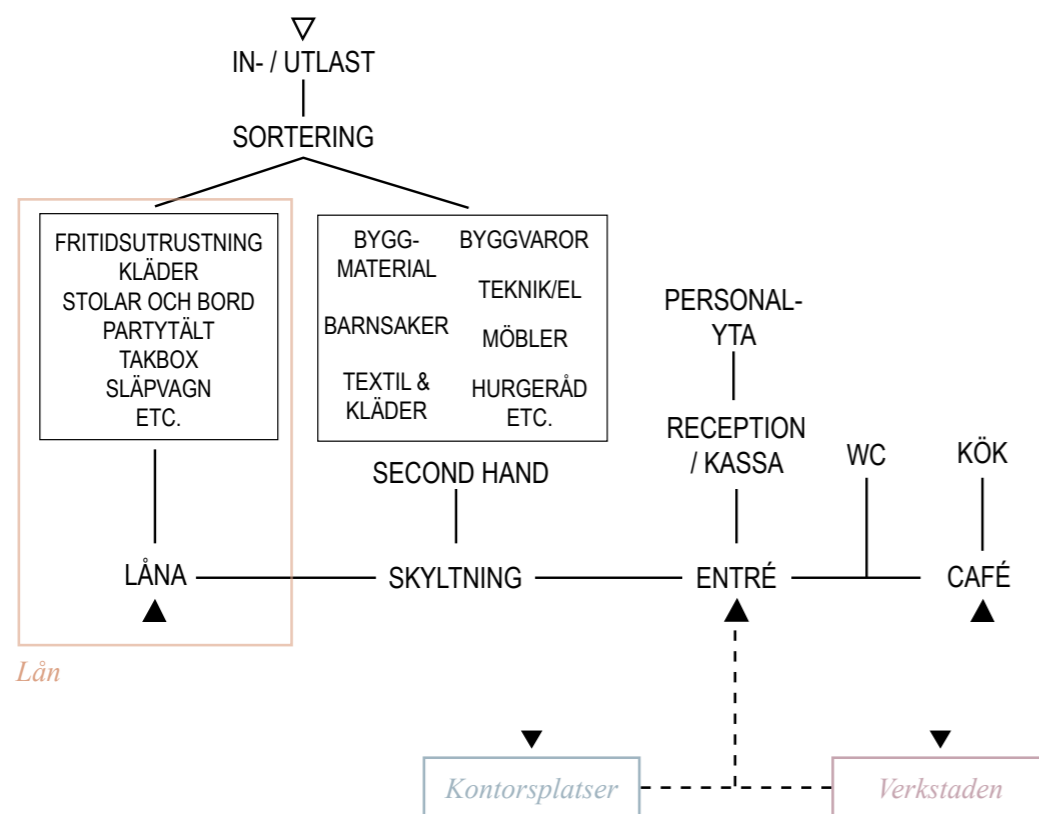
Som sagt är det viktigt i utformningen av mönstren att dess verksamhet synliggörs och öppnar upp mot de människor som rör sig runt omkring. I returcentrum ska de olika funktionerna vara inbjudande och det ska vara tydligt vad som är vad. Genom att glasa upp i fasad så kan besökare se de olika aktiviteterna, och flera av verksamheterna kan ta plats i utrymmet utomhus i anslutning till entréer. På så sätt kan människor redan ifrån håll skymta aktiviteterna och lockas till att komma dit. Skyltning kan vara nödvändigt för att bibehålla tydlighet och ordning på plats.

Personal finns där för att vara behjälpliga men alla verksamheter ska utformas på ett öppet sätt och erbjuda en kreativ miljö där det är enkelt att vara nyfiken på pågående aktiviteter och välkommet att fråga en annan besökare om råd eller tips kring olika projekt.

Rumsliga förutsättningar

Returcentrumet binder samman *Lån*, *Byten*, *Kontorsplatser* samt *Verkstaden* och ger de ett sammanhang i staden, kopplar an till andra funktioner och tar hand om flödet av saker kring systemet av delande. Som Ordonez Pizarro m.fl. (2019) lyfter fram finns det också en poäng i att, om möjligt, göra plats för och stötta lokalt och cirkulärt företagande och innovation.

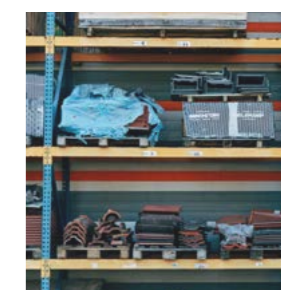

Att tänka på:

- tydlig entré
- enkel inlast och utlast
- möjligt att sortera saker
- tydliga skyltar så alla lätt kan hitta rätt
- information kring skötsel/underhåll
- robust ytskikt och inredning som tål slitage
- offentlig verksamhet – krav på tillgänglighet
- lådcykel
- lån av fritidsutrustning etc
- placering nära stråk och busshållplats
- second hand
- öppenhet mot offentligt rum
- café i gaturum

Bild: privat

Bilder från: unsplash.com

Värdeord:

*insyn, ljus,
inspirerande, rymd,
kreativ atmosfär*

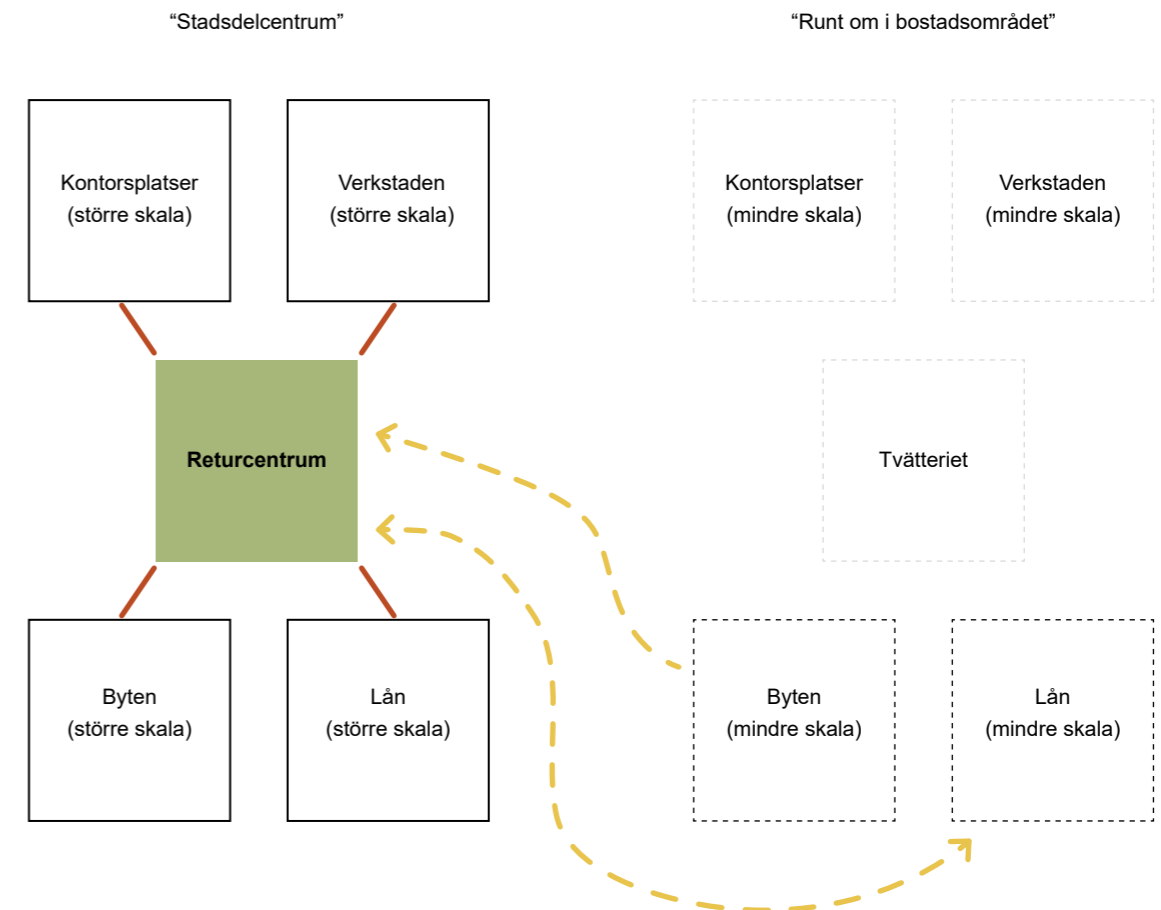
Del av systemet

Returcentrumet samlar med jämna mellanrum in saker som lämnats på bostadskvarterens olika bytesplatser, därför behövs det kunna ske tyngre transporter till in- och utleveranser. Det som ingen granne tagit där kommer på så vis till Returcentrumet och får en chans även där. Vidare kan saker som inte hämtas upp av någon på Returcentrumet skänkas till hjälporganisationer och det som hör hemma på återvinningsstationer förs dit. Returcentrumet är öppet för alla och välkomnar även personer som inte bor i området, med fler besökare finns större chans att prylen blir hittad av någon som behöver den.

Verkstaden kan med fördel ha nära koppling till centrumet där restmaterial och renoveringsobjekt kan tas om hand, vilket i sin tur kan inspirera och sprida kunskap till andra besökare. Även kontorsplatser kan tänkas finnas i nära koppling till centrumet, och så även skola och förskola, som kan ta del av verksamheten och den trevliga miljön.

Om bibliotek finns i området skulle låneverksamheten kunna kopplas dit. Lån av spel, verktyg och leksaker bland annat är etablerat på vissa bibliotek runt om i landet redan idag, ibland kallat prylotek, och det finns potential i att ta del av det utlåningssystem som redan finns på plats där idag. Vissa prylar som lämnats vid bytesplatser i området kan passa att ta in i låneverksamheten.

I en utvärdering av Ordonez och Hagy (2019) om Fixotekets verksamhet finns det tecken på att bytesytan var det mest populära – vilket i mönsterspråket finns i form av *Byten* samt *Returcentrum* – därefter kom cykelverkstaden och textilverkstaden. Låneverksamheten av verktyg hade låg besöksfrekvens, kanske på grund av verktygsurvalet samt att besökarna inte byggde hemma utan på Fixoteket. Det stärker tesen att verktygslån kan finnas närmare hemmen intill just bytesytor och snickeribänk på kvartersnivå medan lån på stadsdelsnivå är saker som används mer sällan, och verktyg finns att ta del av i stadsdelsverkstaden. Det konstaterades också att intresset kring Fixoteket inte bara handlar om återbruk och reparation, utan också om dess roll som social mötesplats i samhället. Detta blir viktigt i Returcentrumets roll som uppsamlade av många verksamheter som kan ge plats åt många olika människor och önskemål.

I fysisk anslutning till Returcentrum placeras gärna den större Verkstaden, ett kluster av Kontorsplatser samt Byten och Lån i den större skalan, i och med att det är en del av Returcentrumets verksamhet.

Returcentrumet aktiverar även mönstren Byten och Lån i mindre skala då prylar där kan komma att föras över till den större skalan.

Referenser

Många existerande secondhand-verksamheter så som *Myrorna*, *Stadsmissionen* och *Erikshjälpen* är hjälpoorganisationer som ger tillbaka överskottet till utsatta människor i samhällen både i Sverige och utomlands. De tar dessutom en roll i att ge fler människor en chans att komma ut i arbetslivet, det kan handla om personer med behov av extra stöd, tidigare missbruk eller integration av nyanlända till exempel.

Ett exempel på detta är *Kretsloppsparken Alelyckan* i Göteborg. Kretsloppsparken består av ett samarbete mellan återvinningscentralen och tre försäljningsverksamheter; Återbruket, Returhuset och Stadsmissionen som alla jobbar för att stötta människor i samhället och miljön. I återvinningscentralen sorteras återanvändbara saker ut och ges vidare till grannarna Återbruket om det är byggvaror och till Stadsmissionen om det är husgeråd. I Returhuset tas återbrukade varor om hand. I verkstäderna renoveras exempelvis cyklar som sedan säljs, och nya saker tillverkas av återvunna material. I deras krävmarkerade café kan man i en återvunnen miljö också njuta av mat lagad dels från egenodlade grödor precis intill (Göteborgs stad, u.å.).

Foto från: Återbruket Alelyckans Facebooksida

Returpunkten Sundbyberg är ett tvåårigt pilotprojekt i samarbete mellan SÖRAB (ett regionalt kommunägt miljö- och returbolag) och Sundbyberg Avfall och Vatten AB. I en kvartersnära butikslokal drivs en verksamhet för återbruk, inlämning av mindre grovavfall och farligt avfall som ett komplement till större återvinningscentraler som ofta kräver planering och tillgång till bil. Man vill göra det lätt för invånarna att återbruka.

Här kan man lappa, laga och fixa något nytt av något gammalt genom att låna symaskin eller verktyg vid snickarbänkarna. Inlämnade saker hamnar på återbrukshyllan i en månad innan de skickas vidare. Därifrån är det fritt att ta med sig saker, utan att behöva lämna in något eller betala, det enda man behöver göra är att väga sakerna. Tre månader efter öppnandet i maj 2019 hade 2,6 ton ställts på återbrukshyllorna och 2,2 ton följt med någon hem. Det innebär en återbruksgrad på cirka 85%. I slutet på februari 2020 hade Returpunkten sen starten haft ungefär 2000 besökare per månad. Projektet har marknadsförts främst lokalt i tidningar, butiker och event. (Avfall Sverige, 2020)

Vidare läsning

Fritidsbanken

cirkularitet.se – Cirkulära möbelflöden

ReTuren Malmö

Malmö Återbyggdepå: malmoabd.se

retuna.se – Återbruksgalleria i Eskilstuna

Verkstaden

Bild från: FixaTills Facebooksida

För att utnyttja de resurser vi tagit i anspråk behöver vi också ta hand om våra prylar. När saker går sönder eller behöver en uppdatering finns det idag sällan varken tillgång till utrymme eller verktyg för att laga dem, utan det blir ofta lättare och billigare att helt enkelt ersätta prylen med en ny än att laga den.

Bakgrund

Kontrasten mellan vårt samhälle idag och det samhälle som var för bara två generationer sen är oändlig. Teknisk utveckling och hög tillväxt har lett oss in i ett konsumtionsamhälle där saker anskaffas, används och görs av med när de är inaktuella eller behöver lagning (SCB, 2020b).

“ Min bild av min farmor och farfars generation som är födda innan efterkrigstidens tillväxtår, är att det i deras mentalitet finns en tanke om att inköp är investeringar – de möbler de köpte av den lokala möbelhandlaren på 50-talet håller och är stabila än idag, säkert både på grund av en god kvalitet, men också på en omsorg om sakerna. Skillnaden syns kanske framförallt i att många saker fortfarande finns kvar i hemmet. Eftersom trender kommer och går är dessutom många av dessa möbler modernt retro idag, vilket även gäller de kläder min farmor har sparat på.

Min farmor lärde mig sy på en gammal Husqvarna symaskin som man fick igång genom att trampa fram och tillbaka på en skiva som mina fötter inte ens nådde ner till. Genom uppväxten spenderades också många timmar i min pappas snickeriverkstad i villans källare. Där fanns allt man kunde tänka sig behöva till vilket projekt man än skulle vilja ta sig för. Den nära tillgången till detta, säkert tillsammans med slöjden i skolan, har lagt grunden till en trygghet att kunna laga och fixa saker själv. “ – Helene

Genom en verkstad som (framförallt) boende i stadsdelen kan ta del av behöver intresserade inte själva förvara maskiner och annan utrustning i en källare, och fler “ointresserade” kan testa på utan stora investeringar. Kanske kan man till och med hitta någon som kan laga ens jeans medan en själv löder den andres sladd – eller lära varandra!

Vem: Händiga, intresserade och nyfikna i olika åldrar.

När/Hur ofta: Fritid.

Var: Kan vara friliggande eller som en del i större byggnad. Inne och ute. I anslutning till Returcentrum och skola. Samt mindre nära hemmet.

Idé

Genom att förse invånarna med verkstadsytor ges möjlighet till att laga eller renovera saker och därmed kan konsumtionen minska. Det kan också handla om att göra om saker, och ta hand om uttjänta material för att skapa något nytt. Skapa och ta tillvara på resurser kan man exempelvis göra genom att snickra, måla, meka, sy eller pyssla.

För många intresserade av hantverk och skapande kan tillgång till en gemensam verkstad ersätta ett behov av att ha ett eget hobbyrum hemma och därmed kunna bo mindre. Med kollektivt ägande kan man också få tillgång till ett bättre utbud av verktyg, utan att behöva spendera pengar på dessa, samt slippa förvara dem. Denna tillgänglighet kan också öppna upp ett intresse och medvetenhet hos fler att ta tillvara på saker man redan äger. Genom att samla olika kompetenser finns möjlighet för kunskapsdelande och att vidga sitt intresse.

Verkstadens placering i stadsdelen blir avgörande för verksamhetens användning. Centralt i stadsdelen, fördelaktigen i närhet till områdets returcentral för att dra nytta av dess funktioner, bör en större verkstad med flera arbetsbänkar anläggas och de boende i området ska kunna nå den inom 15 minuters promenad från hemmet.

Att tänka på i placeringen är att det ska finnas ett naturligt flöde av människor där, man ska kunna gå, cykla, köra motorfordon och ta kollektivtrafik dit, för att öka verksamhetens tillgänglighet, synlighet och därmed även underlätta dess marknadsföring.

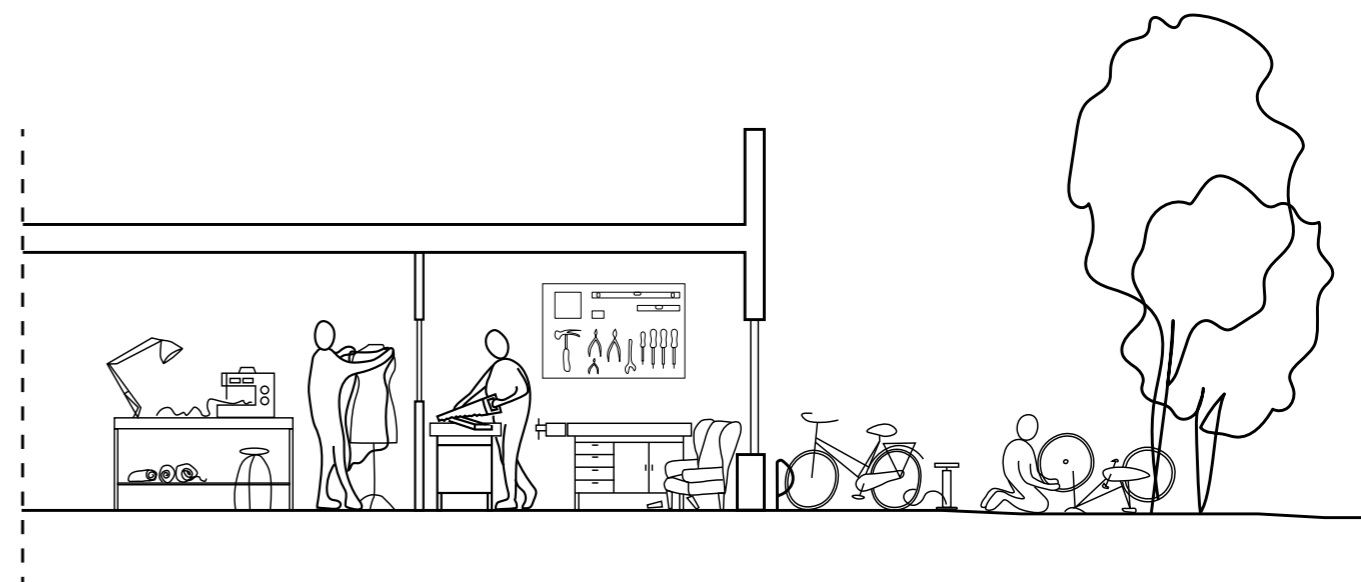
Verkstäder där invånare kan ta tillvara på saker och material gynnas av att inte vara specialiserad på en typ av hantverk, utan förse användare med all utrustning som behövs för deras projekt på ett och samma ställe. Detta innefattar exempelvis handverktyg, trä- och metallutrustning, textilverktyg och plats för efterbehandling så som målning eller lackning. Det bör också finnas plats för att genom kurser och studiegrupper sprida den kunskap som utvecklas bland de individer som nyttjar verkstaden till andra som är intresserade. (Ordonez Pizarro m.fl., 2019)

Ett par mindre verkstadsplatser kan placeras nära hemmen i anslutning till gemensamma utrymmen. I anslutning till tvättstugor kan det vara fördelaktigt att anordna en ren arbetsyta för uppmätning av tyg samt ha en arbetsstation med symaskin. I koppling till bytesrum eller sopsorteringsrum kan man placera någon snickarbänk och se till att de boende har möjlighet att låna enklare verktyg och utrustning i närheten av de mindre verkstadsplatserna.

Gemensamt för de båda skalorna av verkstäderna är att de ska ligga lättillgängligt så att man har möjlighet att ta sig fram med sina projekt. Mobilitetspunkter bör finnas i anslutning till verkstäderna där man exempelvis kan hyra en lådcykel för att transportera sitt projekt mellan hemmet och den stora verkstaden samt göra det enkelt att låna hem större verktyg.

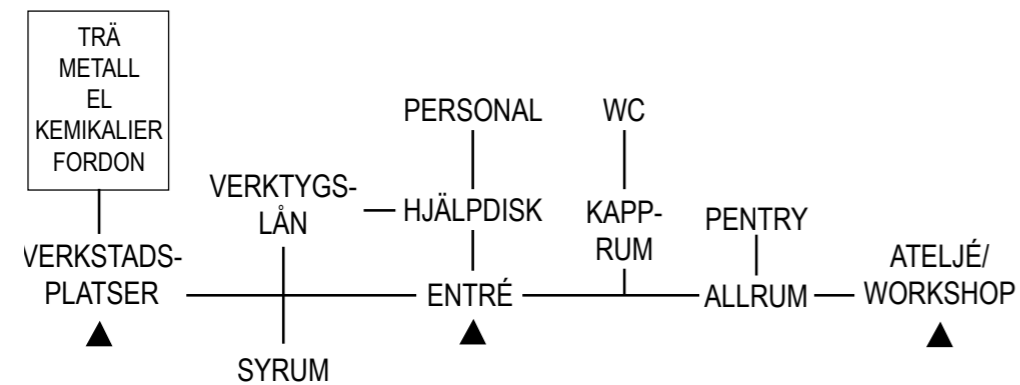
Verkstädernas verksamhet ska öppna upp mot förbipasserande och synliggöra tillgänglighet och aktivitet. Att se när någon annan fixar i ordning någonting ger inspiration och man har möjlighet att kika in och be om råd för ett liknande projekt som man kanske vill fixa till själv. Verkstäderna placeras med fördel i fasad som glasas upp mot förbipasserande, då synliggörs aktivitet och samtidigt får man in dagsljus i lokalerna där användarna kan arbeta med sina projekt.

Båda skalorna av verkstäderna skulle gynnas av att ha kopplingar till en yta utomhus där verksamheten kan tillåtas spilla ut när vädret tillåter. Det är också viktigt att tänka på att en hel del av verkstädernas verksamhet kan vara bullrig, innefatta relativt farliga maskiner samt ha miljöfarliga inslag (t.ex. målarfärger) vilket ställer krav på utformning av verkstadsutrymmena samt kunskap, regler och rutiner för olika aktiviteter.

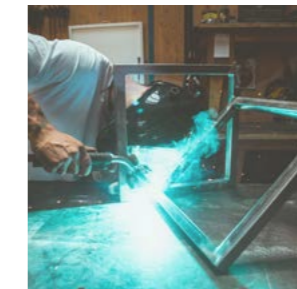
Rumsliga förutsättningar

I forskningsprojektet *Kvartersnära minikretsloppsparkar och återbrukscentraler* togs det fram *Fixotek - En handbok för dig som vill starta och driva ett fixotek*. I den finns funktioner och ytor specificerade vilket har gett riktlinjerna nedan. (Energimyndigheten, 2019)

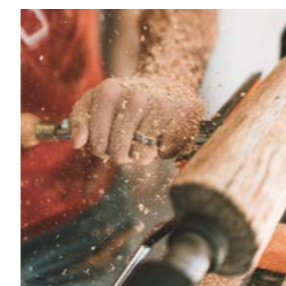
Att tänka på:

- tydliga skyltar så alla lätt kan hitta rätt
- personal, instruktörer, handledare
- robust ytskikt och inredning som tål slitage
- tillgång till verktyg och tillbehör
- förvaring av projekt
- flexibel yta
- offentlig verksamhet = krav på tillgänglighet
- minst 100 kvm
- säkerhetsutrustning
- utrymme för umgänge och event

Värdeord:

*vårda, laga, pyssla,
skapa, kreativ
atmosfär*

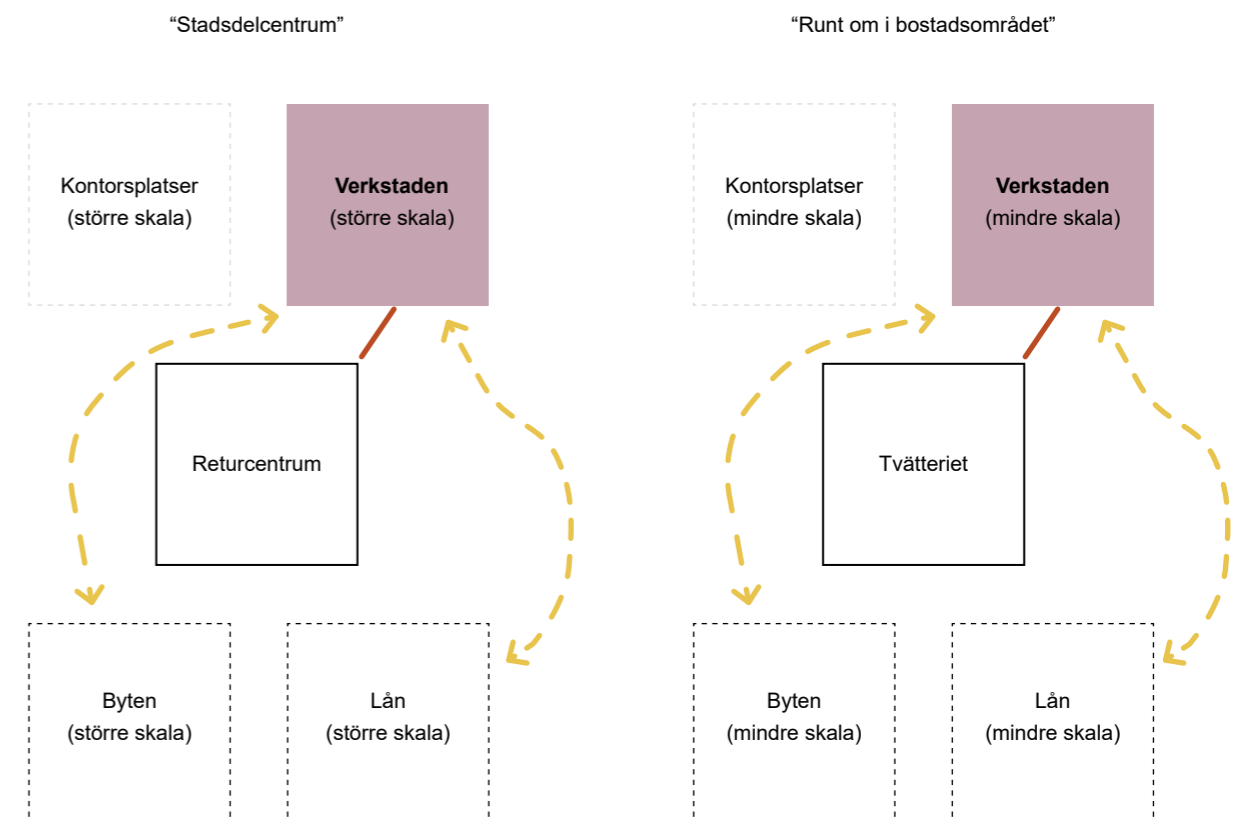
Bilder från: unsplash.com

Del av systemet

I den lilla skalan nära hemmet finns det som de boende behöver för att snabbt fixa det man har i hemmet – spika fast ett vingligt stolsben, sätta upp en hylla, sy ihop hålet i favoritjeansen. De boende kan antingen låna hem enkla saker som behövs från en lånebox i närheten eller stå vid någon av de mindre gemensamma verkstadsplatserna som finns i området. Om mer specifika och avancerade verktyg och maskiner behövs, finns det att låna eller ta del av i stadsdelens verkstad, och på så vis kompletterar de varandra. För den som börjar fixa sina saker vid den nära verkstadsplatsen blir steget till att besöka stadsdelens verkstad inte så långt. Här finns med fördel regelbundna workshops och erfarenheter att ta del av för att utveckla sina färdigheter och kanske starta ett eget, större projekt.

Verkstaden på stadsdelsnivå är en öppen (eller delvis öppen) verksamhet för att möjliggöra testande och byggande. Den ligger med fördel i anslutning till Returcentrumet då material och saker som kommer dit kan förvaltas och tas till vara på i verkstadens olika rum. På så vis blir materialet ofta billigare, och dessutom tas material som annars skulle gått till materialåtervinning tillvara på då det blir lättare att matcha material med de som vill och har kunskapen att identifiera nya sätt att göra något nytt och användbart av det (Ordonez Pizarro m.fl., 2019). Även i den lilla skalan kan det gärna finnas samband mellan Byten och Verkstadensplatsen. Kanske hittar någon en stol i bytesrummet som de vill fixa till.

I den stora verkstaden finns det också ett potentiellt utbyte med skolans slöjdverksamhet där kunskap och medvetenhet föds, vilket kan främja kreativiteten kring vad som kan skapas och tidigt göra barn bekväma med hantverket att ta hand om våra saker. Det skulle också kunna skapa möjligheter att nyttja skolans lokaler en större del av veckans timmar, eller avlasta dem om det behövs.

Den större Verkstaden ligger med fördel i fysisk anslutning till Returcentrum medan en variant av den mindre Verkstaden gärna kan ligga i anslutning till Tvätteriet.

Båda skalorna av Verkstaden aktiverar även mönstren Byten och Lån, då man kan ta material i anspråk samt låna verktyg och utrustning. Därför bör det även finnas ett fysiskt samband mellan Verkstaden och Byten samt Lån.

Referenser

Det finns flera exempel på initiativ och projekt runt om i Sverige som tar upp temat hållbar konsumtion och hur en delad och öppen verkstad kan skapa plats och kunskap kring hur man kan ta hand om sina tillhörigheter.

FixaTill i Lund beskriver på Facebook sin verksamhet som följer:

“En plats för allmänheten. Fixa till på Linero är en återbruksverkstad som är öppen och gratis för alla nyfikna (barn är välkomna i vuxnas sällskap). Här kan du laga dina trasiga jeans, delta i workshops eller måla om en möbel. I lokalen finns träverkstad, målarrum, symaskiner, pysselhörna och plats för att fika.

Flera gånger per termin hålls workshops med syftet att stimulera till återbruk. Genom verkstaden vill vi skapa ännu bättre sammanhållning i Linero och göra oss till en stadsdel som värnar om miljön.

En arbetsplats för dig med psykisk ohälsa. Fixa till på Linero drivs av medlemmar från Lunds Fontänhus. Här skapar vi nytt av gammalt och reparerar eller förnya varor som Emmaus Lund levererar och sedan säljer. Vi kan även förnya prylar till våra egna verksamheter och arbeta med egna projekt.”

Kvartersnära minikretsloppsparkar och återbrukscentraler är en del i ett tvåårigt forsknings- och innovationsprojekt som syftade till att testa och ta fram mer kunskap kring hur minikretsloppsparkar i bostadsområden kan bli till mötesplatser och sprida kunskap kring reparationer, lånepooler, återbruk och återvinning av farligt avfall. Projektet genomfördes av Göteborgs Stad i samarbete med Göteborgs stads

FixaTill workshopschema våren 2022. Schema för MÅNDAGS Workshops + 22 kl 13.30-15.30. Innehåller aktiviteter för februari, mars, april och maj.

FEBRUARI			
MÅN 14/2	21/2	28/2	
LÄR DIG SY ENKLA KLÄDER OCH ANVÄNDA MÖNSTER!	LÄR DIG SY ENKLA KLÄDER OCH ANVÄNDA MÖNSTER!	LÄR DIG SY ENKLA KLÄDER OCH ANVÄNDA MÖNSTER!	
MARS			
MÅN 7/3	14/3	21/3	28/3
LÄR DIG LAGA DIN PUNKAI!	LÄR DIG LAGA DIN BROMS!	LÄR DIG LAGA DIN KEDJA!	LÄR DIG BALANSERA DIN DÄCK!
APRIL			
MÅN 4/4	11/4	TISDA 19/4	25/4
LÄR DIG LAGA DIN SKOR SOM GÅTT SÖNDER!	LÄR DIG STICKAI!	LÄR DIG STICKAI!	LÄR DIG LAGA DIN STOL SOM BÖRJAT ATT GÅ SÖNDER!
MAJ			
MÅN 2/5	9/5	16/5	
LÄR DIG RENOVERA SECOND HAND FYND!	LÄR DIG RENOVERA SECOND HAND FYND!	LÄR DIG MÖBELREPARERA!	

FixaTill:s workshopschema våren 2022

bostadsaktiebolag, Familjebostäder i Göteborg AB, Hyresgästföreningen Region Västra Sverige, Chalmers tekniska högskola, samt med stöd från Energimyndigheten, Vinnova och Formas. Under projektet utvecklades, testades och utvärderades återbrukscentraler kallade *Fixotek*, placerat i fyra olika områden i Göteborg. (Energimyndigheten, 2019)

I Göteborg finns även Cykelköket som är en kostnadsfri gör-det-själv-verkstad dit alla kan komma för att laga eller serva sina cyklar. De vill höja statusen på cykeln och cyklandet och verka som en social mötesplats för cykelintresserade i olika åldrar. Man kan besöka deras verkstad och delta i kurser och workshops i cykelmekande. Förutom att hålla till i deras verkstad i Linné är de gärna med på olika event som festivaler, hos företag eller på miljömässor. Cykelköket har ett fokus på folkbildning och kollektivt lärande och poängterar att alla är välkomna att engagera sig i deras verksamhet, oavsett kunskapsnivå. De fungera även som en återvinningscentral för skrotade och övergivna cyklar och delar, genom samarbeten med exempelvis olika hyresvärdar kan övergivna cyklar erbjudas som renoveringsprojekt åt behövande (Cykelköket Göteborg, 2022).

Vidare läsning

Slutrapport Kvartersnära minikretsloppsparkar och återbrukscentraler
+
Fixotek - En handbok för dig som vill starta och driva ett fixotek, hittas på energimyndigheten.se

FixaTill, Linero i Lund

ReTuren, Malmö

Kontorsplatser

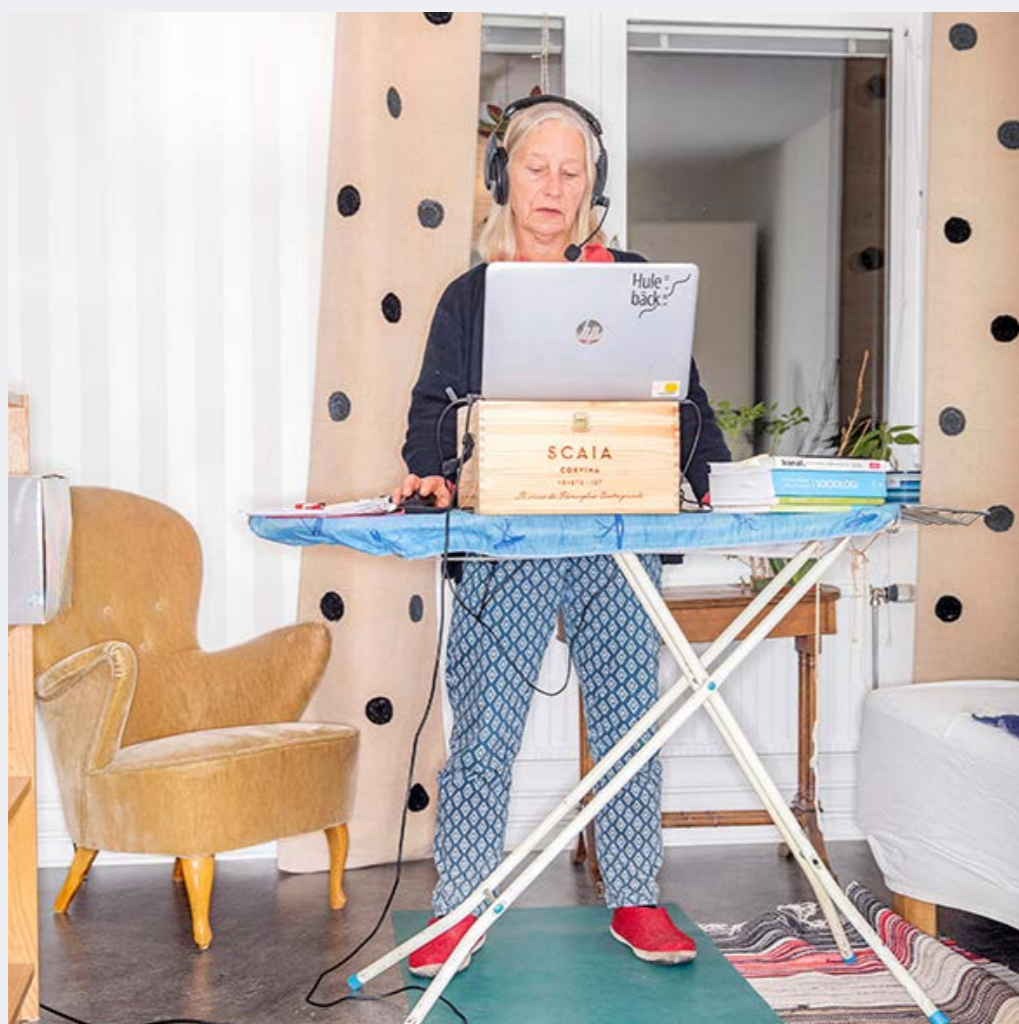

Bild ur boken "Hemmakontor". Foto: Daniel Nilsson

Många spenderar mycket tid och pengar på vardaglig transport till och från arbetsplatsen. Om man har ett arbete bundet till en dator finns kanske möjligheten att jobba hemifrån, men då ställs krav på yta i hemmet.

Genom att erbjuda bra kontorsplatser nära hemmet skapas ett alternativ som spar in på transport, tid och utrymme.

Bakgrund

Som David Sim (2019) beskriver det så är den stora skillnaden mellan levnadsstandard och livskvalitet att levnadsstandard syftar till de pengar vi har och hur vi spenderar dem medan livskvalitet handlar om den tid vi har och hur vi använder den. Istället för att försöka ha råd med fler saker i våra liv kan vi överväga lösningar som ger oss chansen att förvalta vår dyrbara tid på ett bättre sätt och snarare lätta på belastningen istället för att belasta den än mer.

Vidare ställer Sim frågan om vi kan utforma den fysiska miljön i våra städer och tätorter, stadsdelar och gator som ger oss mer tid för det som ger oss mening? Det uppenbara sättet att ändra det nuvarande segmenterade paradigmet är att samlokalisera fler av de aktiviteter som utgör vår vardag, så att vi exempelvis lever och arbetar på ett och samma ställe. Detta skulle avsevärt minska eller till och med eliminera transporttiden, vilket också skulle spara energi och pengar.

För vem: För kontorsarbetande på distans.

När/Hur ofta: Sker i regel under alla vardagar varje vecka under "kontorstider", vanligtvis mellan klockan 08-17.

Var: Inom 15 minuters promenad från hemmet, samt ännu närmare till arbetsplatser i mindre skala.

Idé

I bostadsområden ska det finnas delade utrymmen som kan tillgodose arbetsplatser för kontorsarbetande och även för andra som har möjlighet att utföra sin huvudsakliga sysselsättning på distans som exempelvis frilansare, studenter, egenföretagare och start-ups.

I Sverige pendlar många människor en längre tid för att komma till och från sitt arbete. För att ge ett exempel så pendlade 21 procent av de arbetande i Hallands län till ett arbete utanför det egna länet under år 2020. De människor som pendlade in till Hallands län var lite mindre än hälften så många som de som pendlade ut från länet (SCB, 2021a). Utöver de som pendlar över kommun- och länsgränser finns det även många som arbetar i sin boendekommun men som ändå har en relativt lång resväg (och restid) till sin arbetsplats.

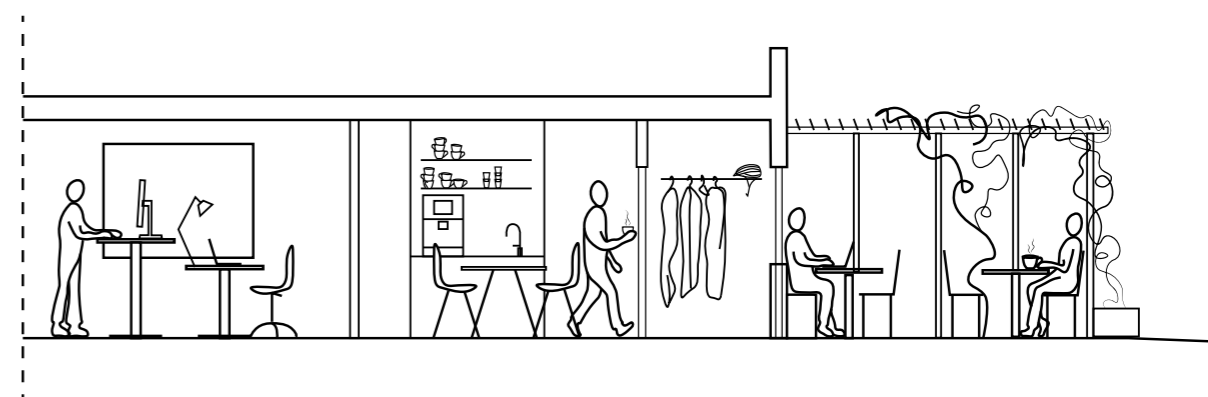
För att återkoppla till Sim's funderingar om att samllokalisera fler av de aktiviteter som utgör vår vardag så pratar man i Paris om 15-minutersstaden. Det är ett franskt koncept som myntades för ett par år sedan av innovations- och entreprenörsskapsprofessorn Carlos Moreno. Han talar för en omvandling av Paris arrondissement till självförsörjande

stadsdelar. Enligt visionen om 15-minutersstaden ska arbete, hem, butiker, underhållning, utbildning och hälso- och sjukvård finnas att nå inom samma tid som en pendlare kan stå och vänta på nästa avgående tåg.

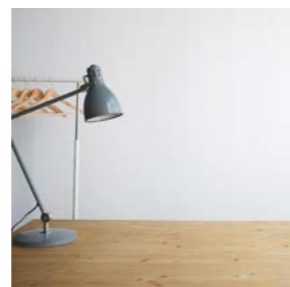
Morenos vision om 15-minutersstaden grundas i hans forskning om att uppnå bättre rytm i städer, vilket kräver utvecklande av flerfunktionstjänster. Det vill säga att en byggnad kan ha flera olika funktioner under dygnets alla timmar. En skola kan exempelvis användas för andra aktiviteter under kvällar och helger. Moreno förespråkar också för att det ska finnas fler byggnader som mixar boende och arbetsplatser (Lindsten, P., 2021). Med tanke på att arbetsplatserna mestadels kommer att vara upptagna under kontorstider, måndag till fredag så öppnar det upp möjligheter för att använda ytan till andra funktioner under kvällar och helger.

Med 15-minutersstadens koncept som bakgrund föreslås att alla som vill kunna arbeta på distans nära sitt eget hem ska ha max 15 minuters promenad till en delad kontorsarbetsplats. Med en typisk gånghastighet så kommer man ungefär 4-5 kilometer på en timme och på femton minuter gång kommer man därmed ungefär en kilometer. Ett par kontorssplatser kan placeras runt om i bostadsområdet i anslutning till gemensamhetsytor och ett kluster med ett flertal kontorsplatser kan placeras i anslutning till ett stadsdelscentrum eller vid en skola i området.

För ett kluster med flera kontorsplatser kan man ha en månadsvis abonnemangskostnad för att få nyttja en arbetsplats medan man i de mindre arbetsplatserna närmare hemmet kan boka en plats lika enkelt som man bokar tvättstuga och istället betala en mindre summa vid varje bokning. Man kan även försöka kombinera detta med andra modeller för hur man kan betala för sin plats med annat än pengar, om man till exempel sköter städning eller är drivande på annat sätt kanske man kan få rabatterat pris.

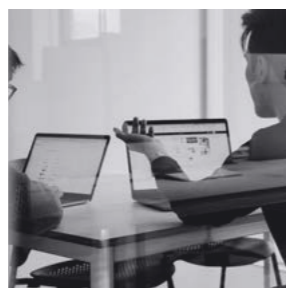
Rumsliga förutsättningar

Värdeord:

*trevligt, lugnt,
flexibelt, dagsljus,
trivsamt.*

Bilder från: unsplash.com

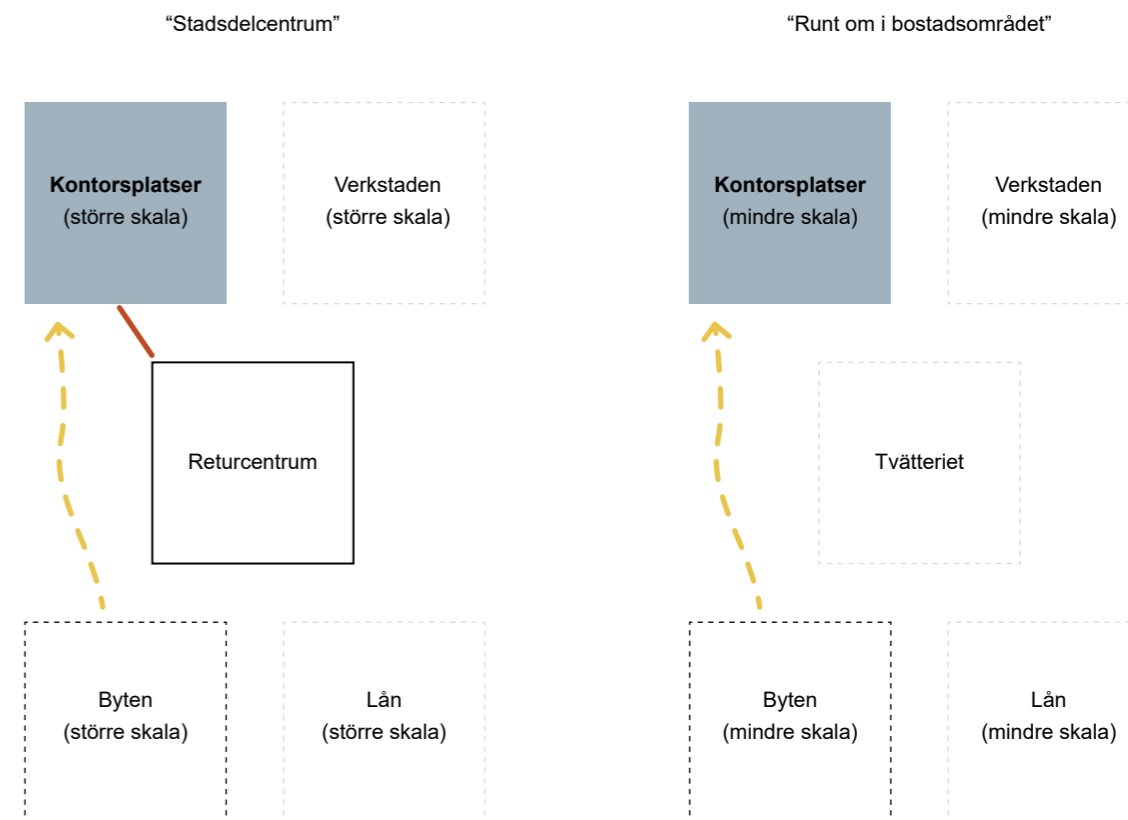
Att tänka på:

- öppet landskap men möjlighet till avskärmning
- i anslutning till annan verksamhet
- robust, funktionell, flexibel inredning som kan användas till andra aktiviteter
- möjligt samband med bytesverksamhet i området, återanvändning och återbruk i inredning
- höj-sänkbara skrivbord, bra kontorsstolar, el, internet, skrivare, scanner, förvaring, dagsljus, arbetsbelysning
- arbetsplatser i den större skalan behöver fler kringliggande funktioner, så som wc, pentry, ev. något mindre samtalsrum och mötesrum (vilket även kan funka som lunchrum)
- placeras centralt i stadsdelen, för den mindre skalan placeras de i anslutning till gemensamhetsytor

Del av systemet

Konceptet gällande 15-minutersstaden, att man ska kunna nå viktiga funktioner på 15 minuters gång från sitt hem, är utöver kontorsplatser även önskvärdt för mönstren: returcentrum och verkstaden. Som tidigare nämnts får kontorsplatser i den något större skalan placeras i nära anslutning till returcentrumet för att kunna ta del av verksamheten där och gärna även intill en skola där arbetande kanske kan få ta del utav matsal och annat. Potentiellt kan man spara in ännu mer tid som förälder om delade kontorssplatser ligger intill skolan där ens barn går.

Kontorsplatserna i mindre skala kan placeras i anslutning till gemensamhetsytor och om de är flexibelt inredda kan de nyttjas till andra funktioner under kvällar och helger. Skrivbordet som man använder under kontorstid kanske blir del av ett långt middagsbord under fredagskvällen.

Den större skalan av Arbetsplatser ligger med fördel i fysisk anslutning till Returcentrum.

Båda skalorna av Arbetsplatser kan potentiellt aktivera mönstret Byten, om det lämnas något som kan passa på arbetsplatserna.

Referenser

I dokumentärfilmen “dela är det nya äga” får man följa med Cristóbal García till coworking- platsen MOB (Makers of Barcelona) där han arbetar som konsult inom kollaborativ ekonomi. I det gemensamma kontoret betalar man en medlemsavgift för att få möjlighet att ta med sig sin laptop och ta en skrivbordsplats i anspråk. Dessa coworking-platser är en växande trend i Barcelona och på flera andra platser i världen, möjligen som ett samband till att allt fler har blivit frilansare och därmed saknar en fast arbetsplats. På MOB kan man dela utrymme, maskiner, samarbeta och arrangera gemensamma aktiviteter (Lottafilm, u.å.).

Länkat till arbete nära hemmet gör Caldenby, C. (2021) i reportaget *Tid för megabyte* en koppling till corona-pandemin. Han nämner att man tidigare varit inne på det här med att leva lokalt men arbeta globalt med hjälp av IT.

“ PÅ HEMMAPLAN lade Ungdomens IT-råd fram en statlig utredning med den vitsiga titeln Mega-byte 1996 (SOU 1996:181). I gammal god utredningsanda bärs den av en vision, i detta fall just om en lokal kultur, ”glokalsamhället, där människan bor i den småskaliga lokala miljön men arbetar i den storskaliga globala miljön”, med hjälp av IT. Och det duger inte att låta marknaden styra utvecklingen, det krävs en motståndsrörelse. Glokalsamhället ska vara ”ekologiskt bärkraftigt” och bygga på Det Naturliga Stegets fyra systemvillkor (någon som minns entusiasten Karl-Henrik Robèrt, också ett 1990-talsfenomen?). Utredningen presenterar en vision om ett framtida idylliskt (tillitens?) Litköping, där skolan i det lilla samhället blivit distansarbetscentral för närboende, där eleverna jobbar i årskursblandade projekt, där skolans mediatek är en mötesplats och matsalen är öppen för alla, där produkter laddas ner och tillverkas lokalt, där många är entreprenörer med en samhällelig bastrygghet och där man delar på de högt betalda städjobben på obekväma arbetstider. “

Varför inte ta tillvara på något som pandemin har gett oss, när vi tvingats bryta vanor, och framöver utnyttja att vi kan arbeta på distans och därmed spara in på både tid och miljö genom att minska det vardagliga resandet? En del kanske trivs jättebra med att sitta hemma och arbeta men alla har inte möjligheten att avsätta ett av bostadens rum eller utrymmen till kontor. Rent krasst skulle det heller inte vara positivt med en post-corona-trend där alla, mer eller mindre, skaffar större boenden för att inhysa kontorssplatser i det privata hemmet med tanke på att vi behöver bo mindre för att leva mer hållbart.

Vidare läsning

Video: *The 15-minute city* | Carlos Moreno,
hittas på youtube

mob-barcelona.com

Tvätteriet

Bild: privat.

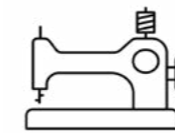
Istället för att som tidigare tvätta i en gemensam tvättstuga har det blivit en ny standard att varje hushåll har en egen tvättmaskin och tumlare. Det resulterar i fler tvättmaskiner som används mer sällan, samt att maskiner ofta körs näst intill tomma och förbrukar onödigt stora mängder vatten.

Att återgå till gemensamma tvättstugor skulle innebära ett mer effektivt användande av resurserna samt en annan tillgång till annat som hör tvättandet till, samt dra ner på plats i hemmet.

Bakgrund

Den gemensamma tvättstugan är ovanlig i ett internationellt perspektiv då den nästan bara finns i Sverige. Den startade som ett folkhemsprojekt på 1930-talet då alla skulle ha rätt till en god bostad där man kunde tvätta sig själv, sina kläder och andra tillhörigheter. Idag inrymmer de allra flesta flerbostadshusen gemensamma tvättstugor, både när det gäller hyresrätter och bostadsrätter. Det blir dock allt vanligare att ha en egen tvättmaskin i sin privata bostad (Nordiska museet, u.å.) men ett examensarbete från Linköpings universitet visar att gemensamma tvättstugor är mer lönsamt både sett till ekonomi och miljö jämfört med att alla hushåll ska ha en egen tvättmaskin och torktumlare.

I examensarbetet har Peter Nilsson jämfört ekonomiska och miljömässiga livscykelkostnader för de båda alternativen och kommit fram till att den gemensamma tvättstugan har 10-30 procent lägre miljöpåverkan om man jämför med 25 bostäder med egen tvättmaskin och torktumlare. Samt att den gemensamma tvättstugan kostar cirka 40 procent i drift och inköp jämfört med lägenhetsvarianten (Svensk byggtjänst, 2012).

För vem: Alla boende i området (som standard erbjuds ej tvättmaskin i bostad).

När/Hur ofta: Sker regelbundet under fritid mellan flera gånger i veckan till en gång i månaden.

Var: inom 25 meter gångavstånd från entré, cirka 3 min från hemmet.

Idé

Som standard ska det finnas gemensamma tvättstugor för alla boendetyper i området för att slippa tillgodose detta behov i den enskilda bostaden.

De gemensamma tvättstugorna kan med fördel placeras i bottenplan på flerbostadshus alternativt i friliggande byggnader där det behövs för att ligga närmare de boende i enfamiljshus eller radhus.

Gemensamma tvättstugor kan dessutom tillgodose andra behov och inrymma andra funktioner, som att laga och ta hand om de kläder och textilier man äger. I anslutning till de gemensamma tvättstugorna föreslås därför att arbetsyta och symaskin finns för lån och även annan delad utrustning, som strykjärn, strykbräda, mangel och steamer för att inte alla hushåll ska behöva äga detta själva.

I anslutning till tvättstugorna finns även en bytshylla eller klädstång där man kan lämna urvuxna kläder och andra textilier som man inte längre vill ha som andra boende kan få ta över. Som en del i det större systemet arrangeras regelbunden hämtning av det som inte plockats upp av de närmsta grannarna som då förs vidare till returcentralen i området som erbjuder ett större underlag av möjliga mottagare.

Det är inte helt ovanligt att det uppstår konflikter och frustration grannar emellan i just gemensamma tvättstugor. Det finns många vanliga regler för gemensamma tvättstugor, som till exempel kring vilka

tider det är okej (och inte okej) att nyttja maskiner för att inte störa grannar, att man ska rengöra tvättmaskiner och tömma luddfilter i torktumlaren, torra bänkar och golv osv. Men människor verkar följa dessa regler olika bra så här kan det vara läge att använda sig av nudging för att få fler människor att städa efter sig.

Det kan vara väldigt effektivt att lyfta fram hur andra gör för att få någon att göra likadant. I en studie som utfördes på ett hotell för att se om man kunde påverka fler gäster till att använda sina handdukar i mer än en dag såg man effekter när man satte upp olika lappar i badrummen på vissa hotellrum. I hotellrum med en lapp där det stod: "Hjälp oss värna om miljön – använd din handduk mer än en dag." återanvände 35 procent av gästerna sina handdukar.

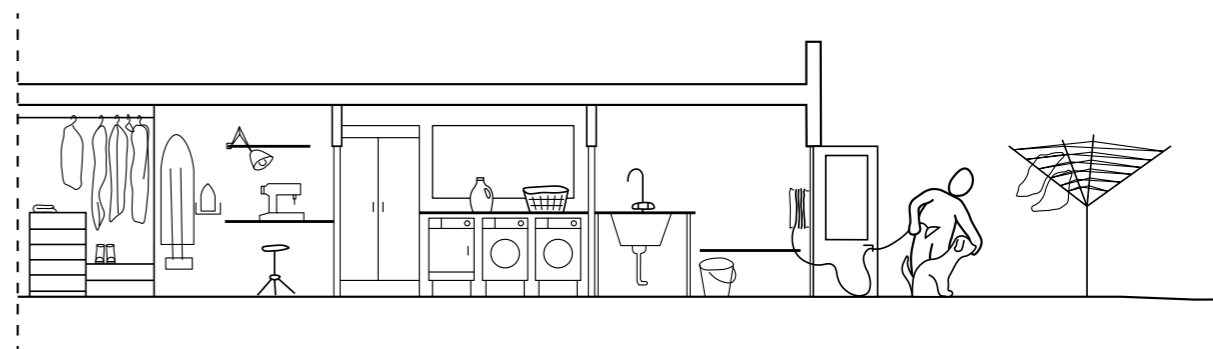
I rum med den något mer utvecklade lappen: "Gör som resten av våra gäster! I en studie från 2003 visade det sig att 75 procent av våra gäster valde att värna om miljön genom att använda sin handduk i mer än en dag." återanvände 45 procent av gästerna sina handdukar.

I de rum där man satte upp en lapp med texten; "Gör som resten av våra gäster! I en studie från 2003 visade det sig att 75 procent av våra gäster som bott i det här rummet valde att värna om miljön genom att använda sin handduk i mer än en dag." återanvände 50 procent av gästerna sina handdukar.

Studien som nämns på två av lapparna var helt påhittad men ändå förändrades beteendet hos flera hotellgäster. Principen de använde sig av kallas för sociala bevis vilken berättar om hur andra i samma situation (som mottagaren) har agerat och det får ofta även mottagaren att agera på samma sätt (Jansson, A., Laninge,

N., 2017). Kanske kan man arbeta med liknande lappar i tvättstugan, istället för de arga lappar som ibland sätts upp där.

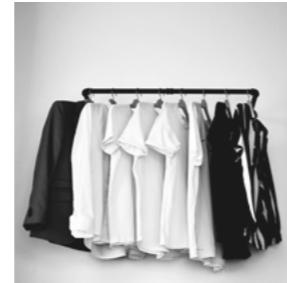
Genom att placera tvättstugor och tillhörande funktioner (som byten, laga och pyssla) i trevliga lägen och öppna upp mot förbipasserande genom uppglasning kan tillgänglighet och aktivitet synliggöras. Om det placeras vid fasad kan man dessutom få in dagsljus i lokalerna och aktiviteten i dessa utrymmen kan liva upp gaturum även under mörkare tider på dygnet. Likt verkstäderna kan även tvättstugor dra nytta av en koppling till en yta utomhus där man kan piska mattor, spola av smutsiga skor eller kanske spola av hunden som sprungit i lera.

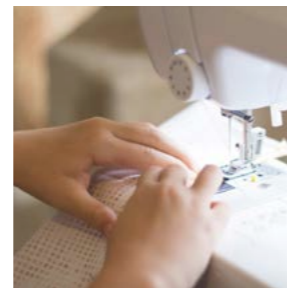
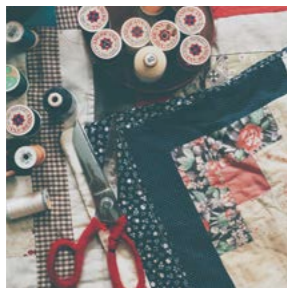
Rumsliga förutsättningar

Bild ovan från: sv.wikipedia.org, övriga bilder från unsplash.com

Värdeord:
*vårda, laga,
 trivsamt, ljust, rent
 och prydligt.*

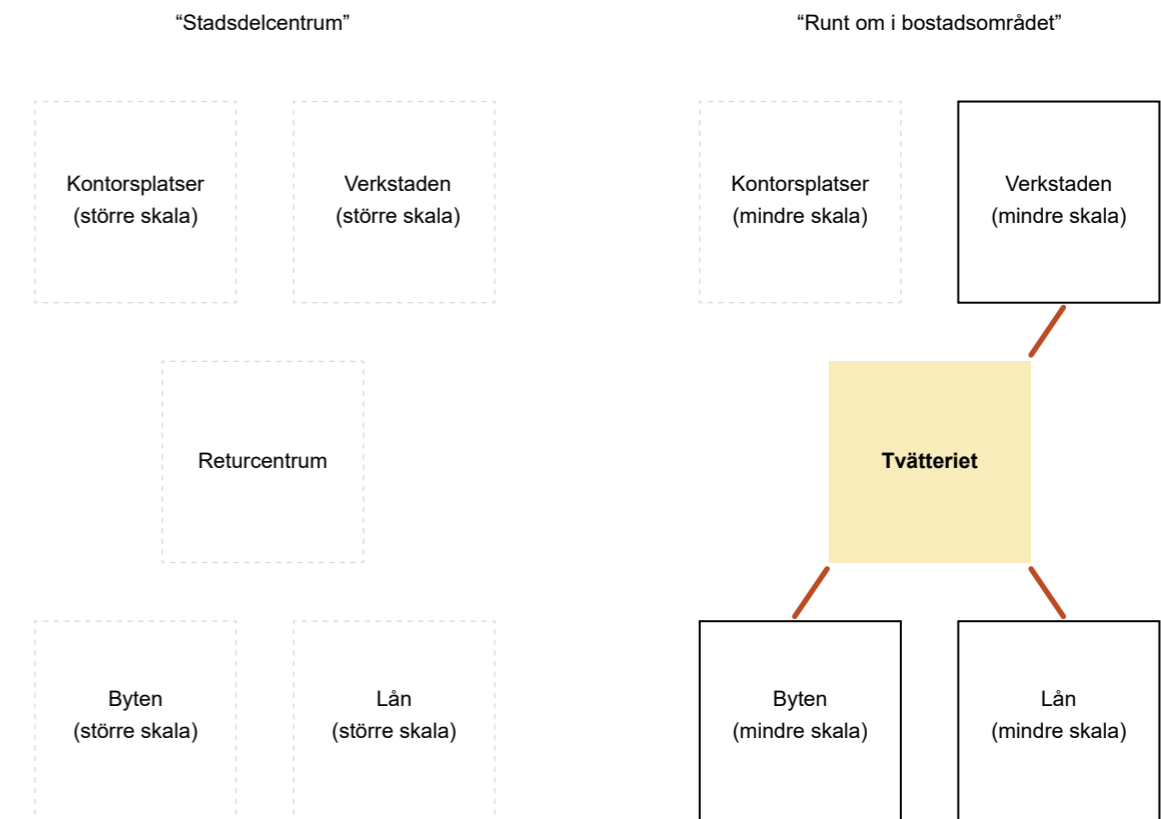

Att tänka på:

- placerat på 25 meters gångavstånd från bostadsentréer (Boverket, 2021)
- trevligt läge, ge in- och utblick
- uppglasat – synliggör tillgänglighet och aktivitet
- zoonering av grov och vanlig tvätt
- koppling till yta utomhus
- kombinera med andra funktioner, ge något mer än en “vanlig tvättstuga”

Del av systemet

En bytesplats för framförallt kläder och textil placeras intill tvättstugan, och likt alla bytesplatser så tas det som inte plockas upp av förbipasserande så småningom till returcentrumet. I anslutning till tvättstugor erbjuds även en form av de mindre verkstadsplatserna där man kan mäta upp tyg, vika tvätt och låna symaskin för att laga saker eller skapa nya alster. Varför inte plocka ett tjugigt tygstycke från bytshyllan och sy på din gamla jacka för att uppdatera den?

I fysisk anslutning till Tvätteriet placeras gärna en variant av den mindre Verkstaden, Lån (symaskin) och Byten (kläder, textilier).

Referenser

I HSB Living Lab har man utformat en tvättstudio i ljusa rymliga lokaler i byggnadens entré, vilket gör tvättstudion till det som de boende möts av när de kommer hem. Det är inte bara ett utrymme för att sköta sin tvätt i utan även en plats där man ska kunna umgås. Det är en plats där man kan dela på och byta saker med sina grannar samt där man kan ta hand om det man redan har.

På temat att ta hand om det man redan har så har de i den tredje versionen av tvättstudion kompletterat med en delad symaskin, mannekäng och lagt till stora bänkytor för att vika tvätt, mäta upp och klippa i tyger. I anslutning till dessa tillägg finns även förvaring av verktyg som man kan låna hem till den privata bostaden. (HSB Living Lab, 2021a.)

I närheten av tvättstudion och entrén har de även en bytेशörna, som de kallar Swap cube, där de boende kan lägga saker i hyllor och hänga ifrån sig kläder som de inte längre har användning för som någon annan kan ta del av det istället. För att en swap cube ska användas poängterar de att den bör placeras på en lättillgänglig plats där det naturligt passerar mycket folk, som till exempel i entrén eller i en tvättstuga samt att man bör strukturera upp någon slags ordning för sakerna som är på display och att man sätter upp regler för vad som är okej eller inte okej att lämna där. Skrymmande möbler är till exempel inte lämpligt att lämna av i en liten hörna som är till för bytande. (HSB Living Lab, 2021b.)

I Brf Viva har man i lägenheterna förberett med proppat avlopp för egen tvättmaskin i badrummen men de boende får själv dra fram el och vatten. I en enkät som skickades ut till samtliga 132 boenden i Brf Viva, med cirka 50 procents svarsfrekvens, så uppgav de flesta (86 procent) att de inte har installerat en egen tvättmaskin. De boende

menar att det skulle bidra till trånghet i badrummet samt att det känns onödigt då den gemensamma tvättstugan fungerar bra. De som har installerat en egen maskin uppger att det är bekvämt och effektivt. De allra flesta (88 procent) tycker att den gemensamma tvättstugan fungerar bra eller mycket bra. Det framkommer även kommentarer om att vissa inte städar efter sig eller håller sin torktid och att styrelsen behövt sätta upp lappar i tvättstugan men att det ska ha blivit bättre efter det (Braide, A., Nylander, O., 2021).

Vidare läsning

*Nya delningsfunktioner i tvättstugan,
hittas på hsb.se/hsblivinglab/*

*Video: Tvättstudio – HSB Living Lab,
hittas på [youtube](https://www.youtube.com/watch?v=...)*

tietgenkollegiet.dk

Byten

Bild: privat.

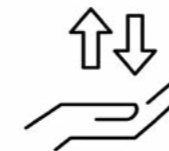
Den rådande resursslösande normen kring hur vi konsumerar i Sverige (och många andra välbärgade samhällen i världen) måste ifrågasättas och brytas. Att bruka begagnade prylar måste bli mer självklart än att köpa nytt. Det bör finnas lättillgängliga fysiska plattformar för att byta saker med människor i vår närmiljö.

Bakgrund

Konsumtion har på många sätt blivit en statussymbol och ett slags identitetsskapande, influencers på diverse plattformar gör samarbeten med företag och erbjuder rabattkoder så att deras följare kan köpa likadana kläder och prylar som de har. Trender kommer och går relativt fort men sett i ett längre perspektiv kan man se att trender ofta kommer igen och människor har olika smak och preferenser. Du kanske har tröttnat på dina slitna jeans som du köpte för några år sedan och funderar på att slänga dem medan någon annan går och drömmer om ett par redan ingådda jeans som har lite patina.

“ Personligen har jag en förkärlek för gamla bruksföremål, och mitt stora intresse för att hitta secondhand-fynd har nog delvis sin grund i att jag som barn ofta sprang ner i min farmors källare för att kika runt och utforska bland mängder av porslin, glas, kläder och andra prylar. Allt som oftast resulterade besöken hos farmor i att jag fick med mig någon nygammal pryl hem. Numera går jag på loppis någon gång i månaden när jag finner tid för det och jag har mer än en gång “räddat” saker i hyresgästföreningens grovsoprum. När jag i somras hittade åtta assietter i Rörstrands servis Stina var det självklart att de skulle få följa med hem till mig istället för att åka till tippen. “ – Sara

Vore det inte bra om det skapas utrymmen för och normaliseras att man i sin vardag enkelt kan lämna saker någonstans för andra att ta över och att det finns ett system för hämtning av saker som inte plockas upp av förbipasserande?

För vem: Alla boende i området.

När/Hur ofta: Sker sporadiskt i vardagen på väg till eller från hemmet. När man vill bli av med eller fynda vardagliga prylar.

Var: Vid vardaglig passage nära hemmet, samt vid Returcentrum.

Idé

Genom att skapa platser som är dedikerade för byten kan delande och byten inom bostadsområdet ske med enkelhet i vardagen. Det ska erbjudas fysiska platser där man kan lämna saker som man inte längre behöver för någon annan att ta över. På stadsdelsnivån tar detta form i en returbutik i Returcentrumet. Här kan man hitta allt från husgeråd, till dörrar och överblivet byggmaterial.

Kvartersnära bytesplatser kan ha olika former, till exempel ett skåp, en hylla, en klädställning, en yta eller ett rum. Det är viktigt att det får en strategisk placering, det ska vara lättillgängligt och ligga på ett ställe där det naturligt passerar många boende. De ska placeras nära hemmet och där folk rör sig regelbundet, exempelvis vid entréer till flerbostadshus, i anslutning till sopsorteringsrum, parkering/bilpool eller tvättstugor.

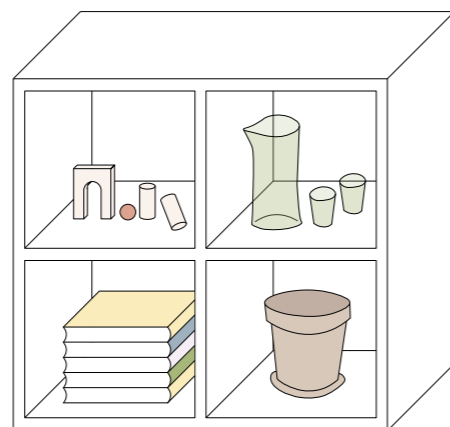
Som del av systemet tas de saker som inte tas av någon granne till Returcentralen där de sorteras och kan säljas i en returbutik som har ett större upptagningsområde. Det utgör byten på stadsdelsnivån.

Signifikant för lyckade bytesytor är att miljön känns inbjudande, att det finns en ordning och sortering över sakerna som placeras där samt att det är tydligt vad som är okej och vad som inte är okej att lämna ifrån sig där så att det inte upplevs som stökigt, lämnas skräp eller att det blir svårt att ta sig fram i utrymmet.

Det finns olika skalor av byten och olika storlek på de föremål som ska bytas. Mindre föremål, exempelvis böcker, bruksföremål, verktyg etc., kan inrymmas

i ett skåp eller på en hylla i en entré eller i anslutning till andra gemensamma utrymmen. Större och mer skrymmande föremål, så som möbler, barnvagnar, elektroniska apparater etc., bör istället kunna bytas på en utsedd yta eller i ett utsett bytesrum.

Genom att skapa lättillgängliga platser för byten inom ett bostadsområde så skapas fysiska platser som underlättar för fler människor att röra sig mot trappsteg två i avfallstrappan som handlar om återanvändning. Genom att etablera dessa fysiska bytesplatser normaliseras och vardagliggörs byten av föremål inom bostadsområdet.

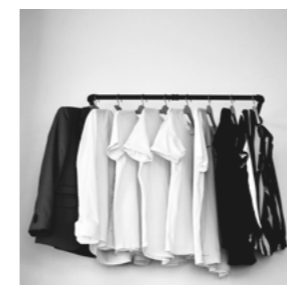
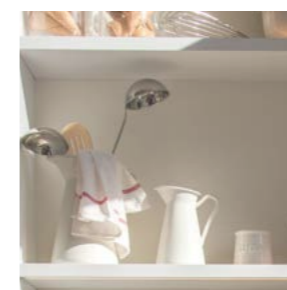

Rumsliga förutsättningar

Värdeord:

trivsamt, överblick,
öppet, fräscht,
ordning, struktur.

Bilder från: unsplash.com

Att tänka på:

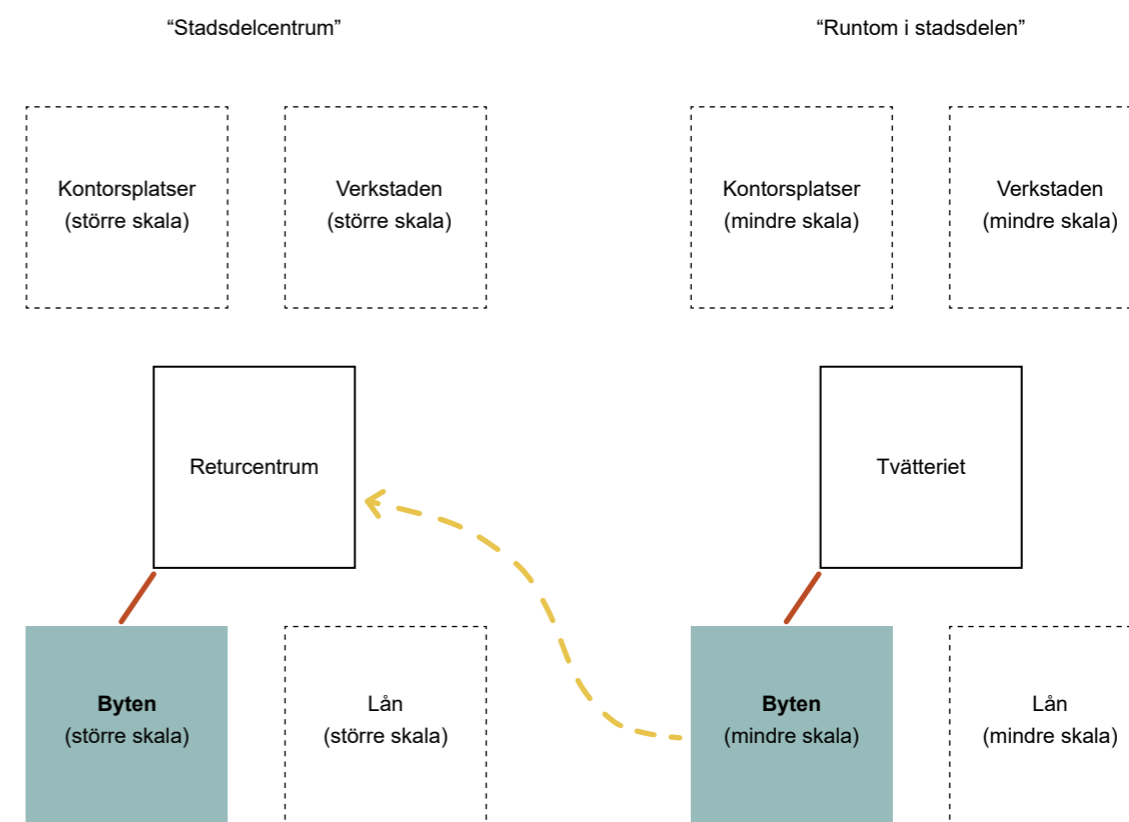
- tydligt markerad och dedikerad bytesyta
- kommunicera vad som är okej att lämna vart
- bytesmöbler behöver nödvändigtvis inte mycket plats
- bytesrum behöver vara rymligt
- se till att möjliggöra enkel upphämtning som del av system

Del av systemet

Som tidigare nämnts placeras en byteshylla eller klädstång i anslutning till tvätteriet där man kan lämna ifrån sig rena kläder och textilier för andra att ta över. Andra mindre prylar kan bytas via ett skåp som kan stå i entrén till ett flerbostadshus medan större saker kan lämnas i ett bytesrum som exempelvis kan ligga i anslutning till entrén, sopsorteringsrum eller verkstaden, alternativt kan större prylar lämnas direkt till returcentralen.

Som en del i det stora systemet arrangeras regelbunden hämtning av saker som inte plockas upp av förbipasserande som då tas till returcentrum, som (om det inte plockas upp av någon besökande där) sorterar sakerna vidare till secondhand-butiker, hjälporganisationer eller slutligen till återvinningscentraler.

En del saker som lämnas vid bytesplatser kan lämpa sig för att ta in i någon av låneverksamhetens två skalor. Det uppmuntras även att ta inlämnade saker i anspråk till kontorsplatser och verkstadsverksamhet, antingen genom att använda dem som de är, renovera saker eller ge ting en helt ny mening genom återbruk. Kanske lämnar en privatperson ifrån sig en trasig kontorsstol som kan renoveras i verkstaden och sedan användas vid en kontorsplats!

Byten i den större skalan placeras i fysisk anslutning till Returcentrum och en variant av Byten i den mindre skalan placeras vid Tvätteriet.

Byten i båda skalor kan även aktivera mönstren Arbetsplatser, Verkstaden och Lån.

Referenser

I Guldheden i Göteborg ligger en secondhand-butik där allt är gratis, man kan lämna in kläder, porslin, mindre möbler, böcker, barnsaker, lampor mm. och det finns inget krav på att lämna in något i utbyte för att ta med sig något hem. Guldhedens Returbutik är en ideell verksamhet som drivs av några volontärer som bor i det område där butikslokalen ligger. Inga pengar är inblandade i verksamheten då de får låna butikslokalen utav hyresvärdens Poseidon. Lokalen ska så småningom göras om till ett miljörum men bytesverksamheten som nu varit verksam i ungefär 4 år får fortsatt vara kvar tills renoveringen av lokalen blir aktuell. Returbutikens öppettider varierar från vecka till vecka och synliggörs aktuella dagar med en öppetskyld utanför butiken samt genom inlägg på deras Facebook-sida. Volontärerna turas om att hålla öppet och kontrollera att besökare tar med sig maxantalet föremål, vilket kan variera mellan 3-10 saker beroende på hur mycket saker de har inne i butiken (Volontärbetare i Guldhedens returbutik, personlig kommunikation, 2022, 1 mars).

I Karlstad kommun började man år 2015 med att placera ut TaGe-skåp på ett par olika förskolor för att möjliggöra för föräldrar att lämna kläder och skor som deras egna barn vuxit ur och för dem att kunna ta sådant som andra lämnat. Det var inte ett krav att lämna något för att få ta med sig något hem. Karlstad kommun ser nu att TeGe-konceptet för förskolor har spridit sig och de uppmanar andra att starta upp exempelvis ett TaGe-skåp på arbetsplatser och i bostadsområden. (Karlstad kommun, u.å.).

Vi har båda två personliga erfarenheter av bortskänkes-tytor som har uppstått spontant i flera av de studentboenden som vi har bott på genom åren. Då har det framförallt varit i entréer som boende har lämnat ifrån sig småprylar för andra att ta. När bytesytor uppstår spontant där det inte finns en dedikerad plats för att lämna ifrån sig saker kan det uppstå

problem med att det blir stökigt och svårt att ta sig fram eller exempelvis utrymma en byggnad. På flera av de studentboenden vi bott på har det ofta även funnits facebook-grupper där det emellanåt dyker upp frågor (och svar!) om att få låna exempelvis verktyg eller extrastolar av någon granne en stund.

Vidare läsning

Skåpet Tage: Guide med tips och information till arbetsplatser och bostadsområden, hittas på karlstad.se

Bok: Gör skillnad! : från klimatångest till handlingskraft av Emma Sundh, Maria Soxbo, Johanna Nilsson

Bok: Ägodela : köp mindre - få tillgång till mer av Naturskyddsföreningen

bortskänkes.se

bjussa.se

hackyourcloset.se

Lån

Bild: privat.

Det finns en hel del föremål som används väldigt sällan och under korta stunder men som ändå finns i väldigt många hem. Föremål som används sällan och sporadiskt borde kunna delas mellan flera hushåll så att de används mer.

Bakgrund

I TEDx Talk talar Rachel Botsman (2010) om kollaborativ konsumtion som en: “ [...] powerful cultural and economic force reinventing not just what we consume but how we consume”, det vill säga en mäktig kulturell och ekonomisk kraft som inte bara omformar vad vi konsumerar utan även hur vi konsumerar. Vidare som ett exempel på temat låna/hyra nämner hon att en bormaskin används i ungefär 12-13 minuter under hela sin livstid och ändå är det många som äger en egen.

Det är inte logiskt att många av oss har föremål som mestadels bara ligger och tar upp förvaringsutrymme i hemmet. Vi behöver ifrågasätta och utmana normen om att vi måste äga saker själva och istället fokusera på tillgång till saker framför ägande av dem. Karin Bradley (2015, s.14), forskare inom hållbart boende på KTH, beskriver begreppet delandets ekonomi som att det:

“ [...] innefattar både kommersiella och icke-kommersiella former för delande, det vill säga såväl hyra och byta som låna, ge och få. Gemensamt är dock att ett fokus flyttas från enskild konsumtion och privat ägande till tillgång till en vara eller tjänst. “

För vem: Alla boende i området.

När/Hur ofta: Sker spontant eller planerat när behov uppstår av att låna en specifik sak.

Var: Placerat där många människor rör sig, lättillgängligt. I koppling till verkstadsplatser.

Idé

Det ska finnas självklara platser där de boende kan låna föremål som man inte nödvändigtvis behöver äga en egen utav. Målet är att få föremål som har låg användningsfrekvens att samutnyttjas grannar emellan för att de ska användas mer frekvent.

I tidigare nämnt TEDx Talk pratar Botsman, R. (2010) även om produktservicesystem där man som användare betalar för förmånen att ha tillgång till produkten utan att behöva äga den själv och det är särskilt användbart för föremål med låg användningsfrekvens.

Exempel på saker som används ganska sällan kan exempelvis vara verktyg (både handverktyg och powertools), viss köksutrustning som bakmaskin, pastamaskin, viss städutrustning, fritidsutrustning, trädgårdsverktyg, symaskin mm. Med vissa exempel som vi listar här kan det eventuellt vara så att de används mer frekvent i vissa hushåll men vi tror att det går att ringa in vissa prylar som kan finnas i ett allmänt lånebibliotek i bostadsområdet.

Likt mönstret för byte så handlar lån också om olika skalor och om användningsfrekvens, mindre saker som används mer spontant bör placeras i låneboxar och -skåp nära hemmen medan saker som används sällan, mer planerat och som tar större förvaringsplats placeras i låneverksamheten som drivs i Returcentralen.

Både när det gäller de mindre låneboxarna och låneverksamheten i Returcentrumet behöver det finnas system för att kunna boka saker för lån, för att kunna se tillgängligheten när saker är lediga och för att kunna följa upp vem som har lånat om något skulle komma bort. För utplacering av boxarna och skåpen gäller det att hitta noder/målpunkter för placering av dem där många människor rör sig, förslagsvis intill sopsorteringsstationer eller vid mobilitetspunkter som fordonspooler eller busshållplatser.

I uppstarten av dessa lånesystem kan man uppmuntra de som bor i området att donera saker som de själva äger men som de använder sällan och tror att fler skulle gagnas av att ha tillgång till. Det är såklart välkommet att donera saker även i senare skeden som till exempel när någon ny flyttar in i området kan de få information om att det går att skänka saker till lånesystemen i området.

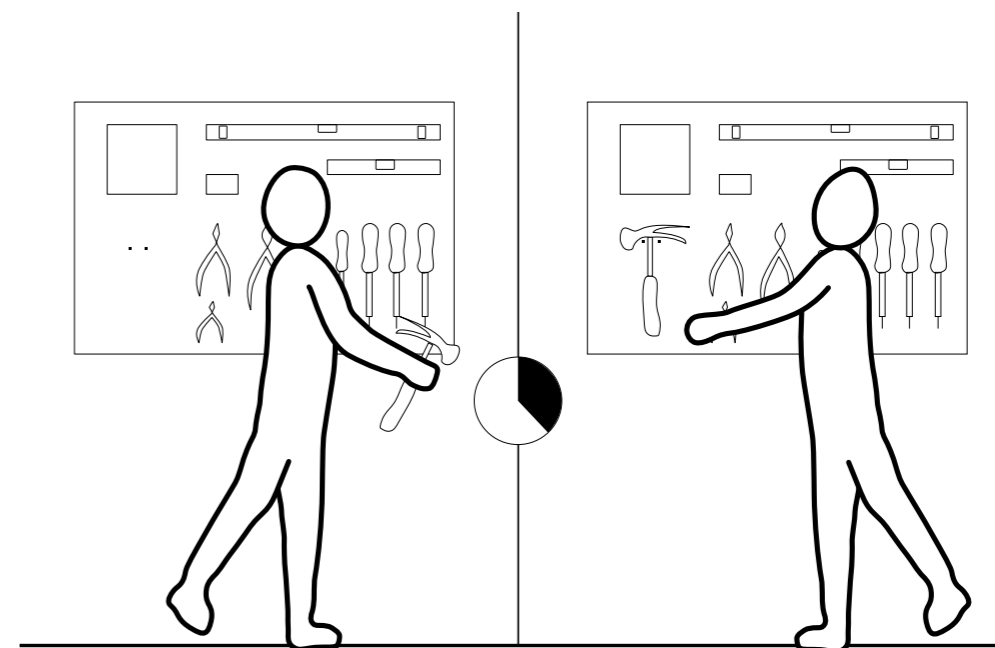
Likväl som för bytesytorna krävs det ordning och struktur för lånen i området. Det ska vara enkelt att boka, hämta och lämna tillbaka något. Det uppstår såklart frågor kring drivande i detta, vem ska

ansvara för vilket utbud det finns att låna och vem ser till att det sker löpande service och reparation av utrustningen som finns? Detta skulle kunna vara fastighetsskötare eller miljövärdar i området, likt i ett av de referensprojekt som nämns senare i detta mönster. Alternativt att det sköts utav någon aktör i returcentrumet som har hand om lån på både den stora och den lilla skalan.

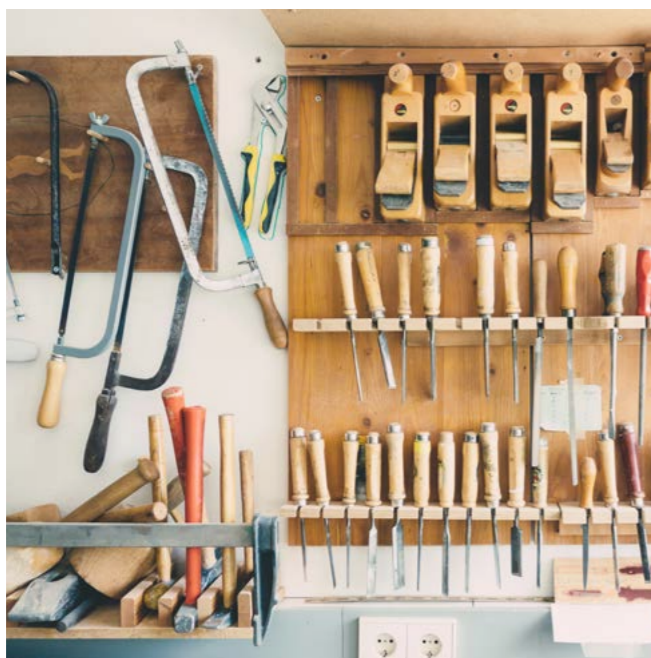
Återigen kan delande av resurser genom lån få fler människor att röra

sig mot trappsteg två i avfallstrappan (återanvändning) genom att se till att saker brukas av fler människor.

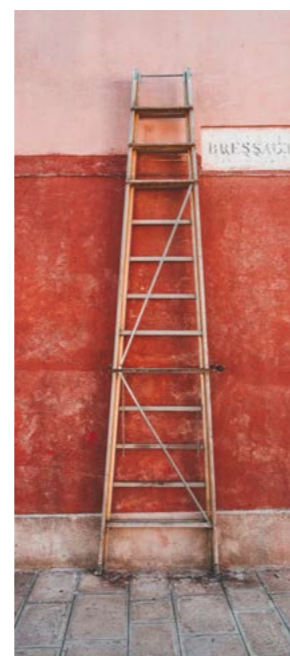
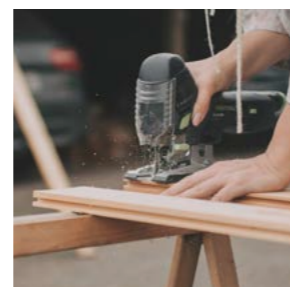
Låneboxar har fördelen att kunna placeras utomhus exempelvis där boende i småbostadshus passerar vardagligt så även dessa har en benägenhet att använda dem, men även i eller utanför entréer till flerbostadshus. Med ett digitalt system likt det som finns till många tvättstugor idag kan det registreras vad som finns tillgängligt vart.

Rumsliga förutsättningar

Bilder från: unsplash.com

Värdeord:

*Enkelhet, överblick,
tillgängligt, ordning,
struktur.*

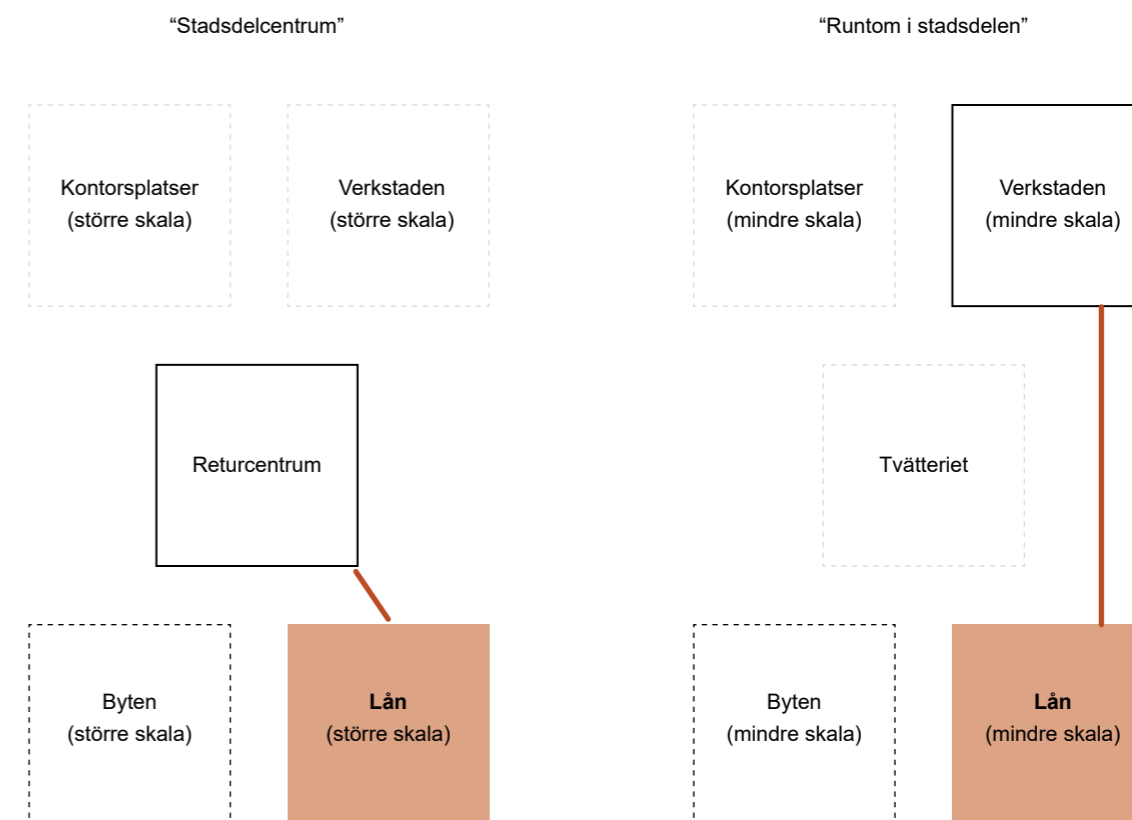
Att tänka på:

- enkelt boknings- och låssystem
- låneboxar kan vara fristående möbler
- strategisk placering, inomhus eller utomhus
- låneverksamhet i Returcentrum kräver mer plats
- någon som ansvarar för utbud och service/reparation

Del av systemet

Liksom byten sker lån i både den lilla skalan nära hemmet och den större som kopplar ihop stadsdelen. Som nämnt finns olika saker att låna på de olika nivåerna beroende på hur ofta och spontant användningen sker. Låneverksamheten drivs förslagsvis centralt i anslutning till Returcentrum då den kan ta till vara på de saker som kommer in dit och sedan fördela det antingen till låneverksamheten på plats där eller ut till kvarteren där behoven finns. Med ett digitalt system som trackar användning kan man lätt se vart luckor finns och om det är något som behöver ersättas. Förslagsvis ska man kunna felanmäla verktygen man lånat med ett enkelt klick direkt när den placeras tillbaka in i boxen.

Det kan finnas ett samband mellan mönstret för byten och mönstret för lån, om det lämnats föremål vid bytesplatser som lämpar sig för lån så kan de föras över till låneverksamheten för att kunna användas av fler människor och därmed få högre användningsfrekvens.

Lån i den större skalan placeras i fysisk anslutning till Returcentrum och Lån i den mindre skalan placeras vid Verkstaden med koppling till den mindre Verkstaden.

Lån kan plocka upp saker som lämnats in till Byten.

Referenser

Göteborgs stads projekt Dela mera har vi nämnt tidigare men det tåls att nämnas igen i detta sammanhang. Med projektet har de som mål att just öka delande av föremål som tillhör hemmet men som används sällan. På vissa bibliotek och kulturhus i Göteborg kan man låna hem verktyg, leksaker och utklädningskläder, friluftsutrustning och matlagning-, tränings- och trädgårdsredskap i 7 dagar. Miniräknare och USB får man låna hem i 14 dagar och spel i 21 dagar. Sakerna ska lämnas tillbaka i det skick som de lånades ut i annars kan man bli ersättningsskyldig, likaså om en sak skulle tappas bort. För att få låna saker behöver man visa upp legitimation eller foto-id och skriva under samtyckesblankett där man anger sina personuppgifter (Göteborgs stad, u.å.).

Fritidsbanken är en ideell verksamhet som finns på flera ställen runtom i Sverige, det fungerar som ett bibliotek fast istället för att låna böcker får man låna sport- och friluftsutrustning. Alla får låna hem saker helt kostnadsfritt och lånetiden är 14 dagar. Fritidsbankens grundkoncept är att allt är gratis, alla får låna och de har ett stort fokus på att återanvända utrustning. De tar inte ens ut förseningsavgifter och om något man lånat råkat gå sönder försöker de laga det, om det visar sig inte vara möjligt blir användaren inte ersättningsskyldig utan de ser det som så att man då tillsammans har sett till att utrustningen använts så mycket som möjligt istället för att samla damm i ett förvaringsutrymme. Nästan all utrustning har skänkts till Fritidsbanken, till exempel i samband med att barn vuxit ur sin utrustning eller att man skaffat nya intressen och därför lagt av med vissa fritidssysselsättningar (Fritidsbanken, u.å.).

Det allmännyttiga företaget *Bostadsbolaget* har i flera av sina bostadsområden etablerat verktygspooler som en del i deras miljöarbete och poängterar just att inte alla behöver äga allt. I deras område Torpa, som ligger nära Östra Sjukhuset i Göteborg, har de en verktygspool. Hyresgästerna kan där få låna verktyg som kan behövas för att sköta sina uteplatser, till exempel trimmer, häcksax och skottkärra, och även enklare verktyg för

att sköta rensning av ogräs. Man kan även låna bormaskin, skruvdragare och enklare handverktyg. Bostadsbolaget tar inte betalt för lånen i Torpa men det kan eventuellt vara så att något av de andra områdena som har verktygspool tar ut en depositionsavgift. Utlåningen brukar oftast ske genom att hyresgästerna ringer upp miljövärdarna och frågar om det de vill låna finns och är tillgängligt för lån. De som har bott i området en längre tid vet om att det finns saker till låns och nyinflyttade brukar nästan alltid fråga om hur de ska sköta uteplatsen och då informerar värdarna om vilka verktyg som finns till låns (B. Gustafsson, personlig kommunikation, 8 mars, 2022).

Vidare läsning

Fritidsbanken

streetbank.com

malmojarnhandel.se/ToolPool-Vertygutlanning

Referenslista

Avfall Sverige. (2020, 28 februari) *Returpunkten*. Hämtad 2022-03-02 från <https://www.avfallsverige.se/aktuellt/nyhetsarkiv/artikel/returpunkten/>

Beteendelabbet. (2020). *Är beteendedesign nudging?* Hämtad 2022-03-08 från <https://beteendelabbet.se/Beteendebloggen/aer-beteendedesign-nudging/>

Boverket. (2021, 21 oktober). *Bostadsutformning*. Hämtad 2022-02-21 från <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/regler-om-byggande/boverkets-byggregler/bostadsutformning/>

Bradley, K. (2015). Delandets ekonomi utmanar konsumtionssamhället. I *Naturskyddsföreningen, Ägodela: Köp mindre – få tillgång till mer* (s.14). Bonnier Fakta.

Braide, A., Nylander, O. (2021). *Uppföljning av Brf Viva 2021: bostadsundersökning – hållbar gestaltning, hållbar livsstil*. <https://www.riksbyggen.se/globalassets/1-riksbyggen/hallbarhet/pfh/uppfoljning-av-brf-viva-2021.pdf>

Caldenby, C. (2021, 5 mars). Tid för megabyte. *Tidsskriften Arkitektur*. <https://arkitektur.se/reportage/tid-for-megabyte/>

Cykelköket Göteborg, (2022) *Om Cykelköket*. Hämtad 2022-05-04 från <https://www.cykelkoket.org/om-cykelkoket/>

Energimyndigheten. (2019). *Slutrapport Kvartersnära minikretsloppsparkar och återbrukscentraler*. Göteborgs Stad. Hämtad 2022-05-23 från <https://www.energimyndigheten.se/forskning-och-innovation/projektdata/sokresultat/?projectid=25561>

Fritidsbanken, (u.å.). *Om oss*. Hämtad 2022-03-02 från <https://www.fritidsbanken.se/om-oss/>

Göteborgs stad, (u.å.). *Dela mera*. Hämtad 2022-02-28 från <https://goteborg.se/wps/portal/start/miljo/det-har-kan-du-gora/dela-mera>

Göteborgs stad. (u.å.). *Kretsloppsparken Alelyckan*. Hämtad 2022-03-02 från <https://goteborg.se/wps/portal/start/avfall-och-atervinning/har-lamnar-hushall-avfall/kretsloppsparken-aterbruket>

Hagbert, P. (2020). Co-housing as a socio-ecologically sustainable alternative?. I P. Hagbert, H. Gutzon Larsen, H. Thörn, C. Wasshede (Red.), *Contemporary Co-housing in Europe: Towards Sustainable Cities?* (s. 183-201). Routledge.

HSB Living Lab. (2021a, 22 april). *Tvättstudion* [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=tVLJ5REpci8&list=PLUgRMwh_9Mg_AbTAplxfUyw_DtYHzBRM&index=18

HSB Living Lab. (2021b, 23 april). *Swap cube* [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=Q63yQxXauRE>

Janson, A., Laninge, N., (2017). *Beteendedesign - Psykologin som förändrar tankar, känslor & handlingar*. Natur & Kultur Akademisk.

Karlstads kommun. (u.å.). *Skåpet Tage*. Hämtad 2022-02-28 från <https://karlstad.se/Miljo-och-Energi/Avfall-och-atervinning/aterbruk/Skapet-Tage/>

Klimat 2030 – Västra Götaland ställer om. (2018). *Designguide till en hållbar livsstil*. Västra Götalandsregionen.

Lindsten, P., (2021, 23 februari). Paris leder revolutionen – blir första 15-minutersstaden. *Dagens industri*. <https://www.di.se/hallbart-naringsliv/paris-leder-revolutionen-blir-forsta-15-minutersstaden/>

Local Life. (2022). *En plattform för resurseffektivitet*. Hämtad 2022-03-07 från <https://about.locallife.se/>

Lottafilm. (u.å.). *Dela är det nya äga* [Dokumentärfilm]. Hämtad 2022-02-22 från <https://www.delafilmen.info/>

Nationalencyklopedin, (u.å.). *Bibliotek*. Hämtad 2022-02-28 från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/bibliotek>

Naturskyddsföreningen. (2022-02-01). *Avfallstrappan*. Hämtad 2022-02-02 från <https://www.naturskyddsforeningen.se/faktablad/avfallstrappan/>

Nordiska museet. (u.å.). *Tvättstugan*. Hämtad 2022-02-21 från <https://www.nordiskamuseet.se/artiklar/tvattstugan>

Ordonez, I. och Hagy, S. (2019). *Fixotek: Implementing and Testing Urban Reuse and Repair Centers in Sweden*. (IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 225 012007) IOP Publishing. Hämtad 2022-05-23 från <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/225/1/012007>

Ordonez Pizarro, I., Rexfelt, O., Hagy, S. m.fl. (2019). *Designing Away Waste: A Comparative Analysis of Urban Reuse and Remanufacture Initiatives*. *Recycling*, 4(2). <http://dx.doi.org/10.3390/recycling4020015>

PatternLanguage.com. (u.å.) Hämtad 2022-02-28 från <http://www.patternlanguage.com/>

Riksbyggen (u.å.) *Länge leve brf Viva*. https://www.riksbyggen.se/globalassets/1-riksbyggen/bostad/bostad/referensprojekt/brf-viva-referensprojekt/bofakta_brf_viva_web.pdf

SCB. (2021a, 25 november). *Antal pendlare per län och kommun, 2020*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/arbetsmarknad/sysselsattning-forvarvsarbete-och-arbetsstider/registerbaserad-arbetsmarknadsstatistik-rams/pong/tabell-och-diagram/antal-pendlare-per-lan-och-kommun/>

SCB. (2020b, 21 december). *Vår konsumtion speglar samhällets utveckling*. Hämtad 2020-12-21 från <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2020/var-konsumtion-speglar-samhallets-utveckling/>

Svensk byggtjänst. (2012, 20 april). *Gemensam tvättstuga bäst*. Hämtad 2022-03-07 från <https://byggkoll.byggtjanst.se/artiklar/2012/april/gemensam-tvattstuga-bast/>

Sunstein, C. R. (2014). *Nudging: A Very Short Guide*. <http://nrs.harvard.edu/urn-3:HUL.InstRepos:16205305>

Sweco Society AB. (2018). *Regionala principer för samverkan kring återvinningscentraler i Stockholms län*. <https://www.jarfalla.se/download/18.74f0f89216ad21b01452fb1a/1558523255393/02-03-regionala-principer-for-atervinningscentraler-i-stockholms-lan-rekommendation-fran-storsthlm-2019-02-21.pdf>

SÖRAB. (2019, 29 april). *Returpunkt i Sundbyberg*. Hämtad 22-03-02 från <https://www.sorab.se/aktuellt/pagaende-projekt/returpunkt-i-sundbyberg/>

[TEDx Talks]. (2010, 10 juni) *TEDxSydney - Rachel Botsman - Collaborative Consumption Author Presents Compelling Case for 21C* [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=zpv6aGTcCl8>

Vasyd. (2020). *Hur minskar vi avfallet? - Hinder och möjligheter för samhälle och individer att förebygga avfall*. https://www.vasyd.se/-/media/Dokument_ny_webb/Avfall-styrdokument/Policy_brief_Mimmi_Bissmont_2020_slutlig.pdf

